

OBČINA BLOKE
Nova vas 4a
1385 Nova vas

Tel. 01 70 98 918
fax 01 70 98 840
e- pošta obcina.bloke@siol.net

Datum: 07.02. 2011

2. točka

**OBČINSKI SVET OBČINE
BLOKE**

ZADEVA:	Predstavitev projekta »Bloski«, ter razprava o strategiji razvoja turizma v Občini Bloke
NAMEN:	razprava
PREDLAGATELJ:	TD Bloke- Stane Korenjak

Muzej bloške smučarske kulture

Študija o ustanovitvi muzeja na Blokah

*** Osnutek za razpravo ***

BLOSKI

Muzej bloške smučarske kulture,

Študija o ustanovitvi muzeja na Blokah

Avtorji poglavij:

Borut Batagelj: poglavja 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 16.1

Stane Korenjak: poglavja 1.1., 7, 9.1, 9.3, 9.5, 9.6, 9.7, 12

Jana Kus Veenvliet: poglavja 1.2, 2.5, 3.1, 3.2, 4., 5., 6., 8.7, 9.2, 9.4, 9.5, 9.7, 10., 18.

Irena Škrabec: poglavja 13., 14., 15., 16.2

Simona Klaus: poglavja 8.6, 17.

Lilijana Mahne: poglavje 11.

Uredila:

Jana Kus Veenvliet in Stane Korenjak

Fotografije na naslovnici:

Irena Škrabec, Paul Veenvliet

Priporočeni način citiranja: Batagelj Borut, Stane Korenjak, Jana Kus Veenvliet, Irena Škrabec, Simona Klaus, Lili Mahne. Muzej bloške smučarske kulture, Študija o ustanovitvi muzeja na Blokah, Turistično društvo Bloke, Nova vas, projekt BloSki, 2008.

Osnutek študije z dne: 17.12.2008

Študijo smo pripravili v sklopu projekta BloSki, ki je podprt s subvencijo Islandije, Lihtenštajna in Norveške preko Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma. Projekt sofinancira tudi Občina Bloke.

Vsebina

POVZETEK.....	4
UVOD	7
A. VIZIJA IN VLOGA MUZEJA V PROSTORU	8
1. Vloga muzeja pri razvoju turistične ponudbe	8
1.1. Zgodovinski pregled razvoja turizma na Bloški planoti	8
1.2. Vloga bloškega smučanja kot osrednjega elementa turistične ponudbe.....	11
2. Pomen muzeja za ohranjanje kulturne dediščine	13
2.1. Bloško smučanje kot del slovenske etnografske dediščine.....	13
2.2. Ohranjanje kulture bloškega smučanja v Sloveniji in tujini.....	18
2.3. Ohranjanje nematerialnih delov bloške smučarske kulture.....	20
2.4. Pretekle pobude za ohranjanje kulture bloškega smučanja na Blokah.....	21
2.5. Prispevek Muzeja k ohranjanju kulture bloškega smučanja	23
3. Muzej kot družbena in ekonomska dobrina	23
3.1. Družbena podoba in ekonomski položaj Bloške planote	23
3.2. Družbena in ekonomska vloga muzeja v lokalnem okolju.....	24
4. Prispevek muzeja k uresničevanju nacionalnih in regionalni strategij.....	25
5. Poslanstvo in vizija muzeja bloške smučarske kulture.....	26
6. Nadaljnji koraki za uresničevanje vizije	27
B. ZASNOVA MUZEJA.....	28
7. Primeri dobre muzejske prakse	28
7.1. Kobariški muzej	28
7.2. Slovenski planinski muzej.....	28
7.3. Zimsko-športni muzej v Mürzzuschlagu	28
8. Vsebinski gradniki muzejske zbirke	29
8.1. Ekspoziti starosvetnega bloškega smučanja in njegovi sporočilni dokumenti.....	29
8.2. »Osrednja zgodba«.....	30
8.2.1. Valvasor	30
8.2.2. Razvita kultura starosvetnega bloškega smučanja.....	31
8.2.3. Odkrivanje bloškega smučanja	33
8.2.4. Postopno izumiranje in izumrtje bloškega smučanja	35
8.2.5. Simbolni pomen bloškega smučanja	35
8.2.6. Bloško smučanje danes	36
8.3. »Stranski sklopi« muzejske postavitve	37
8.3.1. Podobe zime na Blokah	38
8.3.2. »Vzporedna obča smučarska zgodovina«	38

8.4. Zgodovinski eksponati drugih narodov (Nordijske dežele, Alpske dežele).....	39
8.5. Vloga bloškega smučanja v kontekstu sodobnega smučanja	41
8.6. Vključitev drugih etnografskih posebnosti Bloške planote	42
8.6.1. <i>Bloško narečje</i>	43
8.6.2. <i>Obdelovanje lesa</i>	43
8.7. Vključitev posebnosti naravne dediščine Bloške planote	44
9. Zasnova muzejske zgradbe in prostorov	45
9.1. Zunanja podoba muzejskega objekta	45
9.1.1. <i>Muzej Koldinghus</i>	47
9.1.2. <i>Judovski muzej v Berlinu</i>	48
9.1.3. <i>Guggenheimov muzej v Bilbao</i>	48
9.2. Lokacija muzejskega objekta	48
9.3. Pomen poimenovanja muzeja	49
9.4. Površina muzejskega objekta.....	50
9.5. Ocena ustreznosti obstoječih objektov	52
9.5.1. <i>Lokacija</i>	52
9.5.2. <i>Mikrolokacija</i>	52
9.5.3. <i>Stanje obstoječega objekta</i>	53
9.5.4. <i>Zunanja podoba objekta</i>	53
9.5.5. <i>Notranja razporeditev prostorov</i>	53
9.5.6. <i>Ustrezna velikost objekta</i>	53
9.5.7. <i>Infrastruktura objekta</i>	53
9.5.8. <i>Lastništvo</i>	53
9.6. Opis obstoječih objektov na Blokah	55
9.6.1. <i>Stara šola v Novi vasi</i>	55
9.6.2. <i>Modicova hiša (zadruga)</i>	55
9.6.3. <i>Stara mlekarna</i>	56
9.6.4. <i>Gostilna Slamar – Pavletičeva hiša</i>	57
9.6.5. <i>Dom pod Liscem</i>	57
9.6.6. <i>Kasarna Velike Bloke</i>	58
9.6.7. <i>Dvorec Pajkovo</i>	58
9.6.8. <i>Šolska telovadnica</i>	59
9.6.9. <i>Janezkova štala</i>	59
9.7. Točkovanje potencialnih objektov glede na izbrane kriterije.....	60
10. Opredelitev ciljnih skupin obiskovalcev	60
11. Finančni viri za ustanovitev muzeja	61
12. Upravljanje muzeja	65
12.1. Možnosti javno-zasebnega partnerstva	65
12.2. Ocena potreb po človeških virih	65
12.3. Povezovanje s sorodnimi institucijami	66

C. IZBOR VSEBINSKIH INFORMACIJ ZA MUZEJ	67
13. Bloške smuči	67
13.1. Oblika bloških smuči.....	67
13.2. Izdelovanje bloških smuči.....	69
13.3. Izvor bloških smuči	70
13.4. Bloške smuči kot prometno sredstvo	71
13.5. Tehnika bloškega smučanja	72
13.6. Drsanje za zabavo	73
13.7. Noša bloškega smučarja.....	74
14. Pojav in zaton bloškega smučanja	75
14.1. Prvi zapisi o bloškem smučanju	75
14.2. Novejše raziskave kulture bloškega smučanja	77
14.3. Zaznavanje in predstavljanje bloškega smučanja v tujini	79
14.4. Prodor modernega smučanja na Bloke.....	80
15. Pregled razvoja smučanja v drugih deželah	81
15.1. Tipi starih smuči	82
15.2. Zgodovinski pisni viri o smučanju.....	82
15.3. Prehod smučanja v športno panogo v Evropi.....	84
15.4. Širjenje športnega smučarja na druge celine	84
16. Vpliv bloške smučarske kulture na širši slovenski prostor	85
16.1. Pomen bloškega smučanja za razvoj športa v Sloveniji	85
16.2. Vpliv bloške smučarske kulture na slovensko smučarsko izrazoslovje	89
17. Druge etnografske posebnosti Bloške planote	90
17.1. Vpliv klimatskih razmer na razvoj bloške kulture.....	90
17.2. Bloški vol	90
17.3. Kulturna dediščina	91
17.3.1. <i>Stavbna dediščina</i>	91
17.3.2. <i>Bloško narečje in modre misli</i>	93
17.3.3. <i>Znameniti Bločani</i>	94
17.3.4. <i>Kulinarične posebnosti Blok</i>	95
18. Posebnosti naravne dediščine Bloške planote	95
18.1. Geografski oris	95
18.2. Živalstvo	96
18.3. Rastlinstvo.....	97
18.4. Habitatni tipi	97
ZAHVALA	98

Kazalo slik

Slika 1. Lokacije obstoječih muzejev in muzejskih zbirk na širšem območju Notranjske in Dolenjske. 13	
Slika 2. Opis bloškega smučanja slovenskem prevodu Slave vojvodine Kranjske,.....31	
28. poglavje – 4. knjiga (1689)	31
Slika 3. Boris Orel (1903-1962), eden najpomembnejših raziskovalcev bloškega smučanja.	34
Slika 4. Ravnica Bloške planote je bila eden izmed ključnih pogojev, da se je hoja po smučeh sploh lahko razvila. (Foto: Paul Veenvliet).	44
Slika 5. Sestavni deli bloških smuč in njihove mere (povzeto iz: B. Orel, Bloške smuč, 1964)	68
Slika 6. Različni načini krivljenja bloških smuč (povzeto iz: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956) ...	70
Slika 7. Bloški pogreb pozimi (povzeto po: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956).	72
Slika 8. Praznično oblečeni Bločani na smučeh (povzeto po: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956) ...	75

Kazalo tabel

Tabela 1. Predlog nadaljnjih korakov za ustanovitev Muzeja bloške smučarske kulture in terminski načrt za izvedbo.	27
Tabela 2. Pregled prednosti in slabosti neposrednega vključevanja naravoslovnih vsebin v muzejsko zbirko ali oblikovanje neodvisne postavitve. Simboli označujejo: + prednost, - slabost.	45
Tabela 3. Predlagane površine posameznih prostorov v muzejskem objektu.	52
Tabela 4. Podrobna opredelitev posameznih kriterijev za izbiro obstoječega objekta s točkovanjem	54
Tabela 5. Pregled točkovanja potencialnih objektov za muzej	60
Tabela 6. Ocena stroškov posameznih faz vzpostavitve muzeja z navedbami potencialnih finančnih virov.	61
Tabela 7. Dodatna pojasnila k posameznim programom potencialnih finančnih virov	64

POVZETEK

O tem, da bi si kultura bloškega smučanja zaslužila poglobljeno predstavitev, se je v zadnjih desetletjih že večkrat razpravljalo. Pobude o ustanovitvi smučarskega muzeja na Blokah segajo že v obdobje pred drugo svetovno vojno. Kasneje so bloško smučanje želeli umestiti v »alpinski muzej« v Ljubljani, vendar se tudi ta projekt ni uresničil. V zadnjih letih so pobude o ustanovitvi muzeja bloškega smučanja spet oživele in v sklopu teh prizadevanj smo leta 2008 oblikovali projekt Bloška smučarska kultura (projekt BloSki), za izvedbo katerega smo pridobili nepovratna sredstva Islandije, Lihtenštajna in Norveške preko Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma ter Občine Bloke.

Osnovni cilj projekta BloSki je vzpostaviti spodbudno okolje in ključne pogoje za ustanovitev muzeja smučanja. Poleg seznanjanja lokalnih prebivalcev in širše slovenske javnosti z bloškim smučanjem, smo v sklopu projekta pripravili to študijo o zasnovi muzeja. Študija predstavlja razvojno fazo načrtovanja muzeja in je sestavljena iz treh sklopov. V prvem osvetljujemo vlogo muzeja v prostoru in predstavljamo osnovno vizijo muzeja. Drugi sklop obravnava zasnovo muzeja, predvsem vsebinske gradnike, zasnovo muzejske zgradbe in prostorov ter možne vire financiranja. V tretjem sklopu so zbrane nekatere vsebinske informacije za muzej.

V prvem poglavju študije osvetljujemo zgodovinski razvoj turizma na Blokah in predstavljamo vlogo muzeja kot elementa turistične ponudbe, njegov pomen za ohranjanje kulturne dediščine ter družbeno in ekonomsko vlogo. Muzejska dejavnost in turizem sta si morda na prvi pogled nasprotujoči panogi. Prva neprofitna, namenjena zagotavljanju družbene koristi ohranjanja kulturne dediščine in druga profitna, ki ljudem nudi različne oblike preživljanja prostega časa. Vendar pa sta obe panogi odvisni od obiskovalcev in še posebej v lokalnem okolju, kjer si je potrebno obiskovalce priboriti in jih privabiti, se morata muzejska dejavnost in turizem razvijati z roko roki. Uspešen in dobro obiskan muzej pa ima tudi pomembno ekonomsko vlogo, saj turisti uporabljajo tudi druge storitve in posredno vplivajo na druge gospodarske panoge.

Vloga muzeja z vidika zagotavljanja ohranjanja kulturne dediščine je jasna. Bloške smuči so v slovenskih muzejih predstavljene skromno, predvsem pa manjka predstavitev celotne kulture bloškega smučanja kot načina življenja. Bloškega smučanja se je v zadnjih desetletjih za različne promocijske namene polastila že celotna Slovenija, vendar moramo kulturno dediščino predstaviti prvotnem okolju, kot zgodbo tega prostora. Le tako bo imel lahko muzej tudi družbeno vlogo, saj lahko le prebivalci v izvornem okolju čutijo povezanost z zgodovino svojih prednikov.

Ob odsotnosti kulturnih ustanov na Blokah (z izjemo enote Ivana Čampa Knjižnice Jožeta Udoviča) bo muzej v lokalnem okolju prevzel vlogo osrednje kulturne institucije in kulturnega središča. Takšna ustanova z zagotavljanjem kulturnega življenja nenazadnje povečuje kvaliteto življenja v lokalnem okolju, saj omogoča udejstvovanje prebivalcev na kulturnem področju. Ker muzej v osnovi pripoveduje zgodbo lokalnih prebivalcev in njihovih prednikov, ima tudi ključno vlogo pri razvijanju čuta lokalne pripadnosti in identitete. Seveda pa je pomembno osvetliti tudi ekonomski potencial muzeja. Študija se tega področja le dotakne in projektna skupina je podala predlog, da se v naslednji fazi pripravi poglobljena marketinška študija, ki bo omogočila temeljitejšo oceno te vloge.

Na podlagi navedenega je projektna skupina, ki je pripravljala študijo, oblikovala vizijo muzeja, ki se glasi: *»Muzej bloške smučarske kulture postane osrednja kulturna ustanova Bloške planote, ki s stalno in občasnimi razstavami ter kulturnimi prireditvami obogati kulturno življenje lokalnega prebivalstva in krepi njihovo lokalno pripadnost. Muzej se uveljavi kot osrednji element turistične ponudbe ter prispeva k ohranjanju dediščine in prepoznavnosti Bloške planote v Sloveniji in tujini.«*

Če želimo uresničiti vizijo, moramo prizadevanja usmeriti v oblikovanje profesionalnega muzeja, ki bo z atraktivno postavitvijo dejansko privabljal obiskovalce na Bloško planoto. Muzej ne bo predstavljal le bloških smuči, temveč bo predstavljal bloško smučarsko kulturo. Osrednji element zgodbe nekdanjega načina prebivalcev Bloške planote pa bo bloško smučanje, kot izjemna slovenska etnografska posebnost. V vsebinski zasnovi muzeja predlagamo, da se stalna razstava zasnuje tako, da bo skozi osrednjo zgodbo prikazan Valvasor z njegovim znamenitim opisom bloškega smučanja, sledita predstavitev kulture bloškega smučanja ter pregled zgodovinskega raziskovanja te kulture. V tem kronološkem pregledu se dotaknemo tudi simbolnega pomena bloškega smučanja in njegove vloge pri uveljavitvi sodobnega smučanja v Sloveniji. Za popestritev celotne zgodbe, pa se tej osrednji zgodbi priključijo še nekateri stranski sklopi, ki na primer predstavijo značilno bloško zimo, starosvetno smučanje drugih narodov in prehod smučanja v športno panogo. V stranske sklope bi lahko umestili tudi nekatere druge etnološke posebnosti Bloške planote (npr. obdelovanje lesa, narečje) ter naravno dediščino bloške planote (npr. nizko barje).

Na podlagi opredeljene vizije in zasnove vsebinske podobe muzeja, je projektna skupina postavila tudi osnovne kriterije za muzejski objekt. Za uresničitev zastavljene vizije potrebujemo stavbo s skupno površino okoli 1000 m². Od tega bi približno polovica predstavljala muzejski prostor, preostanek pa so sprejemni prostor, prostor za občasne razstave, delovni prostori in muzejsko skladišče. Za zagotavljanje ekonomske vzdržnosti muzeja je predvideno, da je se v sklopu muzeja uredi tudi manjša kavarna (ki jo upravlja neodvisno podjetje) in trgovina s spominki. Osnovna vizija projektne skupine je bila, da se muzej umesti v enega od obstoječih starejših objektov na Blokah, ki bi se ujemal z vsebinskim sporočilom zgodovinske muzejske zbirke. V sklopu študije smo na podlagi osmih kriterijev analizirali devet obstoječih objektov na Blokah. Analiza je pokazala, da nobeden od obstoječih objektov v

trenutni zasnovi ne ustreza potrebam muzejskega objekta. Medtem ko sta pri nekaterih stavbah problem že samo lastništvo ali visoka nakupna cena, imajo mnogi objekti premajhno površino in neugodno razporeditev notranjih prostorov. V nadaljevanju bo potrebno preučiti ali bi bila adaptacija katerega izmed teh objektov ekonomsko upravičena ali je boljše zgraditi nov, namenski objekt. K slednji rešitvi se nagiba tudi projektna skupina, saj je z namenskim načrtovanjem mogoče objekt prikrojiti postavitvi, v novogradnji pa je tudi lažje izpolniti zakonske standarde javne zgradbe.

Ob koncu sklopa o zasnovi muzejske zbirke v študiji predstavljamo še prvo oceno potrebnih finančnih virov. Ob predpostavki, da bo za muzej zgrajen nov objekt, je celotna investicija gradnje, opremljanja, postavitve zbirke in vzpostavitve upravljanja muzeja ocenjena na 2.400.000 €. Sredstva za muzej bo torej treba zagotoviti iz drugih virov, zato v študiji tudi podrobneje predstavljamo potencialne finančne vire različnih evropskih skladov. Časovna razporeditev teh finančnih virov pa nam daje tudi usmeritve za načrtovanje prihodnjih aktivnosti. Za uspešno kandidiranje na razpisih moramo poenotiti lokalno vizijo razvoja muzeja, saj bomo le tako lahko našo vizijo prepričljivo predstavili tudi drugim.

UVOD

Bloška planota je znana po dolgih in mrzlih zimah. Še pred nekaj desetletji je pozimi planoto skoraj polovico leta pokrivala debela snežna odeja, šele v zadnjih letih so zime zaradi podnebnih sprememb nekoliko milejše. Kot posledica klimatskih pogojev pa se je le na območju Bloške planote in bližnjih Vidovskih hribov razvila prav posebna raba smuči, ki so jih ljudje uporabljali za hojo. V obdobju, ko še ni bilo razvitih sodobnih oblik transporta, je bil to za prebivalce planote edini način gibanja v snegu. Ker bloške smuči niso bile namenjene rekreaciji, temveč so bile del opreme prebivalcev, da so lahko preživel v neprijaznem okolju, jih danes obravnavamo v sklopu dediščine prometne kulture.

Morda se posebnosti bloškega smučanja sploh ne bi zavedali, če ne bi o tem, kot o veliki znamenitosti, leta 1689 pisal Janez Vajkard Valvasor. Etnolog Boris Orel, ki se je raziskovanju bloškega smučanja najbolj posvetil, je že v času po drugi svetovni vojni bloško smučanje označil kot najdragocenejši del slovenske etnografske dediščine. Danes bloško smučanje velja za izumrli fenomen, saj je raba bloških smuči po drugi svetovni vojni zamrla. K temu je prispevalo več dejavnikov. Že med prvo svetovno vojno se je v Slovenijo pričela širiti športna oblika smučanja s skandinavskimi smučmi, ki so jo kmalu prevzeli tudi Bločani in začeli tudi sami rekreativno smučati. Med drugo svetovno vojno je bila zaradi odredbe okupatorjev uničenih veliko bloških smuči, hkrati pa so se začele uveljavljati tudi druge oblike transporta, kar je bloške smuči dokončno pahnilo v pozabo.

Danes vemo, da bloško smučanje ni imelo neposrednega vpliva na razvoj smučanja kot modernega športa v Sloveniji. Posredno pa lahko rečemo, da je bloško smučanje pomembno oblikovalo slovensko smučarsko identiteto, saj se je prav z bloškim smučanjem utemeljeval stereotip o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu. Kljub temu pa se je v zadnjih desetletjih z ohranjanje dediščine bloške smučarske kulture le malo naredilo. Posamezne bloške smuči so razpršene po muzejih v Sloveniji in tujini. Vendar noben muzej smuči ne predstavlja celovito kot kulturo, ki se je gojila na zelo majhnem delu Slovenije in je tudi v evropskem merilu velika posebnost. Prav zato so pobude o ustanovitvi muzeja na Bloški planoti v zadnjih letih ponovno oživele. Rezultat teh prizadevanj je tudi pričujoča študija, skozi katero smo razvili poslanstvo in vizijo muzeja ter opredelili njegovo osnovno vsebinsko zasnovo. To nam omogoča tudi prve ocene površine muzejskega objekta, pa tudi potreb po finančnih in človeških virih. Študija bo kot osnutek predstavljena v lokalnem okolju in bo služila kot izhodišče za razpravo in uskladitev vizije na lokalni ravni. To bo omogočilo enoten nastop lokalne skupnosti pri nadaljnjih prizadevanjih za ustanovitev Muzeja bloške smučarske kulture.

A. VIZIJA IN VLOGA MUZEJA V PROSTORU

V skladu z definicijo, ki jo je razvil Mednarodni muzejski svet (ICOM – *International Council of museums*), muzej opredelimo kot neprofitno, stalno ustanovo v službi družbe in njenega razvoja, odprto javnosti, ki zaradi preučevanja, izobraževanja in razvedrila pridobiva, hrani, raziskuje, komunicira in razstavlja materialne dokaze o ljudeh in njihovem okolju¹. V tej definiciji so zajete tudi osnovne funkcije muzeja. Muzeji so v osnovi namenjeni zbiranju in ohranjanju gradiva, vendar zbranemu gradivu lahko pripišemo vrednost in ga ustrezno predstavimo obiskovalcem le, če imamo o tem gradivu ustrezno dokumentacijo in znanje. Šele v 20. stoletju se je postopoma oblikovala tudi izobraževalna vloga muzejev.² S tem se je vloga muzejev v družbi bistveno spremenila, saj so muzeji poleg hramov ohranjanja kulturne dediščine postali tudi pomembne izobraževalne ustanove.

V Sloveniji je muzejska dejavnost začela razvijati leta 1826, ko je bil v Ljubljani ustanovljen Kranjski deželni muzej³. Šele leta 1888 je bila zgrajena prva muzejska stavba, v kateri še danes domujeta Narodni muzej in Prirodoslovni muzej Slovenije. Od konca 19. stoletja do danes pa so bili v Sloveniji ustanovljeni številni muzeji. Nekatere je ustanovila država, muzeje regionalnega pomena lokalne skupnosti, nekateri muzeji pa so iz ljubiteljskih zbirk prešli v obliko zasebnih zavodov. Po podatkih državne statistike je bilo leta 2003 v Sloveniji 67 muzejev, ki so delovali kot samostojni zavodi in 63 muzejskih zbirk, ki so delovale v sestavi drugih poslovnih subjektov.⁴

1. Vloga muzeja pri razvoju turistične ponudbe

1.1. Zgodovinski pregled razvoja turizma na Bloški planoti

avtor: Stane Korenjak

Turizem kot gospodarska dejavnost je star le dobrih sto let. Da se je lahko pojavil, so morali biti podani nekateri sociološki in ekonomski pogoji. S pojavom meščanstva in tehničnim razvojem se je pojavila industrija, ki je lahko proizvajala mnogo več kot so zaposleni potrebovali zase in za svoje preživetje. Ljudje so se srečali s pojmom prostega časa, ki so ga želeli izkoristiti za svoj duševni in intelektualni razvoj ter nekaj storiti za svoje telesno zdravje.

¹ ICOM Statutes, Article 3, Section 1, sprejeto leta 2007 na Dunaju.

² Lord Barry. & Gail Dexter Lord (eds.), *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 2002, str. 14.

³ Muzeji in muzejske zbirke so povzeti po knjigi: Petruša-Štrukelj, Elizabeta & Metka Fujs, *Vodnik po slovenskih muzejih in galerijah*, Ljubljana, Skupnost muzejev Slovenije, Ljubljana, 2008.

⁴ Statistične informacije št. 109/2006. Muzeji in muzejske zbirke, Slovenija, 2003.

Izmed sodobnih prometnih oblik se je najprej razvila železnica, zato so se turistični centri razvijali predvsem vzdolž železnic. V tem zgodnjem obdobju so v Sloveniji in bližnji okolici nastali turistični centri kot so: Postojna, Opatija, Rogaška Slatina, Bled, Zgornja Savska dolina.⁵ Cestni prevozi so se zaradi slabo razvitega cestnega omrežja razvijali počasneje, prevoz z letali pa se je razvil šele v zadnjih desetletjih. Z njim je postal turizem globalna dejavnost, saj nam je dostopen kateri koli kraj na zemeljski obli.

Že sami začetki turizma na Blokah so povezani z bloškim smučanjem. Nekaj let pred prvo svetovno vojno je na Bloke prišel Rudolf Badjura, znan pobudnik smučanja, pohodništva in turizma. Smučanja se je naučil kot vojak v avstro-ogrski vojski. Na Bloke je prišel proučevati starosvetni način bloškega smučanja. O tem je napisal knjige: *Smuška terminologija*⁶, *Smučar*⁷ in *Bloško starosvetno smučanje in besedje*⁸. Verjetno je spodbudil tudi brata Metoda Badjuro, da je ta leta 1931 in 1932 posnel film *Bloški smučarji*.

V naslednjih letih so pričeli na Bloke prihajati, predvsem iz Ljubljane, smučarji turisti. V tistem času je bilo v Novi vasi šest gostiln, ki so se aktivno vključile v turistično ponudbo. Tako so ustanovili Smučarsko društvo Bloke, ki ga je vodil gostilničar Modic⁹. Društvo je delovalo predvsem na promociji turizma na Blokah. Tako so na primer v zimskem času skrbeli, da so v ljubljanski v gostilni Češnovar dnevno objavljali podatke o snežnih razmerah na Blokah. Seveda pa je bilo v turistični dejavnosti kup težav, saj so gostje praviloma prihajali z vlakom prek železniške postaje Rakek, od koder so jih s konji pripeljali na Bloke. Šele nekaj let pred drugo svetovno vojno je pričel iz Ljubljane voziti avtobus, ki je nadaljeval pot do Sušaka. Za ta čas je zanimivo tudi delovanje Društva slovenskih fantov in deklet, ki je leta 1935 izdalo turistični prospekt o Blokah¹⁰. V tem obdobju pa je na Blokah delovala tudi šola jadralnega letenja.¹¹ Čeprav je bilo to delo organizirano v smislu šolskega tabora, je pomenilo osvežitev turistične dejavnosti. Obe dejavnosti, smučanje in jadrarno letalstvo, sta v času druge svetovne vojne zamrli.

⁵ Studen Andrej. Turizem smo ljudje: Zbornik ob 100-letnici turistične zveze Slovenije 1905-2005, Ljubljana, Turistična zveza Slovenije, 2006.

⁶ Badjura Rudolf, *Smuška terminologija*, Ljubljana, 1921.

⁷ Badjura Rudolf, *Smučar: smuška terminologija in praksa za začetnike in izvežbene*, Ljubljana, Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1924.

⁸ Badjura Rudolf. *Bloško starosvetno smučanje in besedje: smučanje za 45-letnico organiziranega slovenskega smučanja*. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1956.

⁹ *Kronika fare Bloke*, zvezek I. Fara, 1934.

¹⁰ Badjura Rudolf, M. Zupan, E. Bohm, Bloke, domovina slovenskega smučanja. Odsek za tujsko propagando d.k.f. in d. v Novi vasi – Bloke, str. 1-35.

¹¹ Kotnik Stane. *Moji spomini na bloške letalce*, *Bloški korak* 3/2005, Občina Bloke, 2005.

Povojni čas ni bil naklonjen zasebnim pobudam. Državne institucije, ki so takrat skrbele za razvoj, pa so Bloke obšle in te dejavnosti prenesle v druge centre, kjer so bili bolj prilagodljivi. Letalci so se preselili v Lesce, kjer so za vzletanje skrbela motorna letala in tudi termika zraka je bila bolj pestra. Smučarji so se preselili na smučišča z žičnicami. Mnoge bloške gostilne, ki so nekoč pokazale veliko vnemo za razvoj turizma, so zaprli.

Ponovni poskus oživitve turizma na Blokah se je začel šele konec 60-tih let 20. stoletja, ko je bilo ustanovljeno Turistično društvo Bloke. Občina Cerknica, katere del je bila v tistem času tudi Bloška planota, pa je ustanovila Zavod za turizem Cerknica. V okviru teh prizadevanj so najprej ojezerili Bloško jezero. Izdelali so tudi idejni projekt Rekreatijskega turističnega centra Bloška planota, ki je predvideval izgradnjo več smučarskih vlečnic po bloških hribčkih, predelavo Modiceve hiše v hotel in izgradnjo še nekaterih drugih turistično-infrastrukturnih objektov. Za izvedbo projekta so oblikovali tudi konzorcij, vendar so od celega projekta zgradili le vlečnico na Lisec.¹² Konzorcij je kmalu nato omagal in tudi Zavod za turizem Cerknica je skoraj odšel v stečaj, vlečnica Lisec pa je bila usojena na propad.

In kje so vzroki za propad projekta Rekreatijskega turističnega centra na Bloški planoti? Idejni projekt je imel mnoge pomanjkljivosti. Predvideval je, da bi vsak bloški hribček imel svojo vlečnico. V tistem času pa so se že gradili smučarski centri z več vlečnicami, kjer smučar svobodno prehaja iz ene na drugo. Poleg tega so smučarji takrat že pričakovali urejene smučarske proge, na Liscu pa niso imeli teptalnega stroja. Problem je bila tudi težavnost smučišča. Če ima smučišče le eno smučarsko progo, mora biti lažje. Smučišče Lisec pa je zelo zahtevno, namenjeno dobrim ali boljšim smučarjem. Projekt so vodili ljudje od drugje, lokalni prebivalci Blok pa so bili premalo vključeni v izvedbo projekta.

V istem obdobju je *Jugoslavenski dječji rekreacioni center* (JDRC) iz Pule pridobil bivši oficirski blok v Velikih Blokah. Preuredil ga je objekt za mladinski turizem z imenom Dom pod Liscem. Njihov namen je bil izvajati aktivnosti otroškega turizma, zlasti v zimskih šolskih počitnicah. Ker običajno ravno v tistem času ni bilo dovolj snega, programa rezervnih aktivnosti pa niso imeli, so bila vsa letovanja obsojena na propad. Tudi ta center je le živel, dokler ni šel z razpadom Jugoslavije v stečaj.

¹² Masterl M. & Koželj V. Rekreatijski turistični center Bloška planota (brošura), Zavod za turizem Cerknica in Turistično društvo Bloška planota, 1973

Leta 1999 je bila ustanovljena občina Bloke. S pametnim gospodarjenjem je v nekaj letih zgradila komunalno infrastrukturo po večjem delu Bloške planote, kar je gotovo predpogoj za razvoj turizma. Leta 2003 je občina izvedla sanacijo Bloškega jezera, ki sedaj predstavlja osrednjo rekreacijsko točko za poletni turizem¹³. Z uspešnim delovanjem občine pa se je obnovilo tudi delovanje Turističnega društva Bloke. To je kot eno prvih uspešnih akcij je izpeljalo pohod po Krpanovi poti, ki je sedaj že tradicionalen in postaja pravi „bestseller“ med pohodniškimi potmi daleč naokoli.

Turistično društvo sodeluje tudi s Tekaško smučarskim društvom Novolit – Olimpija in Športnim društvom Bloke, ki v zimskem času vzdržujeta tekaške proge. Športno društvo Bloke, v sodelovanju z drugimi organizacijami, vsako leto prireja tradicionalne Bloške teke. Prireditelji imajo nekaj težav z nestanovitnimi zimami, vendar so uspehi vidni. V zadnjem času se na Blokah uveljavljajo tudi druge športne panoge (rolanje, kolesarjenje, jahanje), ki jih bo treba smiselno vključiti v turistično ponudbo.

Poleg pobud za ustanovitev muzeja bloškega smučanja, se v zadnjih letih na Bloški planoti se aktivnosti za razvoj turizma odvijajo tudi na drugih področjih. Podanih je bilo več pobud za širitev turistične ponudbe ob Bloškem jezeru (prenočišča, kamp), ureditev etnoloških objektov ob Krpanovi poti (hiša na Škufčem, Pajkovski grad, pajštaba v Zalesu, Bočkov mlin in žaga, Selakova kovačija) ter ureditev jahalnih in kolesarskih poti.

Že leta 2000 je bila na Blokah zasnovana Krpanova pot, ki jo bomo leta 2009 v sklopu projekta KrpanKa¹⁴ trajno označili in izdali vodnik po poti. V načrtu je, da se v naslednjih letih ob Krpanovi poti uredita še dve krajši tematski poti, ena z naravoslovno in druga s kulturno vsebino. Ponudbo bi bilo smiselno razširiti tudi s turističnim in naravoslovnim vodenjem obiskovalcev. V sklopu projekta KrpanKa bo Turistično društvo Bloke, v sodelovanju z občino Bloke in Zavodom Symbiosis, v letu 2009 organiziralo tudi posvet o razvoju turizma na Blokah, s ciljem izdelati skupno vizijo vseh obstoječih in potencialnih ponudnikov turističnih storitev na Blokah.

1.2. Vloga bloškega smučanja kot osrednjega elementa turistične ponudbe

avtor: Jana Kus Veenvliet

Muzejska dejavnost in turizem sta si morda na prvi pogled nasprotujoči panogi. Prva neprofitna, namenjena zagotavljanju družbene koristi ohranjanja kulturne dediščine in druga profitna, ki ljudem nudi različne oblike preživljanja prostega časa¹⁵. Vendar pa sta obe panogi odvisni od obiskovalcev in še posebej v lokalnem okolju, kjer si je potrebno obiskovalce priboriti in jih privabiti, se morata muzejska dejavnosti in turizem razvijati z roko roki.

¹³ Kljun Matej. Jezero bo zopet zasijalo: sanacija Bloškega jezera, Bloški korak 2003/4, Občina Bloke, 2003, str.6.

¹⁴ Projekt KrpanKa je financiran s sredstvi programa LEADER in občine Bloke.

¹⁵ Bruner Edward B., Introduction: Museums and Tourism. Museum Anthropology, Volume 17 (3), 1993, p. 6

Še posebej pri muzeju lokalnega značaja, ki si ne more obetati bistvenih prispevkov iz državnega proračuna, prihodki iz turizma posredno zagotavljajo finančna sredstva za ohranjanje kulturne dediščine.

Analiza turizma na območju Notranjsko-kraške regije je pokazala, da je turistična dejavnost osredotočena na koriščenje naravnih potencialov, ki pa se večinoma premalo izrabljajo. Slabo je razvita tudi dopolnilna ponudba. Zato se obiskovalci v regiji zadržijo le 3-6 ur.¹⁶ Podobna je tudi situacija na Blokah. Tu še ni urejen noben javno dostopni muzej ali muzejska zbirka. Turistična ponudba Bloške planote je trenutno organizirana le ob dogodkih kot so Bloški teki, Krpanov pohod, Mihajlov semenj. Druge dni v letu si obiskovalec sicer lahko ogleda kulturno-zgodovinske objekte in naravno dediščino, vendar je pri tem prepuščen sam sebi. To seveda pomeni dvoje. Turist se na Blokah ne bo naključno ustavil, saj nima na voljo informacij, kaj je na Blokah mogoče videti. Poleg tega pa »samostojen« turist v lokalnem okolju ne uporabi nobenih storitev in torej v tem okolju tudi ničesar ne prispeva v ekonomskem smislu.

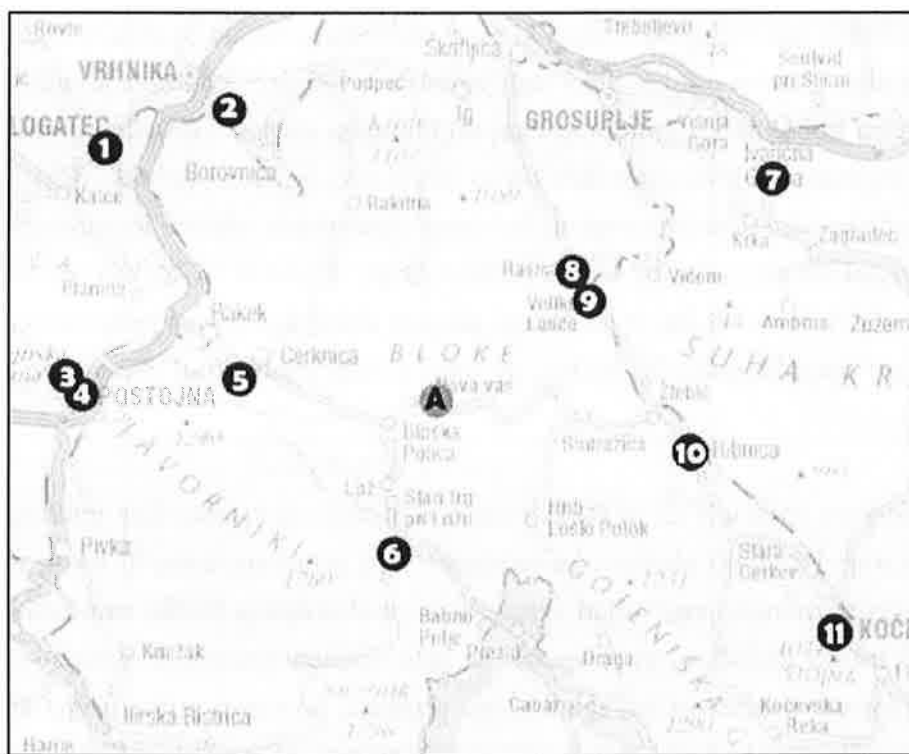
Pri tem je morda umestno vprašanje ali so Bloke primerna lokacija za vzpostavitev muzeja. Marsikdo bi menil, da bi bilo muzej z vidika ekonomske vzdržnosti bolj primerno umestiti na že uveljavljeno destinacijo. Tu pa seveda moramo zagovarjati avtentičnost predstavljanja bloške smučarske kulture v izvornem okolju. Kulturno dediščino, ki je vezana na tako majhen prostor, je potrebno ohraniti v prvotnem okolju in jo tudi predstaviti kot zgodbo tega prostora. Le v tem primeru ima lahko muzej tudi družbeno vlogo, saj prebivalci čutijo povezanost z zgodovino svojih prednikov.

Bloška planota je razmeroma redko poseljena, zato si od lokalnega prebivalstva ne moremo obetati tako številčnega obiska, ki bi dolgoročno zagotavljal ekonomsko preživetje muzeja. Muzej bo moral za zagotavljanje ekonomske vzdržnosti postati osrednji turistični produkt Bloške planote in pritegniti obiskovalce/turiste z drugih bližnjih destinacij. Še posebej smiselno je vključevanje v aktivnosti Notranjsko-kraške Ekoregije, katere del je tudi občina Bloke. Pri vključevanju muzeja v obstoječo turistično ponudbo se moramo ozreti še nekoliko širše. Bloška planota ima namreč izvrstno lokacijo, saj je nekako na prehodu med Notranjsko in Dolenjsko, tako bi lahko ob ustrezni strategiji muzej vključili v regionalno ponudbo obeh pokrajin. Na Sliki 1 je prikazana prostorska razporeditev obstoječih muzejev in muzejskih zbirk v širši okolici Bloške planote.¹⁷ Posebej geografsko bližnji muzeji in muzejske zbirke so pomembne za obravnavo v sklopu prizadevanj za ustanovitev muzeja na Bloški planoti, saj lahko predstavljajo povezovalni element, lahko pa tudi konkurenco, s katero bomo se bomo v prihodnosti borili za pridobivanje obiskovalcev.

¹⁶ RRA, Regionalni razvojni program Notranjsko-kraške regije 2007-2013, 2006.

¹⁷ Muzeji in muzejske zbirke so povzeti po knjigi: Petruša-Štrukelj, Elizabeta & Metka Fujs, Vodnik po slovenskih muzejih in galerijah, Ljubljana, Skupnost muzejev Slovenije, Ljubljana, 2008.

Z vidika vloge muzeja kot turističnega produkta se zdi ključno, da se muzej umesti čim bližje osrednji prometni osi Unec – Nova vas – Žlebič. Prometnico namreč, še posebej poleti, uporabljajo tudi številni turisti na poti med Notranjsko in Dolenjsko. Trenutno sicer javnega prevoza na Blokah skoraj ni, v kolikor pa se bo situacija izboljšala, ga lahko pričakujemo kvečjemu vzdolž te prometnice.

Legenda:

- ❶ Vojni muzej (Logatec)
- ❷ Tehniški muzej Slovenije (Bistra)
- ❸ Postojnska jama in Vivarij Proteus (Postojna)
- ❹ Notranjski muzej (Postojna)
- ❺ Muzej Jezerski hram (Dolenja vas)
- ❻ Grad Snežnik in Polharska zbirka v pristavi (Kozarišče)
- ❼ Jurčičeva domačija na Muljavi (Muljava)
- ❽ Trubarjeva domačija (Raščica)
- ❾ Levstikov dom (Velike Lašče)
- ❿ Miklova hiša in Muzej Ribnica (Ribnica)
- ⓫ Pokrajinski muzej Kočevje (Kočevje)
- ★ Predvidena lokacija Muzeja bloške smučarske kulture

Slika 1. Lokacije obstoječih muzejev in muzejskih zbirk na širšem območju Notranjske in Dolenjske.

2. Pomen muzeja za ohranjanje kulturne dediščine

2.1. Bloško smučanje kot del slovenske etnografske dediščine

avtor: Borut Batagelj

Bloško smučanje je brez dvoma fenomen, ki je vreden nove poglobljene interdisciplinarne obravnave. Ljudska oblika bloškega smučanja je bila v preteklosti večkrat predmet poljudnih obravnjav. Izmed znanstvenih disciplin se je s fenomenom bloškega smučanja na Slovenskem ukvarjala predvsem etnologija. Obravnave bloškega smučanja so sicer ostajale v večji meri usmerjene na predmet bloških smuči samih, redkeje se je fenomenu starosvetnega bloškega smučanja posvečalo v širšem družbenem in kulturnem kontekstu. Brez dvoma je največ in najbolj kvalitetne osnove h kritični obravnavi ljudske oblike bloškega smučanja doprinesel Boris Orel (1903-1962), ki je z dolgoletnimi prizadevanji in z že izdelano etnografsko metodologijo v 50.-tih letih 20. stoletja močno presejal zanesenjaške poskuse posameznikov (predvsem Rudolfa Badjura in kroga amaterskih raziskovalcev, ki so bili k temu spodbujeni v času med obema vojnama s strani Jugoslovanske zimske športne zveze). Orel je z delom

terenskih ekip Slovenskega etnografskega muzeja in eruditnim kabinetnim delom skozi nekaj člankov in posthumno izdajo disertacijo Bloške smuči: vprašanje njihovega nastanka in razvoja, postavil obravnavi kulture bloškega smučanja nove standarde. Delo Borisa Orela je glede na letnico nastanka, predvsem pa glede na nove metodološke prijeme ter trende, katerim se moderna etnologija posveča, že zastarelo. Kljub temu pa še vedno ostaja glavna referenčna točka znanstvenih obravnav znotraj slovenske etnologije.

Ker je bloška smučarska kultura v svoji izvorni funkcionalni rabi izumrli fenomen, se moramo zavedati ene izmed najbolj ključnih pomanjkljivosti obravnavane tematike, saj se je terenskega dela kot temeljnega etnološkega instrumenta v največji meri ni več mogoče posluževati. Že sam Orel je v začetku 60-tih let 20. stoletja zelo izpostavil naslednjo misel: *»Nazadnje si je treba zastaviti vprašanje tudi o pogojih, katerih ostvaritev je odvisna od slovenske etnografske znanosti. Glede tega je treba ponoviti v uvodu prvega dela zapisano ugotovitev, da je slovenska etnografija v preteklosti povsem zanemarila bloške smuči, in upravičeno je vprašanje, ali ni morda že dokaj pozno (sic!), če se šele danes lotevamo zgodovine tega pomembnega kulturnega elementa iz naše davnine.«*¹⁸ Ob tem gre poudariti, da je omenjeni »alarm« (dejansko ne »pet pred dvanajsto«, ampak »pet po dvanajsti«) po pomanjkanju obravnav razumeti izključno kot pomanjkanje metodološko utemeljenih znanstvenih obravnav, nikakor pa ne amaterskih, ljubiteljskih, zanesenjaških, mestoma tudi navijaških posegov v bloško smučanje. Ko gledamo na bloško smučanje kot del slovenske etnografske dediščine z vidika zgodovinopisja, se temu pojavu ne gre čuditi. Ljubiteljske raziskave bloškega smučanja moramo namreč vrednotiti izključno v kontekstu posameznih obravnav v konkretnem času in prostoru. Bloško smučanje (bloške smuči) je namreč skozi procese različnih obravnav v konkretnih historičnih momentih šlo skozi različne stopnje. Ob snovanju smernic za študijo o muzeju bloške smučarske kulture lahko potegnemo vzporednico s samo zgodovino oblikovanja muzejev (zbirk) in razvojem muzeologije. Bloške smuči so se – tako kot so se v zgodovini (na dvorih vplivnežev okrog 15.-16. stol.) oblikovale prve zbirateljske zbirke (nekakšni laični muzeji) – skozi prvo fazo vrednotile predvsem kot nekakšna rariteta, zbirateljska posebnost, izjema, in so šele kasneje prestopile prag kritične obravnave kot nekega posebnega (preprostega) etnološkega predmeta ljudske kulture. Resnici na ljubo se bloško smučanje (bloške smuči) kot etnološka rariteta vrednoti(jo) pogosto tudi še danes, kar seveda ni narobe predvsem z vidika opozarjanja na dediščino, je pa pomanjkljivo z vidika posploševanja, prevelikega poenostavljanja in banaliziranja te iste dediščine, za katero se v smislu novih poglobljenih in temeljitih interdisciplinarnih raziskav prav nič ne stori. Bloško smučanje kot raziskovani etnološki pojav ljudske kulture na Blokah, Vidovskih hribih in njihovi soseščini se namreč vse od Orlovih raziskav ni kaj bistveno dopolnjeval ali poglobljal ter se je gotovo premalo obravnaval v znanstveno-kritičnem kontekstu.¹⁹ Objave s področja

¹⁸ Orel Boris, Bloške smuči: Vprašanje njihovega nastanka in razvoja. Ljubljana: SAZU, 1964, str. 89.

¹⁹ Po Orlovih prizadevanjih se je pravzaprav edini malo večji in institucionalno širše zasnovani projekt zgodil leta 1989 (ob 300-letnici izida Slave Vojvodine Kranjske) s posvetom na gradu Snežnik. Rezultati posveta in objava več referatov v:

bloškega smučanja namreč v zadnjih nekaj desetletjih v glavnem povzemajo ugotovitve Orla in jih le deloma dopolnjujejo z lastnimi ugotovitvami. Nekaterim od teh je po drugi strani treba iskreno priznati zasluge, da so s svojo prodornostjo močno pripomogle k popularizaciji bloške smučarske kulture v sodobnem svetu, a so po drugi strani spet rojevale nove mitološke razsežnosti (npr. »mit o zibelki«, »mit o prvi smučarski alpski tehniki«), ki pa so neodtujljivo zvezane s popularizacijo ter potrebnim dogodkovnim senzacionalizmom, da provocirajo, angažirajo javnost ter hočejo prodreti v posamezne kolektivne (to pot smučarsko nacionalne) identitete. Toda vsa ta dejstva moramo danes vrednotiti s pozitivnega stališča, da so – navkljub poljudnosti – večale senzibilnost in zavedanje pomena kulturne dediščine bloškega smučanja.

Ko gledamo torej na bloško smučanje kot del slovenske etnografske dediščine ob koncu leta 2008, lahko ugotovimo, da z nekaj izjemami, nismo – gledano na znanstvene etnološke obravnave – dlje od dediščine, ki jo je, v glavnem pod streho *Slovenskega etnografskega muzeja*, zasnoval Orel s svojimi sodelavci. Poudariti moramo, da je etnologija od časa Borisa Orla (tedaj razpoznavna predvsem pod pojmom etnografija) danes že v marsičem presežen pojem.²⁰ Po drugi strani pa sta se zgodovinopisje in etnologija v svojih metodoloških in interpretativnih načelih precej zbližali.²¹ Bloške smuči s sodobno etnološko terminologijo uvrščamo med materialno kulturo, toda obenem se moramo zavedati, da v materialno kulturo ne sodijo zgolj artefakti, temveč se skozi pojem materialne kulture zrcalijo tudi družbeni odnosi in vpetost človeka v okolje. V zadnjih desetletjih se je polje znanstvene etnologije namreč močno prepletlo s pojmom kulturne antropologije. Potreba po kritičnem in celostnem razmišljanju ter vrednotenju in interpretiranju bloške smučarske materialne kulture daje tako skozi snovanje specializiranega muzeja bloške smučarske kulture novo veliko priložnost.

Rajko Šugman (Ur.), *Bloško smučanje – dediščina in izziv*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Fakulteta za telesno kulturo, 1989.

²⁰ K razvoju etnologije na Slovenskem glej več: Ingrid Slavec Gradišnik, *Etnologija na Slovenskem: med čermi narodopisja in antropologije*. Ljubljana: Založba ZRC, 2000.

²¹ K odnosu med zgodovinopisjem in etnologijo glej več zbornik: *Razmerja med etnologijo in zgodovino*. Ljubljana, Maribor: Slovensko etnološko društvo, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Marksistični center Univerze v Mariboru, Pokrajinski muzej v Mariboru, 1986. V razmerju med vedama naj bi bila problematična predvsem pojmovna nedorečenost in konceptualna nejasnost, ki odvrata pozornost od vsebinskih vprašanj in možnih oblik ustvarjalnega sodelovanja k polemičnemu zoperstavljanju večpomenskih opredelitev in iskanju medsebojne razmejitev. Glej: Peter Vodopivec, *Nekaj opomb k dosednji razpravi o razmerju med zgodovino in etnologijo na Slovenskem*. V: *Razmerja...*, str. 5-17. V zadnjem času sta se zgodovinopisje in etnologija zelo zbližala in razmerje ne bi smelo biti več zapleteno in težiti k zamejevanju med disciplinama. Zgodovinopisje se že nekaj desetletij načrtno usmerja tudi na poprej njemu »neobičajna« področja: zgodovina vsakdanjega življenja, zgodovina mentalitet, marginalnih skupin, razmerja med spoloma, v odnosu do etnologije pa je vsekakor najbolj zanimiv in po novem v zgodovinopisju vedno bolj razširjen pristop t.i. »oral history« ...

Pravzaprav se je novo etnološko in antropološko preučevanje s prvo polovico 20. stoletja pričevalo prav v domeni antropologije in etnologije v muzejih. Eno izmed poglavitnih (sodobnih pa tudi zgodovinskih) zrcal slovenske etnološke dediščine so torej zagotovo muzeji. Med njimi igra vlogo poglavitnega odseva slovenske etnološke dediščine (znotraj tega pa hkrati tudi bloškega smučanja) osrednja tovrstna nacionalna institucija – *Slovenski etnografski muzej* (dalje: SEM). Ob snovanju muzeja bloške smučarske kulture je tako docela neizbežno povezovanje s to institucijo, ki hrani tudi daleč največje število originalnih predmetov bloških smučí.²²

Ob razvrščanju različnih predmetov materialne kulture, slovenska etnologija uvršča bloške smučí med prometna oziroma (pre)vozna sredstva, prav takšno klasifikacijo pa je prevzel tudi SEM. Bloške smučí sodijo med zbirke *Kustodiata za gospodarstvo in promet*, katerega določajo temeljne dejavnosti kmečkenga gospodarstva oziroma hišne ali družinske ekonomije. »Vanje so umeščeni predmeti, ki po svoji primarni funkciji sodijo v gospodarske dejavnosti, izvajane v naravnih ekosistemih in v tiste, izvajane v gojenih ekosistemih. Med prvimi gre za pripomočke, ki jih je človek uporabljal pri nabiralništvu, lovu in ribolovu in med drugimi za orodja in naprave v rabi pri poljedelstvu v najširšem pomenu – torej pri poljedelstvu v ožjem pomenu, pri vrtnarstvu, sadjarstvu, vinogradništvu, oljkarstvu in hmeljarstvu; pri živinoreji – reji živine in malih živali; pri čebelarstvu in gozdarstvu. V zbirke kustodiata so umeščena tudi raznovrstna prometna in transportna sredstva.« Bloške smučí slovenska etnologija torej uvršča predvsem glede na njihovo utilitarno rabo. Njihovo enako mesto je razpoznano tudi v okviru temeljne stalne razstave SEM *Med naravo in kulturo*. Bloške smučí so našle mesto v okviru te razstave med 3000 razstavljenimi predmeti. Lahko bi ocenili, da so v razstavnem sklopu »Predmeti življenja, predmeti poželenja« razmeroma dobro prezentne, nikakor pa niso izpostavljene, česar v kontekstu celostne razstave, formirane kot »zakladnica slovenske in zunajevropske dediščine vsakdana in praznika«, tudi ne moremo pričakovati.²³

Javna podoba bloškega smučanja – če to smemo tako imenovati – je tako na nek način odraz dediščine ukvarjanja etnologije na eni strani in rezultata izrabljanja njene simbolne vrednosti na drugi. Bloške smučí sodijo tako nekam takoj za »prvo ligo« predmetov, ki jih je sodobna konzumna industrija, na podlagi nekaterih etnoloških značilnosti, izpostavila (banalizirano rečeno naj kot primer omenim trojico: potica, kozolec in kranjska klobasa).

Že omenjeni Orel je bloške smučí s svojim raziskovalnim delom zelo izpostavil in jih uvrstil med najdragocenejše predmete slovenske etnografske dediščine: »Ako bi bil kdaj vprašan, s kakšnimi etnološkimi posebnostmi se more ponašati slovenski narod, bi med drugim navedel tudi starodavne bloške smučí. Ljudske smučí z Bloške planote, Vidovskih hribov in sosednjih okolišev sodijo vsekakor med

²² Ob ogledu le-teh spomladi 2000 v tedanjih depojih SEM v Škofji Loki, jih je bilo okrog 18. SEM je kot javna muzejska ustanova zavezana k inventarizaciji muzejskih predmetov, tako da so omenjeni podatki razmeroma lahko dostopni.

²³ <http://www.etno-muzej.si/sl/stalna>

najpomembnejše predmete naše ljudske materialne kulture ter nas morajo zanimati kot nenavaden primer takšnega ljudskega prometnega sredstva pri nas, posebej pa kot pomožni sestavni del ljudske noše.»²⁴

Bloške smuči kot relikv minule ljudske etnološke kulture je pravzaprav težko vrednotiti v smislu, ali so bolj pomembne od tega ali onega predmeta slovenske etnološke dediščine. To je tudi nadvse nevhvaležno in pravzaprav povsem brezplodno kvantitativno ocenjevati. Da sodijo med predmete z največjo kulturno vrednostjo takorekoč ni dvoma. Nemogoče pa jih je uvrstiti na konkretno mesto, kvečjemu bi lahko ocenjevali njihovo (primerjalno) vlogo glede na javno podobo skozi nekatere aktualnejše priložnostne dogodke. V ta namen naj »izkoristimo« interpretacijo uvrstitve bloških smuči med najbolj imenitne predmete slovenske materialne kulture na podlagi uvrstitve motiva bloških smuči med (redno) serijo poštnih znamk »Slovenija - Evropa v malem«.²⁵ Toda slednje dejstvo lahko seveda bolj štejemo kot odraz neke podobe bloških smuči, nikakor pa ne kot sam dokaz njihove imenitnosti.

V posameznih pregledih slovenske etnografske dediščine bloške smuči tudi kasneje najdemo na razmeroma vidnem mestu, posamezni izstopajoči pisci s tega področja jih v tej zvezi omenjajo še vedno kot posebnost. Omenim naj le dva vidnejša etnologa: Agelosa Baša in Janeza Bogataja. Oba tudi sledita že uveljavljeni razvrstitvi bloških smuči med prometna sredstva. Baš jih uvršča v poglavje »Promet, transport in komunikacijska sredstva«,²⁶ Bogataj pa v poglavje »Dediščina transportne in prometne kulture«,²⁷

Preseganje vrednosti zgolj utilitarne rabe bloških smuči, katero je slovenska etnologija izpostavila, se je zgodilo šele s pisanji posameznih ljubiteljskih raziskovalcev, ki so izhajali iz športnih, predvsem smučarskih vrst. Po Marjanu Jeločniku²⁸ (deloma Dragu Ulagi) gre v zadnjih desetletjih omeniti Svetozarja Gučka,²⁹ kasneje pa predvsem Aleša Gučka.³⁰ Slednji so ob povzemanju predhodnikov na

²⁴ Orel, Bloške smuči, str. 13.

²⁵ Pošta Slovenije je znamko Bloške smuči izdala 16. 11. 1995 v seriji, ki je bila na trgu že od leta 1993. Naj naštejemo po letih motive znamk, katerim se bloške smuči postavljajo ob bok. 1993: mlin na Muri, samotěžne sani, trstenke, kozolec Toplar, Lončeni bas, hiša v Prekmurju, vetrna črpalka iz Sečoveljskih solin, potica, škofjeloški kruhek, kraška hiša, bajta na Veliki planini, citre. Leta 1994: slamnati dožnjek ali lujster, vinska preša, kraški koš, ribniški konjiček. Bloške smuči so leta 1995 izšle kot edina znamka omenjene serije. Podatki o znamki: ilustracija in risba: Zagorka Simić, oblikovanje: Miljenko Licul; tisk: DELO Tiskarna d. d.; tehnika: 3-barvni ofset; pola: 50 komadov; papir: Chancellor oba free L.S.PVA GMD 100 g, gumiran; velikost: 25,60 x 34,50 mm. Glej: <http://www.posta.si/Namizje.aspx?tabid=210>.

²⁶ Angelos Baš (Ur.), Slovensko ljudsko izročilo. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1980.

²⁷ Janez Bogataj, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba, 1992.

²⁸ Prim.: Jeločnik Marjan, Začetki in razvoj smučanja v Sloveniji in evolucija alpske tehnike. Ljubljana: Visoka šola za telesno kulturo, 1981.

²⁹ Prim.: Guček Svetozar, Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi. Ljubljana: Kmečki glas, 1989.

posameznih mestih hoteli kulturi bloškega smučanja dodati nekaj novih poudarkov. V loku več desetletij obdobja po Rudolfu Badjuri, krogu posameznikov okrog Jugoslovanske zimskošportne zveze (JZŠZ), Carlu J. Luthru in drugim, so prav slednji po prvih temeljitejših raziskavah Borisa Orla ključno prispevali k dejstvu, da se je do današnjih dni premostilo bloško smučanje kot razmeroma razpoznaven pojav. Skozi zadnja desetletja so namreč tudi skozi predstavljanje bloškega smučanja na poljudnem, praktičnem, pa tudi na akademskem nivoju starosvetno bloško smučanje vseskozi izpostavljali kot izjemno pomemben in razpoznaven del slovenske in svetovne smučarske zgodovine. Tako kot je Boris Orel s svojimi raziskavami »prisilil« nekoč zelo uglednega svetovnega preučevalca starejše smučarske zgodovine Erwina Mehla, da ga je citiral in namenil znotraj pregledov najstarejše svetovne smučarske zgodovine razmeroma zelo vidno mesto bloškemu smučanju,³¹ podobno še danes vse (sicer redkeje) objave pregledov smučarske zgodovine, še vedno ne pozabljajo na bloško smučanje. Še več, le-tega še vedno uvrščajo med izjemne in redke posebnosti smučarske zgodovine. Bloško smučanje v tem smislu torej ne nosi velikega pomena zgolj za slovensko dediščino, ampak ima precej širši pomen. Na primer, lani izdana zadnja knjiga ameriškega zgodovinarja E. Johna B. Allena bloško smučanje (sicer z nekaj napakami) še vedno uvršča kot posebno srednjeevropsko rariteto.³²

Če pogledamo na bloško smučanje z zgodovinskega vidika in poskušamo smučarsko zgodovino interpretirati kot proces, pa moramo izpostaviti še slednje. Bloško smučanje je posebno mesto v okviru slovenske dediščine dobilo predvsem po zaslugi razvoja modernega smučarskega gibanja v toku minulega stoletja. Če se smučanje ne bi formiralo kot moderen šport, ki je znotraj slovenske družbe dobil posebno mesto, bi bloško smučanje gotovo ostalo vsaj slabo razpoznaven pojav neke minule izumrle ljudske kulture. Bloško smučanje je namreč eno izmed najpomembnejših identitetnih sider konstrukta o slovenski nacionalni smučarski identiteti.

2.2. Ohranjanje kulture bloškega smučanja v Sloveniji in tujini

avtor: Borut Batagelj

Odnos do ohranjanja dediščine bloškega smučanja je težko celostno zajeti, saj je ta pogosto večplasten. Ta odnos je (bil) v javnosti pravzaprav redko strogo strokoven, pogosteje je romantično-nostalgichen, včasih celo negativen, lahko tržno-ekonomski ...³³ Pri odnosu do dediščine bloške smučarske kulture zaznamo vse omenjene stopnje, le da so bile nekatere doslej bolj izpostavljene, druge redkeje. Celostno

³⁰ Prim.: Guček Aleš in Guček Svetozar, The Revival of the traditional 17th Century Bloke-style Skiing in Slovenia. V: History of Skiing Conference. Holmenkolen, Oslo: Skiforeningen 1998, str. 38-48. Aleš Guček se je uveljavil tudi kot demonstrator bloške smučarske tehnike.

³¹ Erwin Mehl, Grundriss der Weltgeschichte des Schifahrens: I. Von der Steinzeit bis zum Beginn der schigeschichtlichen Neuzeit. Schorndorf: Verlag Karl Hofmann Schorndorf bei Stuttgart, 1964.

³² Allen E. John B., The Culture and Sport of Skiing: from Antiquity to World War II. Massachusetts: University of Massachusetts, 2007.

³³ Janez Bogataj, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba, 1992, str. 15.

gledano je bloško smučanje v slovenski javnosti sicer razmeroma dobro poznan fenomen, zatakne pa se vselej takrat, ko bi bilo potrebno odkriti (ali narediti) še kaj več, da se preseže bloško smučanje zgolj kot neka že pridobljena simbolna, pogosto celo zelo stereotipizirana podoba. Ohranjanje kulturne dediščine na Slovenskem poteka na več nivojih. V kontekstu snovanja muzeja bloške smučarske kulture naj se najprej na kratko pomudimo pri ohranjanju dediščine bloškega smučanja v okviru obstoječih muzejev.

V Sloveniji, kjer za nacionalno premično kulturno dediščino skrbi okrog 50 muzejskih institucij in galerij (poleg tega pa še čez 100 dislociranih enot in čez 100 drugih muzejev, zbirk in galerij – vsega skupaj torej čez 250), ki so povezani v muzejsko mrežo,³⁴ bloškemu smučanju oziroma smučarski dediščini ni posebej posvečena nobena institucija. Predmete s tega področja hranijo sicer številni muzeji, a so predmeti večinoma hranjeni po depojih in se redko vključujejo v stalne ali občasne muzejske postavitve. Bloške smuči hranijo v SEM, smučarske predmete pa hranijo tudi drugi muzeji, npr. *Mestni muzej Ljubljana*, *Muzej novejšje zgodovine Celje* ... Med muzejskimi institucijami, ki delujejo kot javni zavodi, omenimo še *Muzej športa*, ki hrani kar nekaj smučarskih muzejskih predmetov, a je predstavljanje slednjih, predvsem zaradi pomanjkljivih materialnih možnosti, precej omejeno.

Edino doslej specializirano smučarsko zbirko (zbrali so jo Aleš, Vlasta in Svetozar Guček), ki je bila od leta 1994 postavljena v Hotelu Špik v Mojstrani, je leta 2007 prevzel *Tržiški muzej*, ki jo v omejenem obsegu tudi razstavlja.³⁵ Tudi slednja muzejska institucija se je, na žalost, prisiljena ukvarjati s pomanjkanjem materialnih možnosti in razstavlja predmete v bolj omejenem obsegu, vsekakor pa je bil storjen napredek, da se je zbirka ohranila kot celota, mnogo več kot 1000 predmetov pa so tudi že inventarizirali.

Bloške smuči so zastopane tudi v okvirih tujih muzejskih zbirk, nekaj je celo še ohranjenih originalnih smuči, ki so bile (predvsem za skandinavske muzeje) pridobljene še v obdobju, ko je bloško smučanje funkcijsko še živelo. Večina primerkov bloških smuči pa se po posameznih muzejih hrani kot kopija in so bile pridobljene predvsem po zaslugi domačih navdušencev nad bloško smučarsko kulturo (kopije bloških smuči je tako moč najti od razmeroma bližnjega Zimskošportnega muzeja v Mürzzuschlagu v Avstriji do Smučarskega muzeja New Hampshire v ZDA).

Nekaj bloških parov smuči hranijo še posamezniki, a verjetno prav vsi ti pari časovno segajo v čas po drugi svetovni vojni. Te smuči najpogosteje služijo kot okras različnih prostorov od npr. reprezentativnega vhoda v poslovno stavbo podjetja *Elan* v Begunjah do različnih gostinskih objektov

³⁴ Podatki so približni in sicer že nekaj let stari. Glej: Vodnik po Slovenskih Muzejih. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije, Mladinska knjiga, 2001.

³⁵ <http://www.trziski-muzej.si/zimskosportna.htm> .

na Blokah. Kar nekaj parov bloških smučič pa je bilo v zadnjih desetletjih narejenih za potrebe demonstracijskih skupin smučanja po starem, najprej različnih skupin smučarjev, ki so pretežno izšli iz vrst učiteljev smučanja (označimo jih kot »učence« Marjana Jeločnika), v zadnjem obdobju pa še drugih skupin (*Smučarji po starem Batagelj*, *Skupina bloških smučarjev z Blok*).

2.3. Ohranjanje nematerialnih delov bloške smučarske kulture

avtor: Borut Batagelj

Poleg skrbi za varstvo obstoječe omejene dediščine bloškega smučanja v materialnem smislu, je v tem poglavju smiselno obravnavati tudi skrb za ohranjanje (in predvsem popularizacijo) nematerialnega izročila, ki se v sodobnost prenaša predvsem skozi posredovanje specifičnih znanj. Omenjena znanja bi kazalo, na podlagi obstoječih zgodovinskih virov in zapisov v literaturi, spet obujati, ker so že pozabljena. Ob tem imamo v mislih zelo kompleksna področja predvsem z vidika izdelovanja in rabe bloških smučič ter s tem povezanimi praktičnimi in teoretičnimi znanji ter poglobitev znanja v okviru funkcijsko že izumrle terminologije v okviru bloške smučarske kulture.

Podrobneje naj se dotaknemo le enega primera ohranjanja omenjene nematerialne dediščine bloške smučarske kulture. Sam (op.ur. poglavje zapisal Borut Bagatelj) sem bil v zadnjem obdobju tesneje povezan predvsem z enim segmentom predstavljanja bloške smučarske kulture, in sicer s predstavitevami skupine *Smučarjev po starem Batagelj* v okviru različnih revialnih predstavitev ali pa predstavitev v okviru različnih prireditev v smučanju po starem v Sloveniji in tudi v tujini. Osredotočenost skupine *Smučarjev po starem Batagelj* je bila ob tem – za razliko od drugih skupin – usmerjena predvsem v model prestavitve tipa sodobnih demonstracijskih skupin različnih smučarskih šol, slednji pristop pa smo prestavili v konkretna zgodovinska obdobja. V okviru bloške smučarske kulture smo se tako osredotočili predvsem na demonstracijo »elementarne smučarske tehnike«, kot jo je utemeljil Marjan Jeločnik in se je kasneje predvsem preko posredovanja Aleša Gučka prenesla v zadnje obdobje.³⁶ Zgodovinske in etnološke podlage bloškega smučanja so nam služile zgolj kot osnova za predstavitev omenjene tehnike. V skupini smo razvili svojevrsten koncept predstavitev, kjer je naš prvi namen demonstracija konkretne smučarske tehnike, kateri je vse podrejeno. Poglaviten je nastop in ne zgolj statiranje v smučarski opremi, ob tem pa se trudimo, da je nastop atraktiven in

³⁶ Najbolj zaslužen sodobni utemeljitelj in promotor posebne smučarske tehnike, poimenovane elementarna smučarska tehnika, je bil nekdanji profesor na ljubljanski Visoki šoli za telesno kulturo Marjan Jeločnik. Elementarno smučarsko tehniko je na podlagi Valvasorjevega opisa prvi biomehanično utemeljil in jo prilagodil za sodobno pojmovanje zelo primitivni opremi. V sezoni 1970/1971 je Jeločnik z ekipo RTV Ljubljana posnel film, v katerem sta dva njegova študenta prikazala bloško smučanje. Jeločnik pa je bloško smučanje promoviral tudi v tujini, kjer je na več svetovnih smučarskih kongresih (Interski) poskrbel, da so o fenomenu prvič slišali tuji smučarski strokovnjaki. Leta 1971 je v Garmisch-Partenkirchnu zavrtil film, leta 1979 pa pripravil nastop na kongresu na Japonskem, kjer so v živo »odkljukali« zavoje: Iztok Belehrar, Miro Dvoršak, Aleš Guček in Marijan Stele. Aleš Guček je kasneje sam ali pa v družbi katerega smučarskega učiteljskega kolega še večkrat predstavil to tehniko, Smučarji po starem Batagelj pa jo redno predstavljajo od sezone 2000-2001.

estetsko dovršen. Kot komplementaren koncept omenjenih predstavitev naj se tudi na Blokah prične podrobneje graditi na tem ter se pri že obstoječem jedru bloške skupine poglobi določena znanja. Ob tem bi šlo graditi – komplementarno skupini Batagelj – predvsem na avtentičnosti materialov in opreme. Skupina bloških smučarjev z Blok naj postane predvsem z etnološkega vidika bolj »pravoverna« in naj zajame čim širše segmente znotraj bloške smučarske kulture in naj predstavlja bloško smučanje kot široko plejado ljudskih praks od izdelave do rabe različnih tipov smuči. S tem bi močno presegli koncept omenjene skupine Batagelj, ki se trudi biti predvsem nekakšen »demo team« več različnih zgodovinskih smučarskih tehnik (med njimi je torej le ena od teh tudi bloška elementarna tehnika).

2.4. Pretekle pobude za ohranjanje kulture bloškega smučanja na Blokah

avtor: Borut Batagelj

Ob snovanju muzeja bloške smučarske kulture je treba poudariti tudi dejstvo, da ideja ni nova. Zelo resni nameni po formiranju prav posebnega bloškega smučarskega muzeja so znani še iz časa pred drugo vojno. Izključno na dediščino bloškega smučanja naj bi se tako tik pred drugo vojno osredotočil posebni smučarski muzej na Blokah. Vzpostavila naj bi ga bloška občina³⁷ in sicer po vzorcu muzejev v drugih državah.³⁸ O poslanstvu bloškega muzeja je v reviji *Vrtec* leta 1941 razmišljal Janko Sicherl in nakazal predvsem na pomen izobraževanja otroške mladine. Sicherl je zanosno zapisal: »Že mladim je treba privzgojiti ponos, da smo Slovenci v vsej Srednji Evropi edini, ki poznamo že stoletja smuči in imamo poleg Rusov in Norvežanov edini svoj lastni izraz za smučke. Ponosni bodimo in ne pozabimo ob priliki šolskih izletov na Bloke in bloški muzej.«³⁹ Besede – četudi vse izrečeno ne zdrži povsem kritične presoje – odsevajo zanos in dokazujejo, kako goreče so si nekateri poskušali prizadevati za bloški smučarski muzej, prej kot bi na to kdo pomislil. Drugo snujoče muzejsko mesto, kjer bi prostor dobila tudi smučarska dediščina pa se je nameravalo vzpostaviti v Ljubljani. Tam se je že v letu 1935 snoval »alpski muzej«, ki naj bi bil priključen ljubljanskemu *Mestnemu muzeju* in v okviru katerega naj bi imela zagotovljen svoj oddelek tudi Jugoslovanska zimskošportna zveza, ki bi ga izpolnila s svojim zgodovinskim gradivom.⁴⁰ Toda tudi do uresničitve tega projekta ni prišlo. Ob spodbujanju raziskovanja in prezentaciji slovenske smučarske dediščine lahko že v tem obdobju prepoznamo iniciativo, ki je prihajala z lokalne ravni, vendar tudi upravni organi, ki so bili na višjem nivoju od lokalnih, niso stali križem rok. Mošnjo projektu raziskovanja bloške smučarske zgodovine je tako npr. leta 1938 odvezala tudi banska uprava Dravske banovine, resda s sicer skromnejšo podporo v vrednosti 8.000 din.⁴¹

³⁷ Mirko Prevalek, *Od Blok do Planice*, v: *Družinski tednik* 12/(1940), št. 52, (dalje: Prevalek), str. 17.

³⁸ Janko Sicherl, *Tam na bloških gričih...*, v: *Vrtec*, 71/(1940-41), št. 6., str. 223.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Poročilo za XIII. Redno glavno skupščino dne 26. maja 1935 v Ljubljani, Knjižnica Jugoslovanskega zimsko-sportnega saveza, Knjiga 8, str. 26.

⁴¹ JZŠZ, Poročilo za XVI. redno glavno skupščino dne 29. maja 1938, str. 8.

Eden od vzrokov, da iznajdljivost, avtohtonost in trdoživost bloškega življenja v davnini ni še dovolj prišla v slovensko zavest, je tudi v Bločanih samih. Bločane nekoč bloško smučanje ni zanimalo kot kulturna dediščina. Ta raba smuči je za njih bila v zimskem času ena od vsakodnevnih potreb in v hudi zimi kot »nebodisigatreba«, ker je bila hoja iz kraja v kraj otežena. Smuči so bile za Bločana zimsko orodje kot poleti oralo, kosa ali motika. Zato ni nič čudnega, da so za majhen denar prodali izvirne smuči tistim, ki so prišli iz domovine ali tujine na Bloke raziskovat zgodovino, izdelavo in rabo bloških smuči. Za te raziskovalce je bil par smuči dragocen, za Bločana pa prodaja dober iztržek, saj so bili Bločani daleč naokoli znani kot dobri trgovci in mešetarji. Za lastne potrebe je nato kaj hitro napravil nove smuči. Da so smuči izjemno narodno blago pa so se Bločani in drugi začeli zavedati med obema vojnama, še posebej pa po drugi svetovni vojni. Takrat se je uporaba teh smuči skoraj bližala svojemu zatonu, zaradi novejših prevoznih sredstev in predvsem zaradi uveljavljanja sodobnega tipa smuči, ki služijo športu in rekreaciji.

Po drugi svetovni vojni se je pojavilo več pobud za promocijo bloškega smučanja, čeprav so se večinoma naslajale na športno smučanje in ne na kulturno-etnološki pomen bloškega smučanja. Tako so si člani Telovadnega društva Partizan v Novi vasi na Blokah (1953) v programu aktivnosti zadali tudi razvoj smučanja, kar naj bi bilo povezano z »zibelko slovenskega smučanja«. Na pobudo Franca Čebohina, takratnega šolskega upravitelja v Novi vasi, je prišlo do sodelovanja z Etnografskim muzejem v Ljubljani in etnologom Borisom Orlom. Ta je nato v nekaj letih ob sodelovanju novovaških učiteljev in še mnogih drugih Bločanov opravil obširno in prvo sistematično raziskavo bloške kulturne dediščine⁴². S to raziskavo je tako rekoč ujel zadnji čas, saj so bili še živi ljudje, ki so uporabljali bloške smuči kot nekoč. S tem smo Slovenci prvič dobili celostno predstavitev smuči in njihove rabe.

Leta 1973 je spontano vzknila ideja, da bi po vzorcu drugih velikih evropskih smučarskih tekaških prireditev (Vasa tek, Engadin, Marcialonga...) tudi na Blokah v spomin na starosvetnega bloškega smučarja vsako leto organizirali tako prireditev. Leta 1974 je bil pod okriljem Zveze telesnokulturne organizacije v Cerknici ustanovljen Organizacijski odbor Bloških tekov. Leta 1975 so bili tako na Blokah organizirani prvi Bloški teki, ki so postali tradicionalni. Po prizadevanju tega organizacijskega odbora je ob olimpijskih igrah v Sarajevu leta 1984 olimpijski ogenj prišel tudi na Bloke, razstavni pano o bloškem smučanju pa je bil postavljen tudi v olimpijski vasi. Kopija olimpijske bakle je sedaj razstavljena v preddverju osnovne šole v Novi vasi.

42 Orel, B. 1964. Bloške smuči: vprašanje njihovega nastanka in razvoja, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Inštitut za slovensko narodopisje.

Organizacijski odbor Bloških tekov in odbor tedanje Skupščine občine Cerknica sta v sodelovanju z Univerzo Edvarda Kardelja v Ljubljani – s Fakulteto za telesno kulturo in Filozofsko fakulteto – ob tristoletnici izida Valvasorjeve knjige Slava vojvodine Kranjske osnovala poseben odbor, ki ga je vodil dr. Rajko Šugman. Ta odbor je septembra leta 1989 v gradu Snežnik pripravil mednarodni simpozij, na katerem so ugledni slovenski in tuji znanstveniki ter poznavalci bloškega smučanja predstavili svoje referate na temo Bloško smučanje – dediščina in izziv. Ti referati so zajeti v zborniku, ki je izšel v letu 1990.⁴³

2.5. Prispevek Muzeja k ohranjanju kulture bloškega smučanja

avtor: Jana Kus Veenvliet

Vloga muzeja z vidika zagotavljanja ohranjanja kulturne dediščine je jasna. Bloško smučanje je danes izumrli kulturni fenomen, vendar je velika posebnost preteklega časa. Ker se je bloška smučarska kultura gojila na tako majhnem prostoru, si moramo izboriti pravico, da to kulturno dediščino ohranjamo na Blokah, v okolju kjer se je oblikovala. Kot smo predstavili v preteklih poglavjih, so bloške smuči v slovenskih in tujih muzejih predstavljene skromno, predvsem pa manjka predstavitev bloških smuči kot kulture, ki se je razvila iz preproste potrebe po preživetju v neprijaznih razmerah. Prav zato si ob ponovni obuditvi prizadevanj za ustanovitev muzeja želimo ta okvir preseči in predstavljati bloško smučanje kot kulturno in etnografsko posebnost.

Mnoge pobude za ohranjanja bloškega smučanja so bile povezane s promocijo športnega smučanja, kljub temu, da bloško smučanje v osnovi ni imelo nič skupnega s športom. Z uporabo bloškega smučanja v propagandne namene, pa se je njegova osnovna vrednost kot kulturna dediščina, v veliki meri izgubila. To vlogo pa bloškemu smučanju lahko povrne le celovita predstavitev, ki ne bo namenjena zgolj ohranjanju elementov premične kulturne dediščine, temveč predstavljanju načina življenja v preteklosti.

3. Muzej kot družbena in ekonomska dobrina

3.1. Družbena podoba in ekonomski položaj Bloške planote

avtor: Jana Kus Veenvliet

Od leta 1999 je celotna Bloška planota vključena v občino Bloke, ki je nastala z izločitvijo iz občine Loška dolina. V preteklosti pa je bila občina Bloke že samostojna administrativna enota vse do leta 1955, ko se je združila z občino Cerknica. Leta 1994 se je občina Cerknica izločila iz skupne občine, tako da so Bloke nekaj let pripadale občini Loška dolina, nato pa je bila ustanovljena samostojna

⁴³ Šugman, R. (ur.). Mednarodni simpozij Bloško smučanje – dediščina in izziv. 1. mednarodni simpozij Bloško smučanje – dediščina in izziv, grad Snežnik, Cerknica, 28. - 29. septembra 1989, Fakulteta za telesno kulturo: Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1990.

občina. Po občini, s površino 75,1 km², je razpršenih 45 vasi in zaselkov, vendar je občina izrazito redko poseljena in je imela konec leta 2007 le 1641 prebivalcev⁴⁴. Z gostoto 21,8 prebivalcev na km², kar je bistveno manj od slovenskega povprečja (98,1 prebivalca/km² ⁴⁵), je občina ena najredkeje poseljenih v Sloveniji. Sedež občine je v Novi vasi, kjer so osnovna šola, vrtec, zdravstveni dom, pošta, banka, trgovini in gostilne. Tu sta tudi tovarni Novolit in Kovinoplastika, v katerih je zaposlen velik del aktivnih prebivalcev. Po podatkih državnega Statističnega urada, je bilo na Blokah leta 2007 zaposlenih 670 prebivalcev občine Bloke. Zaradi pomanjkanja delovnih mest za visoko izobražene se velik del diplomantov po končanem študiju ne vrne na Bloke, posledica tega pa je hitro staranje prebivalstva. Leta 2007 je indeks staranja v občini Bloke dosegel 165,9. To pomeni, da je na vsakih 100 mladih prebivalcev v starosti od 0-14 let, skoraj 166 prebivalcev nad starostjo 65 let⁴⁶.

Tudi ekonomsko podobo občine lahko razberemo iz statističnih podatkov. Septembra 2008 je povprečna bruto plača na prebivalca občine Bloke znašala 1.255,68 € bruto kar je za približno 10% nižje od slovenskega povprečja⁴⁷.

3.2. Družbena in ekonomska vloga muzeja v lokalnem okolju

avtor: Jana Kus Veenvliet

Na Bloški planoti trenutno ni kulturnih ustanov, z izjemo enote knjižnice Ivana Čampe, ki deluje kot izpostava Knjižnice Jožeta Udoviča. Muzej bi tako v lokalnem okolju prevzel vlogo osrednje kulturne institucije in kulturnega središča. Takšna ustanova z zagotavljanjem kulturnega življenja nenazadnje povečuje kvaliteto življenja v lokalnem okolju, saj omogoča udejstvovanje prebivalcev na kulturnem področju. Ker muzej v osnovi pripoveduje zgodbo lokalnih prebivalcev in njihovih prednikov, ima tudi ključno vlogo pri razvijanju čuta lokalne pripadnosti in identitete. Muzeji imajo poleg tega tudi pomembno vlogo podpiranja izobraževalnih organizacij. Na Blokah deluje le devetletna Osnovna šola Toneta Šraja, vendar ne smemo pa zanemariti tudi možnosti za povezovanja muzeja z bližnjimi izobraževalnimi ustanovami v Velikih Laščah in Ribnici (Univerza za tretje življenjsko obdobje).

V ekonomskem smislu, je seveda pričakovana vidna vloga muzeja na področju turizma, ki smo jo opredelili v poglavju 1.2. Podrobna ocena ekonomskih koristi muzeja presega okvir te študije. Ta študija naj bo izhodišče za nadaljnje študije, ki naj vključujejo tudi raziskavo trga. To bo omogočilo podrobnejši v pogled v pričakovane ekonomske koristi. Že zdaj pa lahko zapišemo, da bi lahko muzej ob ustrezni zasnovi predstavljal pomemben element muzejskega turizma, ki je pomemben del lokalnega gospodarstva, z visoko dodano vrednostjo. Muzej je lahko pravi magnet za turiste, ki potem

⁴⁴ Statistične informacije 27/2008, Prebivalstvo Slovenije 2007

⁴⁵ <http://www.eu2008.si/si/Slovenia/Overview/Population/index.html>

⁴⁶ Statistične informacije 27/2008, Prebivalstvo Slovenije 2007

⁴⁷ Podatki so povzeti iz SI-Stat podatkovnega portala dne 12.12.2008

v lokalnem okolju uporabljajo tudi druge storitve in posredno vplivajo tudi na druge gospodarske panoge⁴⁸. Pri vrednotenju ekonomske vloge muzeja ne smemo pozabiti na odpiranje novih delovnih mest. Kot bomo podrobneje predstavili v poglavju 11.2, bi moral muzej v prvi fazi za tekoče delo imeti najmanj tri visoko izobražene kadre. Pri trenutnih zaposlitvenih možnostih za visoko izobražene kadre na Blokah, je še tako majhen prispevek k izoblikovanju takih delovnih mest zelo pomemben. V kolikor bo muzej ustrezno odigral vlogo promotorja turizma, pa se to seveda lahko odrazi tudi v novih delovnih mestih na področju turistične dejavnosti in storitev.

4. Prispevek muzeja k uresničevanju nacionalnih in regionalni strategij

avtor: Jana Kus Veenvliet

Kulturna dediščina je eden najpomembnejših temeljev naše istovetnosti. Varovanje, obnova in predstavljanje kulturne dediščine javnosti sta izjemnega pomena za razvoj družbe. V Sloveniji se politika ohranjanja kulturne dediščine usmerja z Nacionalnim programom za kulturo. Program za obdobje 2008-2011⁴⁹ za področje premične kulturne dediščine postavlja tudi cilj "Varovanje in preučevanje premične materialne dediščine za interpretacijo in komunikacijo njenih (tehnoloških, duhovnih, estetskih in etičnih) vsebin javnosti, z namenom, da sodobna družba prepozna kulturno dediščino kot kvaliteto, ki jo je treba ohranjati bodočim rodovom." Prav ta cilj pa naslavlja tudi predlagana ustanovitev muzeja bloške smučarske kulture, saj bo muzej zagotavljal ohranjanje premične kulturne dediščine in predstavljanje te dediščine širši javnosti.

Ohranjanje kulturne dediščine je postavljena tudi v okvir regionalnega razvoja. Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013⁵⁰ je strateški dokument, ki predstavlja podlago za črpanje sredstev iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Program vsebuje tudi Razvojno prioriteto »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov«, ki za cilj postavlja »ohranjanje in povezavo naravnih in kulturnih potencialov za razvoj turizma in rekreacije«. Razvojna prioriteta sega na tri področja: ohranjanje kulturne dediščine, ohranjanje in trženje biotske raznovrstnosti in nadaljnji razvoj slovenskega turizma. Izpostavlja se torej vloga kulturne dediščine kot nosilca turistične ponudbe in s tem ekonomske in družbene vloge kulturnih ustanov. Kot smo opredelili v uvodnem delu študije, pa je tako široko zasnovana tudi vizija muzeja bloške smučarske kulture. Muzej namreč v današnjem času ne more biti namenjen zgolj zbiranju predmetov kulturne dediščine, temveč ima bistveno širšo družbeno vlogo, še posebej v lokalnem okolju pa je tudi pomemben nosilec ekonomskega razvoja.

⁴⁸ Mikuž Marjeta. Pogledi na muzeje v dobi globalizacije. Ljubljana: ISG – Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Muzej novejših zgodovine Slovenije, 2004. str. 108

⁴⁹ MKGP, Nacionalni program za kulturo 2008-2011, 2008

⁵⁰ SVRL, Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013, 2007.

Pri strateškem pomenu muzeja pa ne smemo spregledati tudi vloge muzeja v regionalnem merilu. Občina Bloke je vključena v Notranjsko-kraško regijo. Za usklajen razvoj regije, je bil oblikovan Regionalni program Notranjsko-kraške regije 2007-2013, ki opredeljuje razvojne prednosti razvojne regije in vsebuje finančno ovrednotene programe spodbujanja razvoja v regiji. Regionalni program v kot eno izmed treh prioriteta določa prioriteto »Dostopna in podporna infrastruktura«, ki vsebuje tudi ukrep investicije v novo in obstoječo turistično infrastrukturo. V programu krepite turizma v regiji, pa je kot ukrep predviden »Razvoj novih storitev/programov in povezovanje turističnih ponudnikov«. V ta ukrep lahko umestimo tudi predlagano ustanovitev muzeja bloške smučarske kulture. Družbena vloga muzejev pa se odraža tudi v ukrepu »Širši družbeni razvoj«, ki predvideva ustanovitev treh novih muzejev do leta 2013. V strategiji je gradnja etnološkega muzeja že nakazana kot priložnost za razvoj v občini Bloke.⁵¹

Druga pomembna lokalna strategija pa je nastala v okviru Lokalne akcijske skupine, ki je bila ustanovljena za nadzor izvajanja nacionalnega Programa razvoja podeželja. V Lokalni razvojni strategiji območja LAS po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe⁵². Strategija v tretjem cilju »doseganje večje prepoznavnosti območja« kot prioriteto nalogo postavlja tudi »učinkovitejše trženje naravne in kulturne dediščine« in kot pričakovani rezultat je navedeno tudi povečano število muzejskih zbirk. Ureditev muzeja na Blokah je torej skladna tudi s to strategijo.

5. Poslanstvo in vizija muzeja bloške smučarske kulture

avtor: Jana Kus Veenvliet

V uvodnem poglavju smo podrobneje osvetlili vlogo muzeja v lokalnem okolju. Za ustrezno razumevanje smo podali tudi kratek oris preteklega razvoja Bloške planote. Za vse nadaljnje korake ustanovitve muzeja pa je seveda ključno oblikovanje poslanstva in vizije muzeja bloške smučarske kulture. Ta študija predstavlja osrednji dokument za komunikacijo s predstavniki lokalnih oblasti, lokalnih prebivalcev in potencialnih soinvestitorjev. Osnutek študije bo v nadaljevanju tudi usklajen s ključnimi deležniki, tako v tej fazi izdelana vizija predstavlja osnovo za razpravo s ključnimi deležniki.

Poslanstvo

Muzej bloške smučarske kulture bo skozi zgodovinsko predstavitev življenja na Blokah predstavil bloško smučanje kot kulturno in etnografsko posebnost Slovenije in njene vplive na celotno slovensko družbo.

⁵¹ RRA, Regionalni razvojni program Notranjsko-kraške regije 2007-2013, 2006.

⁵² v tem dokumentu

Vizija

Muzej bloške smučarske kulture postane osrednja kulturna ustanova Bloške planote, ki s stalno in občasnimi razstavami ter kulturnimi prireditvami obogati kulturno življenje lokalnega prebivalstva in krepi njihovo lokalno pripadnost. Muzej se uveljavi kot osrednji element turistične ponudbe ter prispeva k ohranjanju dediščine in prepoznavnosti Bloške planote v Sloveniji in tujini.

6. Nadaljnji koraki za uresničevanje vizije

avtor: Jana Kus Veenvliet

Vizija muzeja bloške smučarske kulture se jasno nagiba k ustanovitvi večje ustanove, ki deluje na profesionalnem nivoju in z ustreznim strokovnim kadrom skrbi za ohranjanje in prestavljanje kulturne dediščine. Takšna vizija pa zahteva premišljen in celosten pristop, saj bo le tako za izvedbo projekta možno zagotoviti tudi ustrezna sredstva.

Pričujoča študija predstavlja prvo fazo k ustanovitvi muzeja, v kateri smo si zadali za cilj, da razvijemo vizijo in zasnovo muzeja. V nadaljevanju pa bo treba študijo nadgraditi s podrobnejšimi analizami nekaterih segmentov, saj bo šele to dalo ključne odgovore in podlago za investicijski načrt. V spodnji tabeli (Tabela 1) predstavljamo predlog nadaljnjih korakov in okvirni terminski načrt njihove izvedbe.

Tabela 1. Predlog nadaljnjih korakov za ustanovitev Muzeja bloške smučarske kulture in terminski načrt za izvedbo.

Časovni okvir	Naloga
januar 2009	Prijava projektnega predloga za pripravo investicijskega projekta in idejne študije za Muzej Bloške smučarske kulture (LEADER).
januar 2009	Razprava o ustanovitvi muzeja na občinskem svetu Občine Bloke in odločitev o nadaljevanju projekta.
februar 2009	Ustanovitev delovne skupine (predstavniki občine, NVO strokovnjaki).
februar - oktober 2009	Priprava investicijskega projekta in idejne študije.
oktober 2009	Prijava na razpis za sredstva za pripravo arhitekturnih načrtov.
december 2009 - maj 2010	Priprava arhitekturnih načrtov in pridobitev gradbenega dovoljenja.
april 2010 - junij 2010	Priprava projektne dokumentacije in prijava na razpis za sredstva za gradnjo in postavitve muzejske zbirke.
januar 2011 - avgust 2012	Gradnja muzeja in postavitve muzejske zbirke.
september 2012	Otvoritev muzeja.

B. ZASNOVA MUZEJA

7. Primeri dobre muzejske prakse

avtor: Stane Korenjak

Sklop študije o zasnovi muzeja začinjamo s pregledom primerov dobrih muzejskih praks. Med primeri predstavljamo tri muzeje, ki so podobni po velikosti, vlogi v lokalnem okolju, do neke mere tudi po vsebini.

7.1. Kobariški muzej

Kobariški muzej je bil ustanovljen leta 1990 z namenom predstaviti bogato zgodovino Kobarida, predvsem pa dogajanje na soški fronti. Čeprav je to zgodovinski muzej z vojno tematiko, so se izognili takšni formulaciji ter ga zasnovali kot muzej miru. Zaradi pozitivnega sporočila, ki ga nosi, je leta 1993 prejel muzejsko nagrado Sveta Evrope.⁵³ Muzej deluje v Mašerovi hiši v središču Kobarida, v stavbi, ki je tudi sama kulturni spomenik. Zanimivo je, da je muzej nastal na podlagi pobude lokalnih prebivalcev, ki so s prostovoljnim delom tudi pomagali pri postavitvi stalne zbirke.⁵⁴ Danes je v muzeju, ki je organizacijsko zasnovan kot samostojno podjetje, zaposlenih sedem strokovnih delavcev. Letno ga obiše okoli 60.000 obiskovalcev. Del dohodka si prislužijo še z dejavnostjo vodništva, trgovine in na mednarodnih razpisih.

7.2. Slovenski planinski muzej

Od prvih zamisli o ustanovitvi Slovenskega planinskega muzeja je, podobno kot pri muzeju bloške smučarske kulture, minilo že več desetletij. Od leta 1984 je v okviru Triglavске muzejske zbirke v Mojstrani postavljena stalna planinska razstava, ki jo je zasnovalo Planinsko društvo Dovje – Mojstrana. Vendar pa je bila želja lokalnih prebivalcev, da se ustanovi samostojen planinski muzej. Od resnih pobud do začetka izvedbe je preteklo več kot 10 let, saj je bilo potrebno zagotoviti sredstva za izvedbo projekta. Izgradnja muzeja, ki bo imel 1700 m² površine, se je začela poleti 2008, otvoritev muzeja pa je načrtovana konec leta 2010.⁵⁵

7.3. Zimsko-športni muzej v Mürzzuschlagu

Posebej lep primer skrbi za kulturno dediščino je Zimsko-športni muzej v avstrijskem Mürzzuschlagu, ki je bil ustanovljen že pred več kot 50 leti. V muzeju je predstavljena zgodovina razvoja smučanja vse

⁵³ <http://www.kobariski-muzej.si>

⁵⁴ Petruša-Štrukelj, Elizabeta & Metka Fujs, Vodnik po slovenskih muzejih in galerijah, Ljubljana, Skupnost muzejev Slovenije, Ljubljana, 2008.

⁵⁵ <http://www.planinskimuzej.si>

do sodobnih oblik športnega smučanja. Muzej hrani tudi sporočilo kulturne dediščine smučanja drugih narodov, tako so razstavljene tudi bloške smuči. Obiskovalca seznaniti z našim Žigom Herbersteinom in njegovo ilustracijo smučarja iz šestnajstega stoletja, kakor tudi z Valvasorjevimi zapisom o bloškem smučanju. Na filmskem platnu prikazujejo tehniko bloškega smučanja. Postavitve zbirke žal ni najbolj posrečena in obiskovalca premalo animira. Muzej domuje v starejšemu objektu, ki je bil prvotno namenjen za trgovsko dejavnost, zato je nekoliko omejen v prostorski razporeditvi, čeprav je površina namenjena muzejski postavitvi kar 1000 m². V muzeju so zaposleni trije strokovni delavci, od tega dve osebi za polovičen delovni čas.

8. Vsebinski gradniki muzejske zbirke

8.1. Ekspoziti starosvetnega bloškega smučanja in njegovi sporočilni dokumenti

avtor: Borut Batagelj

V tem poglavju predstavljamo nekaj konkretnih smernic in predlogov za zasnovo muzeja bloške smučarske kulture. Poudaril bi rad, da je omenjeno poglavje predmet mojega (op. ur. avtorja tega poglavja Boruta Batagelja) subjektivega videnja snujočega muzeja. V glavnem izhajam iz svojega omejenega poznavanja bloškega smučanja, s katerim se ukvarjam tako znanstvenoraziskovalno kot tudi ljubiteljsko. Izbor in količina eksponatov je seveda vezana na prostorske možnosti muzeja, glede katerih pa v času nastajanja tega prispevka še ni znano nič konkretnega. Ta izbor in koncept je tako pripravljen kot povsem imaginaren.

Pomembno je, da se je v lokalnem okolju zopet okrepila pobuda, da se predstavi bloško smučarsko kulturo na sodoben način v okviru neke muzejske postavitve prav v njegovem avtentičnem okolju. Nikjer drugje kot na Blokah namreč ne more biti primernejši kraj za postavitev takšnega muzeja, saj gre za primarno kulturno in naravno krajino, ki omogoča najbolj učinkovito sobivanje med razstavljenimi eksponati znotraj muzejske postavitve in okoljem, v katerem muzej »živi«.

Včasih se ob razgovorih v zvezi z zasnovo stalne zbirke pojavlja bojazen glede pomanjkanja potencialnih muzejskih predmetov. Toda glede tega ne smemo biti v skrbeh, saj sodobne muzejske postavitve nikakor niso več obremenjene s tem, da bi se razkazovale v kvantitativnem smislu. Veliko pomembnejši je namreč kontekst, v katerem se predmeti razstavljajo. Veliko število razstavljenih predmetov bi prej odbijalo obiskovalca, med njimi pa tudi razvodeni sporočilo muzeja. Manjše količine muzejskih predmetov bi se dalo v konkretnem primeru celo izkoristiti sebi v prid, saj bi inventivni posegi oblikovalca postavitve tako lažje »manipulirali« z obiskovalcem z namigovanjem posameznih sporočil. Podobno je s sporočilnimi panoji in drugo opremo ob eksponatih. Le-ta naj bo usmerjena v kratko podajanje bistvenih informacij. Tisti obiskovalec, ki bi hotel izvedeti kaj več o razstavi, naj se poslužuje interaktivnih monitorjev, kjer si lahko po svoje izbira in dozira vse nadaljnje informacije v zvezi s predmetom zanimanja.

Predlog vsebinske zasnove postavitve je, da se ta oblikuje kot kronološko-tematska serija posameznih zaključenih enot, katerih rdeča nit je seveda bloška smučarska kultura. Tako glavni del poteka linearno kot osrednja zgodba. Tej se kot »stranski sklopi« priključijo še nekatere druge teme, kot jih obravnavamo v nadaljevanju.

8.2. »Osrednja zgodba«

avtor: Borut Batagelj

Osrednja zgodba o bloškem smučanju predvideva oblikovanje šestih zaključenih sklopov obravnave bloške smučarske kulture. Osrednje vodilo je kronološki kriterij, znotraj katerega se v konkretnih vsebinskih sklopih obravnava različen položaj oziroma vloga bloškega smučanja.

8.2.1. *Valvasor*

Osrednjo zgodbo uvaja lik in delo Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je za fenomen ljudskega starosvetnega smučanja najbolj ključen. Bloško smučanje namreč nosi tako visoko vrednost v okviru slovenske, posebej pa tudi svetovne smučarske zgodovine, predvsem zaradi Valvasorjevega zapisa »čudne hoje po zasneženih hribih«, prvič objavljenega leta 1689 v četrti knjigi *Slave Vojvodine Kranjske*.⁵⁶ Valvasor (1641-1693) je gotovo – ne zavedajoč se posledic opisa – zelo močno zaznamoval slovensko smučarsko zgodovino. Pojav bloškega smučanja, predvsem pa njegov opis kot »*redok izum*«, namreč slovensko smučarsko zgodovino po eni strani postavljata na izredno vidno in izstopajoče mesto v kontekstu svetovne smučarske zgodovine. Po drugi strani pa moramo njegov podroben opis – to lahko na tem mestu vseeno poudarim – hkrati ocenjevati tudi v doslej prezrtem kontekstu sreče, da druga (potencialno starosvetna smučarska) območja takih (še posebej pa tako natančnih) opisov niso bila deležna.

Predlagani glavni predmeti:

- Faksimile: Valvasorjev opis (skupaj z opombami Franciscija!) iz *Slave Vojvodine Kranjske* v nemškem originalu.⁵⁷
- Slovenski prevod (del izdaje po prevodu Mirka Rupla, 1984) in prevod še neprevedenih Franciscijevih opomb.
- Vizualizacija bloškega smučarja (poudarek na njegovi opisani dinamiki in spretnosti), morda z lutko ali katerim drugim pomožnim sredstvom.
- Vizualizacija Valvasorja kot polihistorja popotnika in zapisovalca.

⁵⁶ Johann Weichard Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Crain*. Laibach, Nürnberg, 1689, Band IV, str. 584-586.

⁵⁷ Pred kratkim so bili vsi zvezki originalne nemške izdaje »Slave« tudi digitalizirani in so dostopni na portalu www.dlib.si

- Bloška smučka in kol izdelana po merah, ki jih je opisal Valvasor (ker ni originalna, naj bo razstavljena tako, da jo je mogoče prijeti).

Obrobni predmeti, zgolj po potrebi:

- Predmeti, ki jih Valvasor opisuje v povezavi z zimo na Blokah (»krampeži«, krplje).
- Dokumenti, vezani na Bloke v 17. stoletju.
- Drugi predmeti iz časa Valvasorja, njegovi biografski podatki.

XXVIII. ČUDNA HOJA PO ZASNEŽENIH GORAH

KADAR ZAPADE V ZIMSKIH časih v visokem planinskem svetu debel sneg in pota tako zamete, da ne moreš nikamor, ker se vse udira pa človek globoko ngreza: tedaj vzamejo ljudje majhne procke, pletene iz tankega šibja, nekatere pač tudi iz moivoza, ter si jih privežejo na noge. Tako hodijo varno po anegu in se jim ni bati, da bi popustil: bodi sneg še tako mehak in mlad, te široke procke te drže, da ne ngrežeš. To je znamenita iznajdba.

Snežne procke, ki si jih na Kranjskem privežejo na noge

Železne dereze za trdi sneg

Kako smukajo kranjski kmetje po visokih snežnikih

Če pa je sneg zamrzel in trd, si privežejo železne dereze, ki jim pravijo krampeži; ti imajo po šest ostrih konic. Uporabljajo jih tudi poleti, kadar morajo na strme skalnate planine, zakaj brez njih murskije ni mogoče dalje.

Poleg tega poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redek izum, kakršnega nienem videl še nikoli v nobeni deželi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četrť palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi.

Spredaj sta deščici ukrivljeni in navzgor zaviljeni. Na sredi je nájat jermen, da se vtikajo noge vanj; na vsako nogo se pritrjuje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se driča, lahko bi zapisal tudi smuk ali leti po najbolj strmem pobočju. Zakaj vtem ko stoji na deščicah in se prav trdno, da, z vso močjo naslanja na gorjačo, jo reže tako urno navzdol, da presega skoraj vsako domišljijo in v hitrosti nič ne zaostaja za tistimi, ki se na Holandskem z drsalkami vozijo po ledu. Vsak trenutek se utegne izoguiti vsemu, kar mu je na poti, bodi že drevo ali skala, bodi kaj drugega takega. Noben hrib mu ni prestrm, nobeden z drevjem tako gosto porasel, da se ne bi mogel na ta način drkati po njem. Zakaj kjerkoli mu stoji kaka ovira na poti, povsod je kos svoj smuk po kačje kljukati in vijugati. Če pa je pot povsem prosta, nezarašla in brez opotike, se drevi lepo naravnost, in sicer venomer tako stoje in navzad oprt ob gorjačo: te se drži možak s tolikšno silo in močjo, tako čvrsto in trdo, ko da bi ne imel nobenega uda in nobenega sklepa.

Njih hitrost in spretnost pri taki važnji

Kako morejo po najbolj strmih hribu drveti navzdol

Slika 2. Opis bloškega smučanja slovenskem prevodu Slave vojvodine Kranjske, 28. poglavje – 4. knjiga (1689)

8.2.2. *Razvita kultura starosvetnega bloškega smučanja*

Ta sklop je eden izmed najbolj obsežnih bi ga lahko tudi razdelili na manjše podsklopov. Odražal naj bi vso pestrost razvite bloške smučarske kulture in »sobivanje« preprostega bloškega kmeta s smučmi. Ta sklop naj bi bil zasnovan v nasprotju z običajnim pripisom ob muzejskih predmetih: »Prosimo, ne dotikajte se predmetov«, saj naj bodo obiskovalcu tu skoraj vsi predmeti dostopni tudi na otip. Lahko jih poprime v roke (morda smučici celo natakne - izjemoma). Predmetov bi bilo z leti vedno več, saj bi bili to predmeti, ki bi bili izdelani skozi proces »živega muzeja«:

- Eno izmed osrednji mest tega sklopa se določi prvemu znanemu opisu bloške smučarske kulture v slovenskem jeziku (*Jože Bevk – Podgrivarski, Kmetijske in rokodelske novice, 1845*). Iz omenjenega zapisa je namreč vidna pestrost pri rabi bloških smuči (omenja npr. tudi smučanje žensk). Zapis naj bo razstavljen (lahko v obliki časopisa) tako, da se ga lahko prime v roke. Poleg tega pa naj se omenjeni zapis interpretira tudi s pomočjo profesionalnega dramskega govorca, ki naj skozi sočno izrazoslovje slovenščine 19. stoletja zariše obiskovalcu posebnost tega fenomena tudi prek slušnega medija.
- Takoj ob tem naj se v vitrini razstavijo najstarejše doslej poznane bloške smuči, katere hrani Slovenski etnografski muzej pod inventarno številko 7497. Smuči naj se izpostavijo na posebno mesto in osvetlijo na način, ki naj izžareva njihovo posebnost (»svetinja«). Gre za par smuči (višnja-bukev), ki so bile kot neinventariziran predmet odkrite v *Narodnem muzeju* in takoj po drugi vojni uvrščene v posebno razstavno skupino v dvorani ljudske noše v *Etnografskem muzeju*. Provenienca smuči sicer ni gotova, obstaja pa domneva, da so prav te smuči povezane z omenjenim člankom Jožeta Bevka Podgrivarskega, kjer se v opombah omenja, da je slednji par smuči poslal »na poskušnjo« *Kranjski kmetijski družbi*.⁵⁸ Morda je prav te smuči omenjena družba predala *Deželnemu muzeju* v Ljubljani, najverjetneje po letu 1888, ko se je slednji preselil v »Rudolfinum« - sedanjo stavbo današnjega *Narodnega muzeja*. Sestavni deli smuči sicer te zgodbe ne potrjujejo, saj mere niso enake kot opisane, zoper to pa govorijo tudi železne klamfe, ki pa naj bi ocenah nekdanjega *Metalurškega inštituta v Ljubljani* sodile še v 19. stoletje (izdelane so iz oresnovke ali »frišarice«, ker naj bi bilo to železo verjetno domačega porekla, naj bi bilo izdelano pred 1895, ko je bila ustavljena v Kropi zadnja frišarica). Provenienco omenjenega najstarejšega para bloških smuči morda bi lahko povezali tudi s Petrom Radicsem, ki je bil z zgodovino deželnega muzeja ob koncu 19. stoletja tesno povezan, leta 1893 pa je za *Oesterreichischer Forst-Zeitung* napisal tudi članek o bloškem smučanju.
- Morda še drugi viri: Novo odkriti potopis anonimnega popotnika med Benetkami in Salzburgom, 1793 (Hrani ga knjižnica *Narodnega muzeja*), »Kaiser Fraz Akten«, 1820 (*Österreichischer Staatsarchiv*)
- Kot eden izmed večjih izstopajočih delov postavitve naj se oblikuje priročna opremljena delavnica z rekviziti, ki so služili izdelovanju smuči. V prostoru naj bo predstavljen celoten proces izdelave smuči, od stopnje, ko so le-te še v naravi v obliki drevesa, do obdelave lesa, kuhanja, krivljenja v posebnih modelih ...⁵⁹ Omenjena delavnica naj omogoča tudi živo

⁵⁸ Poleg omembe v Bevkovem članku je dokaz za prejetje smuči tudi letopis c. kr. Kranjske kmetijske družbe: *Annalen der k.k. Landwirtschaftsgesellschaft in Krain, Jh. 1844-1849*, Laibach: Verhandlungen der k.k. Landwirtschaftsgesellschaft in Krain in der allgemaine Versammlung an 7. mai 1845, str. 72.

⁵⁹ Izdelane smuči bi v posameznih primerih lahko prodajali znotraj »muzejske trgovine«. Toda izključno pod deklaracijo oziroma (v prihodnosti) zaščiteno znamko muzeja. Vsak izdelek bi imel na vidnem mestu označeno oznako »unikat« in tudi serijsko številko, kar bi mu v zbirateljskem smislu še stopnjevalo tržno vrednost – posledično seveda v korist muzeja.

demonstracijo izdelovanja, ki naj se izvaja ob priložnostih (po podobne principu kot je v *Muzeju novejšje zgodovine v Celju* organizirana »ulica obrtnikov«), poleg tega pa naj obiskovalcu v omejenem obsegu tudi omogoči preizkus le-te. Pomožni pripomoček v ta sklop bi sodil tudi filmski zapis izdelovanja smuči (kjer naj izdelovalec v bloškem narečju komentira proces), v skromnejši obliki postavitve pa vsaj fotokolaž procesa izdelave.

- Kot nekakšna skladovnica naj se razstavi več tipov replik bloških smuči, ki naj bi bile narejene po modelih ohranjenih ali zabeleženih izvirnikov. Poudarek pri teh modelih naj bo na pestrosti različnih izvedb, ki kažejo na razvitost smučarske kulture (prikaz različnih tipov bloških stremen, različni tipi oblikovanja krivin in njihovega označevanja. Stremena, npr: usnjeni jermen, vrv, žima, varianta 4 luknjice, klamfe... Krivine, npr: polokrogla, ravna oziroma topa, z inicialkami, ...).
- Na posebnem mestu naj se razstavi še druge tipične modele bloških smuči in ob njih poda zapis (pogrebne smuči – morda kopijo originalnih pogrebnih smuči iz Münchna – tja jih je prinesel Carl J. Luther po obisku Blok v 30-tih letih 20. stol. – ki je v današnji muzej nemške smučarske zveze prišla preko Schusterjeve zbirke ali pa zbirk Planinskega muzeja v Münchnu. Razstavijo naj se tudi posebne smuči na vrstico.
- V omenjeni sklop se kot dopolnitev utilitarne rabe bloških smuči poskuša uvrstiti tudi primere rabe smuči v zabavne namene. Slednja tema namreč dokazuje več stopenj razvijanja bloške smučarske kulture ter dejstvo, da le-ta ni služila zgolj v praktične namene. Eden glavnih dokazov zabavne rabe smuči naj bi bilo smučanje otrok ter smučanje z bloškimi smučmi za zabavo predvsem v pustnem času.
- Filmski zapisi rabe bloških smuči. Posnetih je bilo že več filmov, starejših in sodobnejših, ki prikazujejo rabo smuči

8.2.3. *Odkrivanje bloškega smučanja*

Sklop naj predstavi odkrivanje bloškega smučanja in vzpostavljanje posebnega pomena, ki ga je le-to prevzelo v interpretiranju slovenske smučarske zgodovine. Faza odkrivanja bloškega smučanja je izredno pomembna faza v posameznih obdobjih konkretnih kolektivnih zavedanj, saj je na svoj način izrabila pa tudi spreobrnila javni odnos do bloškega smučanja iz neke »primitivne« smučarske prakse do pojava neprecenljive dediščine.

- Prvi primeri odkrivanja bloškega smučanja ob pojavu modernega smučarskega gibanja: Radics, Frischauf, Schollmayer - zapisi
- Rudolf Badjura kot najbolj zanesenjaški raziskovalec bloške smučarske kulture: Fotografije, beležke (zapiski hranjeni v okviru *Rokopisnega oddelka NUK*), njegove prve objave, knjige ...
- Bloško smučanje je odkrito oziroma postane razpoznavno kot svetovni fenomen in sproži zanimanje tujine: Podati proces, kako je do podatkov prihajal nemški raziskovalec Carl J.

Luther (pisma v okviru arhiva Jugoslovanske zimskošportne zveze), objava članka v reviji *Der Winter*, februar 1931 z izpostavljenimi fotografijami Janka Ravnika. Zapisi iz 1930-tih let v skandinavskih časopisih, norveški *Aftenposten*, ter v smučarskih letopisih, švedski *Årbok*, angleški *The British Ski Year Book*, ...

- Raziskovanje bloškega smučanja je spodbudilo tudi druga zelo zanimiva odkritja, povezana s smučarsko zgodovino in slovenskim prostorom. Ena od teh je poudarjanje vloge Žige Herbersteina, ki jo je sprožil Ante Gaber s člankom v *Slovenskem narodu* leta 1931. Obstajali so poskusi, da bi Herbersteina celo povezovali z bloškim smučanjem, a so bili več ali manj utemeljeno zavrženi. Vloga Herbersteina ostaja zelo velika predvsem v povezavi s prvimi opisi smučanja v Rusiji in tudi prvo grafično upodobitvijo ruskih smučarjev v njegovih *Rerum Moscoviticarum Commentarii*, 1549.
- Poseben sklop namenjen povojnemu raziskovanju SEM, ki najverjetneje hrani dokumentarno gradivo: Terenski zapiski, ankete izvedene v začetku 1950-tih let... Slednje bi bilo bolj zanimivo predstaviti kot pa zgolj prikazati rezultate teh raziskav (predstaviti jih v grafični obliki) oziroma zgolj povzeti številke *Etnografa* (1956), kjer so bili objavljeni delni rezultati ali pa knjigo Borisa Orela (1964). Poleg v SEM, naj se preveri še možnost obstoja konkretnih gradiv na *Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU*
- Predstavitev (hipo)tez o možnem izvoru bloških smuč.

Slika 3. Boris Orel (1903-1962), eden najpomembnejših raziskovalcev bloškega smučanja.

8.2.4. *Postopno izumiranje in izumrtje bloškega smučanja*

Sklop naj prikaže postopno izumiranje izvirne bloške smučarske kulture ter prikaže postopno prevzemanje smučanja na Blokah (skupaj z opremo) kot modernega športa. S pojavom modernega športnega smučarskega gibanja je pričelo izvirno bloško smučanje izumirati – toda postopoma. Postopno zamiranje gre poudariti predvsem z vidika, da se odpravi z napačno trditvijo, da je za izumrtje bloškega smučanja bila kriva izključno odredba italijanskih okupacijskih oblasti z leta 1942:

- Fotografije in časopisni članki v zvezi z organiziranjem smučarskih tekmovalnih prireditev na Blokah.
- Primerki bloških smuč (iz SEM), na katerih je razvidno, kako so se po obliki in opremi spreminjale. Prvotno kratke in širše smuč, kot so jih izdelovali domačini, so postajale daljše in ožje. Sprva enostavno obliko stremen so zamenjevale bolj zapletene izvedbe ali pa tudi preprostejše, ki so poleg prstnega imele tudi petno streme.
- Prikaz zgodbe »evtanazije bloškega smučanja« s strani italijanskih oblasti. Prikaz z dokumenti *Arhiva Republike Slovenije*,⁶⁰ kjer je razvidna smučarska aktivnost partizanov na Blokah ter posledične odredbe iz *Službenega lista Ljubljanske pokrajine*, ko je bilo smučanje najprej omejeno, kasneje prepovedano, smuč pa je bilo potrebno predati oblastem. (*Bollettino ufficiale per la provincia di Lubiana / Službeni list za Ljubljansko pokrajino*, per l'anno / za leto 1942 – XX/XXI, Lubiana / Ljubljana 1943 – XXI).
- Dokaz izumrtja smučanja vezan na ugotovitve ankete *Etnografskega muzeja* leta 1954, ko je pred leti 418 kmečkih družin imelo pri hiši okoli 700 parov starih ljudskih smuč, leta 1954 pa je bilo teh le še 10 parov.

8.2.5. *Simbolni pomen bloškega smučanja*

Sklop naj obiskovalcu ponudi sugestije, po drugi strani pa naj ga pripravi do kritičnega razmišljanja, skozi katero naj prepozna različne razpoznavne vrednosti bloškega smučanja, katere lahko spremlja skozi njemu sodoben čas. Bloško smučanje se je kot funkcionalno izumrli fenomen reduciralo na simbolno vrednost, ki ponuja določenim skupinam močan identitetni naboj:

- Povezave s smučarsko identiteto Slovencev: Navezovanje predvsem na *Smučarsko zvezo Slovenije*, ki že nekaj časa kot svoj simbol uporablja bloškega smučarja ter ga na ta način prezentira doma in v tujini, z bloškim smučarjem so simbolno povezane tudi vse bolj pomembne nagrade te organizacije. Podoba bloškega smučarja je s tem dvignjena na nek

⁶⁰ Arhiv Republike Slovenije, dislocirana enota II, fond: XI. armadni zbor, fasc. 658/IV - 9, dokument z dne 19. 12. 1941, Elenco delle localita della Provincia ritenute piu indicate per consentire l'attività sciatoria.

poseben položaj, ki naj bi odlikoval odličnost v slovenski smučariji. Primerki razstavnih eksponatov: različne izvedbe logotipov, plakete in kipci bloškega smučarja...

- Povezave z lokalno identiteto Blok: S podobo bloškega smučarja se posebej rade identificirajo tudi Bloke. Bloškega smučarja tako najdemo v svoji simbolni podobi na najrazličnejših mestih. Bloški smučar je postal nekakšna znamka lokalnega okolja. Prepoznavna se ob identifikaciji občine Bloke, različnih prireditelj, šol, postal je tudi blagovna znamka v industriji (npr. logotip podjetja Novolit)

Omenjeni sklop predstavitve morda v muzeju odpre tudi omejene pristope v tržno-promocijskem smislu. Toda slednje naj nikakor ne bo cilj tega sklopa, saj bi se tem namenom posvečali bolj na drugih mestih.

V sklopu »simbolni pomen bloškega smučanja« bi lahko vključili tudi posebno poglavje, ki se navezuje na izvirno slovensko smučarsko terminologijo. Slednja je bila z osnovnimi termini, predvsem po zaslugi Rudolfa Badjure, utemeljena na bloškem izrazoslovju. Z eksponati, ki to dokazujejo (od prve objave Badjure v *Slovenskem narodu* 1914 dalje, ...) naj se nakaže prvi del tega pomena bloškega smučanja. V drugem delu pa naj se opomni na tankočutno skrb, ki naj jo goji jezik do smučarskega izrazoslovja še danes. Slovenski jezik je bil z modernizacijo in tehničnim napredkom smučanja v zadnjem stoletju vseskozi »na preizkušnji«, ki jo je s posebno skrbjo posameznih smučarskih organizatorjev in piscev prenesel še v današnji čas. Izbor posameznih knjižnih izdaj, kjer se je slovenska smučarska stroka z uspešnim slovenjenjem posameznih strokovnih izrazov posebej izkazala (do danes). Morda se k temu doda seznam izbranih besed - gesel (po nasvetu Aleša Gučka, ki se v zadnjih letih z izrazoslovjem najbolj poglobljeno ukvarja). Ko bo izšel slovenski smučarski terminološki slovar (ZRC SAZU), se tudi slednjega ponudi obiskovalcem v listanje.

8.2.6. *Bloško smučanje danes*

Zadnji sklop postavitve naj bo še najbolj odprt različnim interpretacijam in odmevom, ki jih bloško smučanje ponuja danes. Sklop naj opozori na to, da smo pravzaprav prav mi, sodobniki in obiskovalci razstave tisti, ki soustvarjamo podobo bloškega smučanja. Že obisk muzeja sam namreč pomeni, da je bloško smučanje pojav (četudi izumrl), ki se skozi vsakdan formira v različnih percepcijah ljudi. Vsak obiskovalec je tako že z obiskom muzeja bloške smučarske kulture prisiljen v to, da si o tem ustvari vsaj kako misel, in da izoblikuje do smučarske dediščine določen odnos. Ta sklop naj opozori, da je podoba bloškega smučanja spremenljiva, in da slednja ni zgolj nek v zgodovini zamrznjen fenomen. Že sam muzej ne sme biti zasnovan tako, da bi le razkazoval neke pretekle vire. Nasprotno, na eni strani naj večja obiskovalčevo odgovornost do dediščine ter naj postane, ne le prostor predstavljanja neke (smučarske) kulture, ampak mora sam po sebi postati izraz sodobne kulture. S tem naj muzej v nekem smislu spreminja kulturo in dokaže, da je trditev o ohranjanju tradicije v resnici mit. Sodobni

muzeji so namreč zasnovani kot medij, ki naj potrjujejo kulturne identitete oziroma njihovo spreminjanje v konkretnem času.

Z eksponati naj se da temu sklopu poudarek na subjektivnem doživljanju bloške smučarske kulture v današnjem času. K temu gre vključiti metodologijo sodobne vizualne antropologije, ki s snemanjem posameznikov daje vir novim interpretacijam. Poudarek naj bo torej na osebnih doživetjih v zvezi z bloškim smučanjem.

- Vključimo lahko bloško smučanje tudi kot vir umetniškega izražanja (slike, kipi, grafike) in sicer tako na nivoju akademske umetnosti, kot tudi na nivoju laične umetnosti. Zanimivo bi bilo v ta koncept vključiti tudi razstave otroških risb na to temo (pridobljene na natečajih ali pa narisane v sklopu pedagoških delavnic muzeja).
- Bloški teki kot prireditve, ki (praviloma) vsako leto poteka kot novejši »izum tradicije« bloške smučarske kulture. Gradiva v zvezi s to prireditvijo ...
- Smučanje po starem kot oblika promocije dediščine. Predstavitve bloškega smučanja na nekaterih prireditvah (prikaz zgodovine nastopov bloških smučarjev npr. na prireditvah mednarodnih učiteljskih smučarskih organizacij, tekmovanjih svetovnega pokala...)
- Del tega sklopa naj ostane odprt za sprotne dogodke ...

8.3. »Stranski sklopi« muzejske postavitve

avtor: Borut Batagelj

Omenjene sklope vključujem v predstavitev predvsem glede na sugestije, naj omenjeni muzej prikaže še kaj več od bloškega smučanja. Po drugi strani bi bilo omenjene teme mogoče tudi vključiti v šest sklopov, a obstaja - tako ocenjujem - potencialna nevarnost, da se rdeča nit osrednje zgodbe, torej bloška smučarska kultura, preveč očitno trga.

Razmišljanja o stranskih sklopih širim predvsem v dva vsebinska sklopa, prvi je »Podobe zime na Blokah«, drugi pa »Vzporedna občina smučarska zgodovina«. Če bo strokovna skupina, ki bo pripravljala konkretno postavitev ocenila, da je širjenje postavitve na stranske sklope, naj se ti smiselno priključijo že podani in orisani »Osrednji zgodbi«. Stranske sklope se lahko postavi v ločenih prostorih zgradbe, morda na koncu ali na začetku, še bolje pa jih je morda predstaviti v stranskih prostorih, ki imajo vhode iz sob osrednje zgodbe (postaviti vsebinsko ali pa kronološko vzporedno s sklopi »osrednje zgodbe«). Vse to je odvisno od prostorskih možnosti.

8.3.1. *Podobe zime na Blokah*

Omenjeni sklop sodi gotovo nekam v (ali ob) začetek postavitve »Osrednje zgodbe«. Zima je namreč pravzaprav glavni pogoj za nastanek in gojenje bloške smučarske kulture. Skozi »zimski« sklop naj se naveže življenje na Blokah pozimi.

- Podati geografski in meteorološki oris Bloške planote, Vidovskih hribov in njihove okolice. Najprimerneje skozi (po potrebi interaktivne) karte, grafikone ...
- Druge značilnosti življenja na Blokah pozimi (skozi pregovore, razne izreke o zimi na Blokah). Poudarek naj bo predvsem na statičnosti in omejitvah, ki jih v vsakdanjik prinaša zima (predvsem v smislu sugestije, kako smuči spreminjajo vsakdanjik).
- Možnost poigravanja s čutili obiskovalca: zvočni prikaz burje, poskusi imitacije snežnih zametov (scenska postavitve v prostoru, dodatki ali struktura talnih oblog i.p.) Mogoča bi bila takšna ureditve avle ob vstopu v prostor (ki npr. ne bi bila ogrevana), pred vstopom v garderobo za obiskovalce... Efekti bi se vključevali na zaznavni senzor in bi vzbujali neprijaznost zime, mraz, takoj zatem pa bi ta »bučni« efekt prešel v lahkotno nežnejšo glasbeno podlago, ki bi skozi nadaljevanje postavitve ustvarjala bolj idilično podobo zime in ob vhodu v prostore, ki sledijo, v obiskovalca vnesla bolj intimno muzejsko vzdušje ...

8.3.2. *»Vzporedna občina smučarska zgodovina«*

Omenjeni sklop bi lahko stal povsem neodvisno. V možnosti idealnega scenarija postavitve novogradnje (ali adaptacije) pa bi se lahko vkomponiral preko stranskih obhodnih prostorov. Postavljen bi bil v prostor, ki bi bil lociran kot obhod med posameznimi sklopi »Osrednje zgodbe«.

V možnostih rezervnih scenarijev bi bila možnost kombinacije omenjenih sklopov tudi v povezavi z muzejsko kavarno, trgovino ali večnamenskim prostorom (prostorom namenjenim predavanjem ali občasnim razstavam).

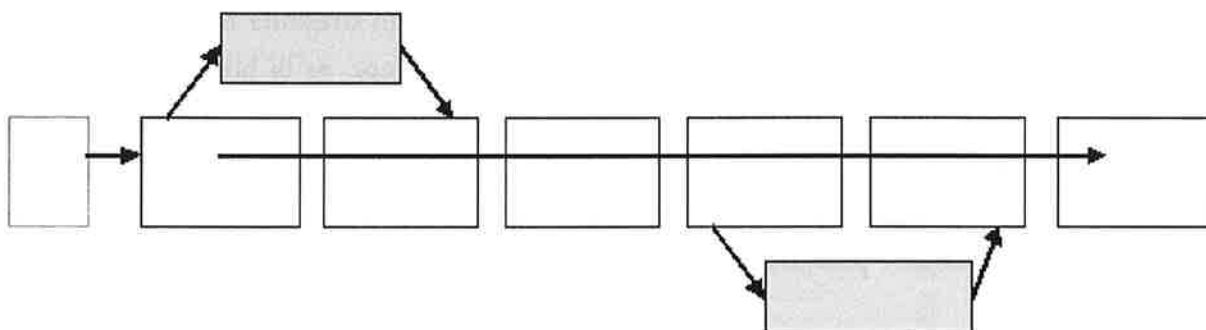
Sklop »vzporedna občina smučarska zgodovina« lahko gradita dva zaključena vsebinska podsklopa:

- a) Starosvetna smučarska zgodovina do druge polovice 19. stoletja.
- b) Smučanje kot moderen šport od konca 19. stoletja do danes.

Značilnost obeh sklopov je takšna, da bi se dala vključevati in tudi argumentirano zagovarjati, če bi bila v osrednjo zgodbo vključena na ta naslednji način:

Podsklop *a*) bi bil formiran kot obhodni prostor med sklopoma »osrednje zgodbe« 1 in 2 (torej med »Valvasor« in »Razvita kultura bloškega starosvetnega smučanja«). Podsklop *b*) pa bi bil postavljen v obhodni prostor med sklopoma »osrednje zgodbe« 4 in 5 (torej med »Izumiranje ...« in »Simbolni pomen ...«) (Slika 2).

Možnost predstavitve obeh bi bila zasnovana kronološko, podsklop *a*) morda v obliki časovnega traka, kamor bi na določeno mesto postavili barvne reprodukcije konkretnih predmetov iz svetovne smučarske zgodovine: Na eni strani najstarejši materialni dokazi o obstoju smučanja (pietroglifi in razne močvirske najdbe smuči), na drugi pa tudi prvi tiskani dokazi oziroma opisi smučanja (reprodukcije najstarejših zapisov, posebej tudi slikovne upodobitve smučarjev v raznih tiskanih

Slika 3. Skica idejnega koncepta muzejske postavitve. Beli pravokotniki: »Osrednja zgodba«, Sivi pravokotniki: »Stranski sklopi«

8.4. Zgodovinski eksponati drugih narodov (Nordijske dežele, Alpske dežele)

avtor: Borut Batagelj

To poglavje se v veliki meri nanaša že na zgoraj omenjene navedbe v zvezi s predvidenim konceptom postavitve. Idejna zasnova postavitve muzejske zbirke predvideva, da se zgodovinski eksponati drugih narodov ob rob »osrednji zgodbi« bloške smučarske kulture, in sicer v sklopih, ki smo jih navedli že zgoraj:

- a) Starosvetna smučarska zgodovina do druge polovice 19. stoletja
- b) Smučanje kot moderen šport od konca 19. stoletja do danes

V sklop *a*) bi uvrstili skice (morda replike v naravni velikosti) najstarejših materialnih dokazov o smučanju:

- Skica iz razprave Fridtjofa Nansena, kjer se nakazuje domnevni izvor smučanja v centralnoazijskem področju (približno gorovje Altaj), od koder naj bi se širila smučarska kultura.
- Fragmenti smuči najdeni ob jezeru Sindor na SV Rusije datirani med poznim 7. in 6. tisočletjem pr. n. št.
- Smučka iz Kalvträska na severu Švedske, ok. 3200 pr. n. št.
- Skica evidentiranih močvirnih arheoloških najdb v Skandinavskih deželah.
- Pietroglif smučarja iz Rødøya na Norveškem (ok. 2500 pr. n. št.).
- Več pietroglifov smučarjev s področja Zalavrouge ob ruskem Belem morju.

Sledili bi prvi pisani dokazi o obstoju smučanja:

- Zapis o rabi »ukrivljenih lesenih desk« na SZ Kitajske s časa dinastije Han (206-25 pr. n. št.).
- Izbor med zapisi, ki opisujejo smučarske spretnosti Laponcev: Prokopij, Jordanes, ... morda gre izbrati zapis Pavla Diakona iz *Zgodovine Langobardov* in hkrati opozoriti na napačen prevod v slovenščino dela, kjer Diakon opisuje smučanje.
- Predmeti, vezani na mitologijo skandinavskih narodov in z njim povezanim smučanjem (epi: *Edda, Kalevala*), božanstva vezana na smučanje (Ullr, Skadi)...
- Od zapisov k prvim grafičnim upodobitvam smučanja: Sigismund Herrberstein (*Rerum Moscoviticarum Commentarii*, 1549), Olaus Magnus (*Historia de gentibus septentrionalibus*, 1555), Johannes Scheffer (*Laponia*, 1673).

V sklop **b)** pa bi se uvrstili predmeti z dobe dobrega zadnjega stoletja, ko se je smučanje razvilo v moderni šport in sicer predvsem vezani na slovensko ozemlje. Najbolj enostavno bi bilo razvrstiti različne tipe smuči in k njim pripadajoče opreme kronološko skozi prostor, ob opremo pa v vitrinah razstaviti še kakšen drug predmet konkretnega obdobja.

Le okvirno navajamo nekaj tipov smuči:

- Smučka, izdelana po merah objavljenih v Schollmayerjevem priročniku *Auf Schneeschuhen* 1893.
- Lilienfeldska smučka.
- Krajša vojaška smučka z Bilgheri stremenom.
- Tip tekmovalne smučke iz 1920-tih let (tekaška).
- Primerek smučke izdelane v eni od prvih delavnic (npr. Kolb&Predalič) (alpska).
- Skakalne smuči.
- plastificirane smuči.

Koristno bi bilo dati poudarek predvsem domačim proizvajalcem smučarske opreme in opreme, ki je bila tesno povezana s smučanjem. Prikaz od prvih poskusov prek obrtnih delavnic do izdelkov, ki so nastali skozi industrijo.

V omenjenem sklopu naj se čim bolj poudari razmah smučanja kot širokega družbenega fenomena, posebej vplivom, ki ga je le-to imelo na preživljanje prostega časa posameznika. Na to zgodbo naj se navežejo tudi predmeti, ki so zgolj posredno povezani s smučanjem, nakazujejo pa njegovo družbeno vpetost v vsakdanjik slehernega Slovenca (razne blagovne znamke, npr. sladoled Planica, javne podobe izstopajočih smučarjev in smučark kot dela slovenske »*estrade*«, ...).

8.5. Vloga bloškega smučanja v kontekstu sodobnega smučanja

avtor: Borut Batagelj

Smučanje, ki je prvotno služilo le kot praktična dejavnost, se je z obdobjem modernizacije, industrializacije in s tem povezanega »odkritja prostega časa«, s pojavom novega odnosa do človekovega telesa in z razcvetom (mednarodnega) športnega gibanja, razvilo v eno izmed najhitreje rastočih dejavnosti. Nase je zvezalo številne pomožnih dejavnosti, ki zagotavljajo smučanju v sodobnem svetu obstoj, po drugi strani pa se je smučanje kot dejavnost že toliko uveljavilo, da je pričelo samo po sebi rojevati z njim povezane dejavnosti, ki z izvornimi oblikami praktičnega smučanja kot zimske dejavnosti nimajo več veliko skupnega, kot zgolj smučanje samo (npr. smučanje v dvoranah, smučanje na vodi, smučarske računalniške igrice, ...). Smučanje je namreč v prvi polovici 20. stoletja pričlenjalo pridobivati take razsežnosti, da se je - prvotno razmeroma enotna dejavnost – pričela vedno bolj specializirati in cepiti. Ena od temeljnih cepitev je razvidna v grobi in poenostavljeni delitvi smučanja na alpsko in nordijsko obliko, a so razlogi za vedno bolj razvejano smučarsko dejavnost gotovo globlji. Razumemo jih lahko predvsem kot posledico skokovitega razvoja smučanja kot nove popularne kulture, ki je angažirala v svoje vrste množice. Smučanje se je tako v drugi polovici 20. stoletja dokončno utrdilo kot povsem globalen šport (pretežno resda le zahodnega dela sveta), kateremu je skokovit napredek omogočil predvsem razcvet potrošniške družbe.

Kakšna je torej vloga bloškega smučanja v kontekstu sodobnega športa? Kot smo že omenili v preteklih poglavjih, se je z upadanjem utilitarnega pomena bloškega smučanja povečeval njegov simbolni pomen. S smučarskimi mednarodnimi tekmovalnimi uspehi v zadnjih dobrih dvajsetih letih, ko je smučanje pridobilo v slovenski družbi zelo vidno mesto, se je vedno bolj odpiral prostor tudi za smučarske zgodovinske vsebine. Slednje so v tem kontekstu igrale predvsem vlogo, ki je ponudila legitimnost oznakam, da se Slovenci lahko razglašamo za smučarski narod. Kriterij aktualnih uspehov, ki so že ob dogodkih samih prevzemali oznake »zgodovinski«, je tako le še utrjeval psevdohistorični kriterij legitimnosti identifikacije Slovencev s smučanjem. Smučarski »zgodovinski« tekmovalni uspehi so se tako kot nekakšni dodatki zlivali v zgodovinski lonec, kjer si je že dolgo pred tem bloško smučanje zagotovilo svoje mesto prve zgodovinske sestavine. Smučarska zgodovina namreč na žalost

do danes nikoli ni bila dojeta kot dinamičen proces, temveč je bila pogosto razumljena zgolj kot statična zgodba, ki je *a priori* utemeljevala »slovensko smučarsko gensko zasnovo«. Bloško smučanje predstavlja tako še danes brez dvoma tisto zgodovinsko vsebino, ki v smučarsko sedanost Slovencev prenaša zelo močan retorični naboj.

Naj navedemo le en že večkrat citirani primer: Visoki funkcionarji v slavnostnih govorih smučarskih športno-političnih forumov bloškega smučanja kot po pravilu skoraj nikoli ne pozabijo vsaj omeniti.⁶¹ Pogostost pojavljanja bloškega smučanja v slavnostnih nagovorih kaže tako na situacijo, ki je povsem sorodna že opisani situaciji v času med obema vojnoma. Dejansko bloško smučanje od vseh začetkov modernega smučanja še vedno služi predvsem propagandni dejavnosti slovenskega smučanja. Stanje, da do danes, navkljub vsem izrečenim hvalam slovenski (bloški) smučarski dediščini, še vedno nimamo spodobne tovrstne muzejske postavitve (kaj šele institucije), dokazuje, da je večini športno-političnih funkcionarjev kaj malo mar za (bloško) smučarsko dediščino. Z zgolj omejeno klišejsko podobo bloškega smučanja se vsi več kot radi zadovoljijo, saj le-ta omogoča izpostavljanje posebne vloge Slovenije v svetovnem smučanju. Slednja klišejska podoba bloškega smučanja pa z vidika varovanja in prezentiranja dediščine prav nič ne pomeni – prej ji morda potuhnjeno celo povzroča škodo, saj govorniku bloško smučanje ponuja zgolj izrabljeno izhodišče, da pokaže, s pomočjo zgodovinskega dejstva, že s stavkom ali dvema na samoumevno aktualno pozicijo izvajanja lastnega sodobnega interesa. Takšen način seveda ne razkriva dejstva, da se zato kaj več stori oziroma ve o pomenu in vlogi dediščine bloškega smučanja. Celó nasprotno. V takšni situaciji, ko je bloško smučanje omejeno na neko *a priori* pomembno zgodovinsko referenco, ostaja pomen dediščine bloškega smučanja celo zamegljen. Zgolj simbolna vrednost, ki jo danes bloško smučanje nosi pa dokazuje, da je njegova podoba zelo kontroverzna.

8.6. Vključitev drugih etnografskih posebnosti Bloške planote

avtor: *Simona Klaus*

V tem poglavju so opisane nekatere druge etnografske posebnosti Bloške planote, ki se (ne)posredno navezujejo na bloške smuči in način smučanja in bi jih predstavili v muzeju. Te vsebine postavljajo bloške smuči v kontekst načina življenja na območju Bloške planote in predstavljajo spretnosti, ki jih Bločani poznajo že stoletja in z uporabo katerih so razvili tudi edinstven tip smuči. V osnovno predstavitev bloške smučarske kulture bi lahko nakazali še dva stranska sklopa: bloško narečje in obdelovanje lesa. Oba sta značilna elementa podobe Bloške planote in sta posredno vpletena v zgodbo bloškega smučanja.

⁶¹ Kot primer navajam vse tri slavnostne nagovore ob priložnosti kongresa Mednarodne smučarske zveze (FIS) v Portorožu. Govorniki: Janez Kocijančič (predsednik Slovenskega Olimpijskega komiteja in član sveta FIS), Milan Kučan (Predsednik Republike Slovenije) in Gian-Franco Kasper (Predsednik FIS). Glej v: Slovenian skiing. Federation internationale de ski. 43. Congres, Portorož. 2002, Smučarska zveza Slovenije, Ljubljana 2002, str. 3-7.

8.6.1. *Bloško narečje*

Bloško narečje sodi med eno izmed pomembnejših in najbolj prepoznavnih posebnosti, ki so del kulturne dediščine tega prostora. Za razliko od večine drugih omenjenih posebnosti, je bloško narečje stalno prisotno že stoletja in se ohranja tudi danes.

Vsebine v smučarskem muzeju bi morale biti nujno predstavljene v govornem bloškem narečju. To ni primerno v primeru napisanih razlagalnih tekstov, pač pa pri kustosovem vodenju po razstavi. V okviru delovanja muzeja bloškega smučanja, bi bilo umestno pripraviti tudi zvočne predstavitve določenih vsebin, ki bi bile v naprej posnete, saj bi le tako obiskovalci lahko začutili pravi bloški utrip. Posebnosti narečja omogočajo tudi njegovo uporabo pri interaktivnih aktivnostih za obiskovalce, predvsem mlajše obiskovalce. Tako je mogoče na primer organizirati razne igre, kjer morajo obiskovalci na primer ponavljati narečje za domačinom, ugibati pomene besed ali jih poskušati zapisati. Lahko je organizirano tudi učenje raznih pregovorov ali kratkih pesmi v omenjenem narečju.

8.6.2. *Obdelovanje lesa*

Oblikovanje lesa je večšina, ki je omogočala nastanek ne samo bloških smuči, ampak tudi pribora, orodja in drugih lesenih pripomočkov, ki so lajšali način življenja na Blokah. Prepoznavanje primerne lesa za smuči, je bil najpomembnejši korak v njihovem nastajanju. Pravilen razrez in sušenje lesa, pa je zagotavljalo boljšo obstojnost, ne glede na to ali je šlo za tram, smuči ali lesene žlice.

V vsebini muzeja je način izdelave smuči ena najpomembnejših točk, zato je o tej temi potrebno oblikovati interaktivni pristop, ki bi obiskovalcem omogočal čim boljši vpogled v same postopke. To bi dosegli na primer z vodeno izdelavo miniaturnih smuči, lesenih žlic in zobotrebcev po ogledu predstave. Ker gre za obrti, ki na Blokah še vedno živijo, je muzejsko predstavitev moč popestriti s povabilom domačega mojstra, ki predmete izdeluje v samem muzeju. Na ta način lahko motivira obiskovalce in jim pomaga narediti lastni spominek.

Poleg smuči, je potrebno predstaviti tudi eksponate, ki se navezujejo na ostale vidike načina življenja na Blokah. Predmeti kot so lesene delovne sani za delo v gozdu pozimi, različna vedra, nečke za mesenje kruha, sodi, vozovi in drugo lahko v sklopu razstave na slikovit način predstavijo način življenja na Blokah.

Za boljšo predstavo nastajanja določenih predmetov, se lahko razstavi tudi orodje za izdelavo. Ker je določeno orodje nenavadnega videza in služi v specifičen namen je iz tega moč organizirati igro z ugibanjem imena in namena orodja.

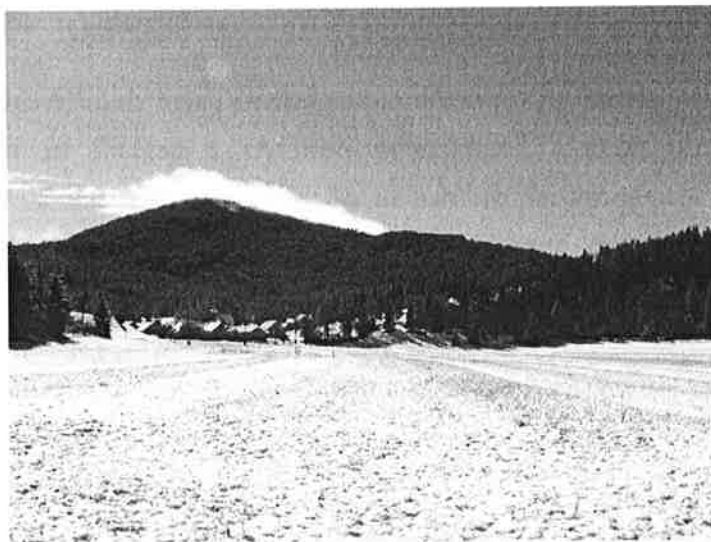
8.7. Vključitev posebnosti naravne dediščine Bloške planote

avtor: Jana Kus Veenvliet

Muzej Bloškega smučanja je primarno namenjen predstavitvi etnoloških posebnosti bloške smučarske kulture. V osnovni zasnovi muzeja pa je bila izpostavljena želja po vsebinsko nekoliko širši zasnovi muzeja, ki bi bil privlačen za širši krog obiskovalcev.

Predstavitev naravne dediščine Bloške planote v muzeju lahko izvedemo na dva načina:

- a) predstavitev naravne dediščine vsebinsko vključimo v osnovno postavitve zbirke in sicer tako, da smiselno povežemo etnološke posebnosti in naravno dediščino. Take povezave bi lahko bile na primer:
 - bloška planota – ravnina, ki je omogočala hojo na smučeh – razlaga geološkega nastanka planote – navezava na Bloščico – predstavitev nizkega barja in značilnih rastlin – predstavitev vlažnih travnikov
 - izdelava smučí – izbor lesa – pridobivanje lesa na Bloški planoti – značilnosti gozdov – opuščanje košnje in zaraščanje
 - razpršena poselitev in redka poseljenost – velike gozdne površine – velike zveri
- b) naravno dediščino predstavimo kot neodvisno postavitve. To se lahko izvede kot stalna postavitve različnih vidikov naravne dediščine ali pa se zasnuje kot manjšečasne postavitve o posameznih temah s področja naravne dediščine (npr. Bloščica, velike zveri, podzemni svet, nizka barja).

Slika 4. Ravnica Bloške planote je bila eden izmed ključnih pogojev, da se je hoja po smučeh sploh lahko razvila. (Foto: Paul Veenvliet).

Oba načina imata nekaj slabosti in nekatere prednosti, ki so predstavljene v Tabeli 1.

Tabela 2. Pregled prednosti in slabosti neposrednega vključevanja naravoslovnih vsebin v muzejsko zbirko ali oblikovanje neodvisne postavitve. Simboli označujejo: + prednost, - slabost.

Kriterij/alternative	vključitev v etnološko postavitvev	neodvisna postavitvev
vsebina	- vsebinsko zahtevnejše za pripravo, ker je potrebno vzpostaviti smiselne vsebinske povezave	+ manj zahtevna priprava
multidisciplinarnost	+ omogoča celovito predstavitev in povezanost naravnih danosti in etnoloških posebnosti in obiskovalce spodbuja k takemu razmišljanju	- ne omogoča povezovanja, lahko se zgodi, da bo ta del razstave spregledan
stalnost	- zbirka je vsebinsko tako povezana s preostalimi elementi, da je ni mogoče spreminjati	+ zbirko se lahko periodično spreminja in podrobneje predstavi nekatere teme, vendar to zvišuje obratovalne stroške muzeja
stroški dela/materiala	- višji stroški dela zaradi zahtevnejše vsebinske priprave, potrebno je tudi stalno sodelovanje strokovnjakov pri pripravi	- višji materialni stroški, ker je treba zagotoviti poseben prostor (ali del prostora), za zagotovitev privlačnosti, mora imeti razstava več interaktivnih elementov
inovativnost	+ zanimiv in neobičajen pristop, ki bi lahko ob ustrezni izvedbi povečal privlačnost muzeja	- ustaljen pristop
postopnost	- ker je potrebno vsebine vključiti v osnovno postavitvev, ta način ne omogoča postopne ureditve tega dela muzeja	+ ta del muzeja se lahko uredi kasneje

Za zagotovitev privlačnosti je potrebno, ne glede na način vključitve teh vsebin v muzejsko postavitvev, predstavitev zasnovati s kombinacijo posterjev z besedili in interaktivnih elementov. Delež interaktivnih elementov naj pri načinu *a*) predstavlja približno 20%, pri načinu *b*) pa okoli 30% razstavnih elementov. Smiselno bi bilo, da bi se postopno zagotovila tudi možnost, da se organiziranim skupinam naravna dediščina predstavi v naravi. Za to dejavnosti bi bilo potrebno izobraziti 1-2 vodnika, ki bi imela ustrezno znanje o naravni dediščini ter o vodenju skupin. Za šolske skupine bi bilo potrebno pripraviti tudi učne liste in gradivo za učitelje.

9. Zasnova muzejske zgradbe in prostorov

9.1. Zunanja podoba muzejskega objekta

avtor: Stane Korenjak

Muzej je v leksikonih običajno opredeljen kot ustanova ki zbira, ureja in hrani ter razstavlja razne zbirke s področja znanosti, umetnosti in zgodovinske predmete. Seveda pa je muzej tudi poslopje ali

prostor, ki je določen v ta namen. Zgodovinsko gledano so muzeji nastajali predvsem z namenom ohranjanja kulturne dediščine, zaradi česar jih je ustanavljala predvsem država. Tudi predstavljanje teh zbirk javnosti je imelo izrazito kulturno-izobraževalni namen. Muzeji so tako imeli predvsem nalogo, da so z ohranjanjem kulturne dediščine širili zavest narodove identitete, oziroma da so gradili podobo nekega družbenega sistema ali skupnosti.

S pojavom turizma v dvajsetem stoletju pa se je to gledanje močno spremenilo. Sodoben človek si želi, da v prostem času, ki ga preživi kot turist, nekaj stori zase, predvsem v telesnem in duševnem smislu. Tako imenovani kulturni turizem, turistom ponuja spoznavanje zgodovine, kulturne dediščine, umetnosti, pa tudi posebnosti lokalnih okolij. Kot tak je muzej turistični produkt in se za svoje občinstvo poteguje z ostalimi dejavnostmi in turistično ponudbo. O privlačnosti muzeja za obiskovalca pa ne odloča le muzejska zbirka, vendar sta pomembni tudi muzejska zgradba ter njena umestitev v prostoru ⁶².

Ker si pod imenom muzej praviloma vselej predstavljamo nekaj zgodovinskega ali vsaj starinske predmete, sledi asociacija, da sodijo muzejske zbirke le v starinske stavbe. V tem primeru je objekt sam po sebi muzejski predmet in muzej hkrati. Po videzu in zgodovinskem pomenu so to zelo atraktivni objekti, zanimivi in dobro obiskani. Druga skupina muzejskih objektov so objekti, ki so dočakali sodobni čas v funkcionalnem stanju. Pri preureditvi v muzej so bila potrebna le nujna vzdrževalna dela, dopolnitve vsebin in gradbeni posegi v smislu logističnih zahtev za pretočnost obiskovalcev. Primeri takih muzejev so: gradovi Bavarske, grad Versailles v Parizu, znamenite cerkve in katedrale, Ptujski grad in grad Snežnik. Tudi ti muzeji so zelo dobro obiskani in se odlično vključujejo v turistično ponudbo krajev.

V manjših krajih pa se pogosto pojavljajo muzeji stavbah, ki prvotno niso bile namenjene razstavljanju. Takšni muzeji so pogosto v opuščeni objekti v lasti države ali lokalne skupnosti. V takih objekti je potrebno razstavo prilagajati obstoječi arhitekturi in razporeditvi prostorov. Pogosto je vprašljivo tudi stanje zgradbe in fizikalni vplivi (vlaga, spremenljive temperature) na muzejske eksponate. Kadar je takšen muzej zasnovan kot t.i. laična zbirka, je težava tudi zagotavljanje rednega odpiralnega časa. Takšen muzej, z nepredvidljivim odpiralnim časom, pa ne krepi identitete kraja in tudi ne prispeva k turistični ponudbi kraja.

Ko govorimo o bloškem muzeju, je eden od osnovnih pogojev objekt, v katerem bo deloval. V logičnem razmišljanju se nam ponujajo možnost, da dejavnost objekta postavimo v:

⁶² Lord Barry, & Gail Dexter Lord (eds.), *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 2002, str. 69.

- a) **Star objekt, ki sedaj ni v funkcionalni uporabi.** V mnogih krajih po Sloveniji so manjše muzeje, bolj ali manj posrečeno, umestili v obstoječe objekte, ki so zaradi časa izgubil svojo prvotno funkcionalno vrednost in pomen. Dogajalo se je najbrž še celo obratno. Ker je obstajal neki objekt, ki ni imel več funkcionalne vrednosti, so mu jo skušali povrniti to tako, da so v njem napravili muzej. Pri spremembi namembnosti so običajno opravili le malo večja vzdrževalna dela, ki niso dosegla tako imenovanega investicijskega vzdrževanja. Prednost takšnih objektov je v tem, da je že sam po sebi zgodovinska vrednost. Dodane zbirke pa skušajo dodatno osmisliti pomen objekta.
- b) **Stari, popolnoma prenovljeni objekti.** V zadnjem času pa je moč videti muzeje tudi v starih stavbah, ki so popolnoma obnovljene in modernizirane. Od starega objekta je običajno ostal le zunanji videz in pročelje, notranjost pa je povsem nova. V Sloveniji je tak primer novi Slovenski etnografski muzej na Metelkovi v Ljubljani. Zelo podoben je tudi muzejski objekt „šelstev“ v Idriji. To je popolnoma adaptirana zgradba vhoda v rudnik živega srebra, ki sedaj služi kot muzej.
- c) **Muzej v novem objektu.** Zelo malo pa je v slovenskem prostoru primerov, ko so za muzej izbrali nov objekt, na novi lokaciji. Eden redkih primerov je Slovenski planinski muzej, ki ga sedaj gradijo v Mojstrani. V širšem pogledu so običajno dobivali nove prostore le muzeji, ki so imeli velik raziskovalni in nacionalni pomen. V novejšem času pa se v nove objekte po svetu vseljujejo muzeji, ki imajo v bistvu lokalni značaj, vendar želijo kulturno sporočilo tudi tržiti v smislu turističnega produkta. Predmete, ki jih zbirajo in hranijo pa niso vselej starine pač pa so to sodobni predmeti kulturnega sporočila ali vrednosti. Takšni muzeji pomembno vplivajo na podobo nekega kraja.

V nadaljevanju so na kratko opisani nekateri muzeji, za katere lahko trdimo, da so svojo popularnost in obiskanost dosegli tudi zaradi privlačne arhitekturne zasnove.

9.1.1. *Muzej Koldinghus*

Grad v Koldingu (Danska) je bil leta 1808 požgan in bolj ali manj sameval do leta 1964, ko se je pojavilo vprašanje ali naj ga ohranijo v obliki ruševin ali obnovijo grad⁶³. Na vprašanje sta 1972. odgovorila arhitekta Inger in Johannes Exner, ki sta dejala, da "ali eno ali drugo" sploh ni vprašanje, saj imamo lahko "eno in drugo". Poverjeno jima je bilo vodstvo obnove, ki ohranja ruševine kot čvrst zgodovinski spomenik. Renovacija, ki je ruševine "enkapsulirala" in zaščitila z novo arhitekturo, si je leta 1993 prislužila nagrado Europa Nostra⁶⁴. Obnovljeni grad Koldingus je postal pokrajinski muzej, ruševine pa predstavljajo hkrati integralni del muzejske zbirke (ponujajo vpogled v zgodovino zgradbe) kot arhitekture muzeja (ji dajejo sporočilnost).

⁶³ <http://da.wikipedia.org/wiki/Koldinghus>

⁶⁴ Bent Pedersen. 2008. „Ruin - eller hva?“. <http://www.koldinghus.dk/Default.aspx?ID=861>

9.1.2. *Judovski muzej v Berlinu*

Judovski muzej v Berlinu je bila en prvih zgradb, zgrajena po združitvi Nemčij in prvi mednarodni uspeh arhitekta Daniel Libeskinda, ki je s svojim predlogom arhitekturne zasnove muzeja zmagal na natečaju leta 1989. Muzej se razprostira na 15.000 m² površine. Libeskind je zgrabo arhitekturo nabil s simboliko. Navdih je črpal v zgodovini judov, tako ima muzej v tlorisu obliko zvite Davidove zvezde, okna zgradbe pa so projekcija Židovskih ulic v Berlinu pred holokavstom. Muzej je bil dograjen leta 1999 in je do leta 200, ko so uredili muzejske zbirke in muzej uradno odprli, privabil že 350.000 obiskovalcev⁶⁵. To dokazuje da je lahko muzej tudi samo in zgolj stavba, brez muzejske zbirke in kaže, kako pomemben del muzeja je prav arhitektura muzejske stavbe. Leta 2008, 7 let po otvoritvi, si je muzej ogledal 5-milijonti obiskovalec.⁶⁶

9.1.3. *Guggenheimov muzej v Bilbao*

Ta muzej oz. galerija moderne umetnosti v Bilbao (Baskija/Španija), je najprepoznavnejša mojstrovina kanadsko-ameriškega arhitekta Franka Gehryja. Z njo in številnimi drugimi deli (Disneyjevo koncertno dvorano v Los Angelesu, 'plešočo hišo' v Pragi ...) si je prislužil veliko občudovanja, obenem pa tudi obtožb, da mu gre le za spektakel, da se za množico nefunkcionalnih elementov potroši preveč gradbenega materiala in da svojih objektov niti malo ne poskuša vpeti v okolje. Toda prejemniku zlatega leva za življenjsko delo beneškega arhitekturnega bienala je treba priznati, da je arhitekturo osvobodil omejenosti na kocko⁶⁷. Špela Jerše je v diplomskem delu Management mesta⁶⁸ o muzeju v Bilbao zapisala: "*Leto dni po postavitvi (1998) je mesto obiskalo 1.300.000 ljudi več kot leto prej. Mesto je s tem doživelo pravi infrastrukturni šok, hkrati pa dobilo ogromen ekonomski priliv, zato so lahko začeli urejati prometno omrežje in pospeševati okoljsko regeneracijo.*"

9.2. Lokacija muzejskega objekta

Kot smo poudarili v že v uvodnih poglavjih je za muzejski objekt pomembna tudi lokacija. Zavedati se moramo, da je Bloška planota nekoliko izven običajnih tokov turistov na poti proti jadranski obali. Če bomo želeli privabiti obiskovalce, bo torej potrebno storiti veliko za široko promocijo muzeja in povezovanje z obstoječimi turističnimi destinacijami. Turistu pa nikakor ne smemo še podaljševati poti do muzeja, zato je smiselno, da se poišče obstoječi oz. zgradi nov objekt čim bližje glavni prometnici Unec – Nova vas – Žlebič. Bistveno oddaljevanje od te osrednje prometne žile prek Bloške planote bi lahko promocijo muzeja bistveno otežilo. Drugi razlog pa je, da so z izjemo osrednje

⁶⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Jewish_Museum_Berlin

⁶⁶ <http://www.daniel-libeskind.com/media/single-view/browse/1/article/366/jewish-museum/>

⁶⁷ Polona Balantič. F. Gehry – arhitekt, ki je raztreščil kocko. 2008.

http://www.rtvsl.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=43511

⁶⁸ Jerše Špela, 2006, Management mesta (town management) – revitalizacija starih mestnih jeder: diplomsko delo, Ljubljana, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.

prometnice, druge ceste, ki so razpredene po Bloški planoti, relativno ozke, nekatere niti niso več primerne za vožnjo z velikim avtobusom. Lokacije, na katero ne moremo pripeljati večjega števila turistov, pa so seveda že na začetku obsojene na propad.

Poleg lokacije objekta v prostoru je pomembna tudi mikrolokacija. S tem mislimo predvsem na položaj objekta v naselju, saj mora biti ta umeščen tako, da ne ovira vsakdanjega bivanja prebivalcev. Ključna je tudi možnost, da se v bližini ali vsaj ne bistveno daleč od objekta uredi parkirišča za osebna vozila in avtobuse. Če so parkirišča nekoliko oddaljena, mora biti v neposredni bližini muzeja možnost varnega ustavljanja vozil in varne poti obiskovalcev do muzejskega objekta.

9.3. Pomen poimenovanja muzeja

avtor: Stane Korenjak

Poimenovanje nekega novega podjetja ali institucije zahteva skrben premislek. Ime institucije je običajno prva informacija, ki jo nekdo dobi. Sčasoma se ime in sporočilo ali dejavnost popolnoma spojita in je izvor imena popolnoma nepomemben. Tako na primer ob besedi Gorenje dobimo takoj na asociacijo na kakovostni beli tehniki in sploh ne pomislimo, da je to ime vasi, v kateri so izdelali prve elemente.

Na začetku pa je vsekakor pomembno, da iz imena dobimo nekaj osnovnih informacij o subjektu. V svetu podjetništva so pomembni trije elementi:

- V novo ime je vgrajeno tudi ime in priimek ustanovitelja, ki s tem osebno jamči za solidnosti novega subjekta.
- Ime govori o poslovni usmeritvi oziroma dejavnosti novega subjekta. Iz praktičnih razlogov se izpelje v uporabo akronima.
- Ime naj bo lahko izgovorljivo po možnosti tudi drugih jezikih.

Ob upoštevanju teh izhodišč smo poskusili najti optimalno poimenovanje bodočega muzeja. Poglejmo nekatere možnosti:

- Muzej bloških smučí. Ali skrajšano; MBS
- Bloški muzej slovenskega smučanja. Skrajšano; BMSS
- Bloški smučarski muzej. Skrajšano BSM
- Muzej bloške smučarske kulture. Skrajšano; BloSki

Podrobnejša analiza predlaganih imen je lahko sledeča:

- Naziv **Muzej bloških smučí** je mnogo preozek in nosi premalo zgodovinskega sporočila. Upoštevati ta naziv v dobesednem smislu bi bila le neka zbirka nekih rekvizitov, brez zgodovinskega sporočila

- Drugo ime **Bloški muzej slovenskega smučanja** je sicer zelo všečen, saj si takšne naloge doslej še ni postavil noben slovenski profesionalen ali ljubiteljski muzealec. Slovenija bi si to gotovo zaslužila. Če drugega ne zaradi Blok in Planice. Seveda bi pa takšen naziv naletel na negotovanje in nerazumevanje tistega dela Slovenije, ki danes več pomeni v slovenskem smučanju in ima razvitejšo turistično dejavnost. Pri tem delu Slovenije bi najbrž naša ideja pomenila izraz velikega napuha.
- Naziv **Bloški smučarski muzej** je sicer primeren, vendar morda ustvarja pričakovanje, da bo prikazoval sodobno smučanje. Naziv sicer ni agresiven in verjetno ne bi naletel na odpor zaveznikov sodobnega smučanja.
- Mnogo širši pojem je ime **Muzej bloške smučarske kulture**. Velik pomeni dobiva sociološka komponenta, značilna za naš kraj. Akronim BloSki je sicer lahko izgovorljiv tudi za tujce in zlasti za njih zelo sporočilen. V tem imenu je pa posebna težava. Drugi del imena »ski«, je tujega izvora in je v izrazitem protislovju s slovenskim poimenovanjem. Slovenci smo prav zaradi Bloških smučarjev edini narod na svetu (razen Rusov), ki uporabljamo svojski izraz smuči- smučanje in ne tuje izpeljanke »ski«. Uvajanje tega izraza bi pomenila negacijo samega sebe. V kolikor bo dolgo ime muzeja, ki ga uporabljamo tudi v tej študiji, sprejeto, je torej potrebno najti še ustrežnejšo kratico.

9.4. Površina muzejskega objekta

avtor: Jana Kus Veenvliet

Pri načrtovanju muzejskega objekta, bodisi obnove obstoječe stavbe ali gradnje nove stavbe, moramo upoštevati naslednje vidike⁶⁹:

- upoštevanje predpisov (npr. za gibalno ovirane obiskovalce, požarna varnost) in muzejskih kodeksov,
- zagotavljanje ustreznih klimatskih pogojev za muzejske eksponate,
- zagotavljanje ustrezne osvetlitve in ozvočenja,
- zagotavljanje ustrezne prostorske razporeditve in varnosti obiskovalcev,
- možnosti za prihodnje širitve in postopni razvoj muzeja,
- možnosti za izvršitev projekta z načrtovanimi sredstvi in v predvidenem času.

Menimo, da je v tej fazi zasnove muzeja najbolj ključna odločitev o površini, saj bo ta odločitev pomembno vplivala na nadaljnje korake, predvsem pa na finančno strukturo in potrebne vire financiranja. Podrobnih arhitekturnih rešitev v tej študiji ne obravnavamo, saj je ta stvar usposobljene ekipe arhitektov, ki bo izdelala predlog na osnovi idejnega projekta.

⁶⁹ Lord Barry. & Gail Dexter Lord (eds.), *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 2002, str. 75.

Pri odločitvi o površini muzejskega objekta, moramo presoditi, kolikšen del zbirke želimo dejansko postaviti na ogled, saj ta del zahteva neprimerno več prostora kot del zbirke, ki je shranjen v muzejskih depojih. Pomembna je tudi odločitev o načinu prikazovanja in animacije obiskovalcev, saj za postavitev (in uporabo) interaktivnih elementov potrebujemo več prostora. Poleg same muzejske zbirke pa ne moremo pozabiti tudi na druge vloge muzeja. Kot smo predstavili že v uvodnem poglavju, bo imel muzej v lokalnem okolju tudi vlogo osrednje turistične točke, torej je smiselno omogočiti prostor za podajanje turističnih informacij. Z vidika izpolnjevanja poslanstva kot osrednje kulturne ustanove na Bloški planoti, pa mora imeti muzej vsaj še en večnamenski prostor, ki lahko služi za razne prireditve ali gostujoče razstave. Medtem ko imamo na Bloški planoti sedaj najmanj dve dvorani za prireditve (Gasilski dom Nova vas, dvorana nad knjižnico), pa noben od teh prostorov ni primeren za postavitev začasnih razstav, prav tako je problem tudi dostopnost teh razstav, saj prostori niso stalno odprti. Mnogi muzeji imajo več prihodkov od trženja produktov v muzejskih trgovinah, kot pa z vstopninami. Zato je za zagotavljanje ekonomskega preživetja muzeja potrebno zagotoviti prostor vsaj za manjšo trgovino. V muzejski zgradbi bi bil primeren tudi prostor za kavarno, kjer lahko obiskovalci nekaj časa posedijo. Bi pa ta prostor oddali v najem, tako da bi s kavarno upravljalo neodvisno podjetje.

Kot osnovno pravilo velja, da je od 40-60 % površine muzeja namenjenega muzejski zbirki, ostala površina pa odpade na druge spremljevalne prostore⁷⁰, ki so potrebni za zagotavljanje udobja obiskovalcev, delo zaposlenih, skladiščenje nerazstavljenih delov zbirke. Na podlagi vizije muzeja, predlagane vsebinske zasnove in drugih spremljevalnih prostorov muzejskega objekta, ocenjujemo, da bi za vzpostavitev atraktivnega muzeja potrebovali objekt s površino približno 1000 m². Nekatere prostore (npr. muzejska trgovina, kavarna) bi lahko zagotovili tudi v sosednjih objektih, tako da bi dobili nekakšen muzejski kompleks, vendar pa se morajo taki objekti smiselno navezovati na glavno muzejsko zgradbo. Podrobnejša delitev površin na posamezne prostore je prikazana v Tabeli 2. Ker je izračun narejen na osnovi omejenih podatkov, predlagamo, da se ta podrobneje razdeli še v idejni študiji muzeja, ko bo znanih več parametrov.

⁷⁰ Lord Barry. & Gail Dexter Lord (eds.), *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 2002, str. 77.

Tabela 3. Predlagane površine posameznih prostorov v muzejskem objektu.

Prostor	Površina
sprejemni prostor	50 m ²
garderoba	30 m ²
razstavni prostor	500 m ²
prostor za občasne razstave in prireditve	100 m ²
depoji	80 m ²
delovni prostori zaposlenih	40 m ²
čajna kuhinja	15 m ²
kavarna	100 m ²
trgovina/info pisarna	40 m ²
toaletni prostori	70 m ²
SKUPAJ	1025 m²

9.5. Ocena ustreznosti obstoječih objektov

avtorja: Stane Korenjak in Jana Kus Veenvliet

Osnovna vizija projektne skupine je bila, da se muzej umesti v enega izmed obstoječih starejših objektov na Bloški planoti, ki bi se svojo zgodovinsko vrednostjo ujema tudi z vsebinskim sporočilom muzejske zbirke. Hkrati pa je projektna skupina postavila tudi jasne zahteve glede zunanje podobe (ali možnosti za ustrezno rekonstrukcijo), lokacije in velikosti objekta. Kasneje smo tem zahtevam dodali še nekaj kriterijev, ki so bistveno prispevali k odločitvi o primernosti vrednotenih objektov. Kriterije smo točkovali s tremi stopnjami: 5 – zelo primerno, 3 – pogojno ustrezno, 0 – popolnoma neprimerno. Ker smo točke posameznih kriterijev med seboj množili, so avtomatično izpadli vsi objekti, ki so bili neustrezni že v enem izmed kriterijev.

9.5.1. Lokacija

Obiskovalci bodo praviloma tranzitni gostje, ki bodo prehajali preko Bloške planote. Glavna prometna žila je cestna povezava Bloška Polica - Nova vas – Žlebič, zato je zelo pomembno, da je lokacija čim bližje tej osi.

9.5.2. Mikrolokacija

Muzejski objekt mora biti tako umeščen v naselju, da dopušča dostop avtobusov, varen dostop pešcev, parkiranje avtobusov in osebnih vozil največ 200 m od objekta.

9.5.3. *Stanje obstoječega objekta*

Pri tem kriteriju ocenjujemo trenutno stanje obstoječih objektov, v smislu ohranjenosti zunanosti objekta, ohranjenosti notranosti objekta, statiki objekta. Ti elementi posredno nakazujejo na potrebna vlaganja v obnovo objekta.

9.5.4. *Zunanja podoba objekta*

Arhitektura objekta je eden od pogojev za uspešno delovanje muzeja. Videz objekta je tisto s čimer se obiskovalec najprej sreča in mu gradi določene predstave. Objekt se mora skladati s podobo preostalega naselja, hkrati pa imeti prepoznavno podobo.

9.5.5. *Notranja razporeditev prostorov*

Urejenost sodobnih zbirk je takšna, da se običajno poslužujejo labirinta za sistematično podajanje vsebine. Podajanje vsebine je logično in obiskovalec sledi pripovedi oziroma zgodbi. Novi objekti so že v osnovi projektirajo za takšen način razstavljanja. Pri starejših objektih, ki so bili namenjeni neki drugi dejavnosti, lahko to predstavlja velik problem. Predelave so le pogojno izvedljive, ker je potrebno spoštovati statiko objekta. Pri tem kriteriju smo upoštevali pričakovan obseg potrebnih gradbenih posegov v notranosti stavb, da bi se te prilagodile za potrebe muzeja (razporeditev prostorov, dostop gibalno oviranim osebam.)

9.5.6. *Ustrezna velikost objekta*

V poglavju 7.3 smo prikazali, da bi v idealnih razmerah potrebovali za muzejski objekt površino približno 1000 m². Idealno bi bila ta površina v eni stavbi, nekatere stavbe bi bilo mogoče dograditi ali del prostorov urediti v sosednjih objektih.

9.5.7. *Infrastruktura objekta*

Objekt kot je muzej potrebuje vso komunalno infrastrukturo v smislu normativov, ki veljajo za današnji čas. Objekt mora imeti urejeno vso infrastrukturo (ceste, voda, elektrika, kanalizacija, javno razsvetljavo), oziroma mora biti mogoče infrastrukturo dograditi v realnem časovnem obdobju.

9.5.8. *Lastništvo*

Na Blokah je kar nekaj objektov, ki trenutno nimajo uporabne vrednosti oziroma so le slabo izkoriščeni. Zaradi zgodovinskega razvoja dogodkov pogosto tudi ni jasno urejeno lastništvo. Nekateri potencialno primerni objekti so v zasebni lasti in bi jih bilo potrebno odkupiti, vendar za nekatere cena starega objekta presega ceno gradnje novega.

Tabela 4. Podrobna opredelitev posameznih kriterijev za izbiro obstoječega objekta s točkovanjem

Kriterij	Razlaga	Št. točk
1. Lokacija	lokacija ob prometnici Bloška polica – Nova vas - Žlebič	5
	lokacija 2-5 km od prometnice Bloška polica – Nova vas – Žlebič	3
	lokacija več kot 5 km od prometnice Bloška polica – Nova vas – Žlebič	0
2. Mikrolokacija	parkiranje avtobusov in osebnih vozil je mogoče tik ob objektu	5
	parkiranje avtobusov in osebnih vozil je mogoče v oddaljenosti do 300 m od objekta, omogočena je varna hoja pešcev do objekta	3
	parkiranje avtobusov in osebnih vozil je mogoče le več kot 300 m od muzeja, za varnost pešcev so potrebna večja vlaganja	0
3. Trenutno stanje objekta	objekt je dobro ohranjen in potrebuje le manjša vlaganja	5
	objekt je slabše ohranjen, potrebna so večja obnovitvena dela	3
	objekt je slabo ohranjen in ga je mogoče obnoviti le z zelo velikimi sredstvi	0
4. Zunanja podoba objekta	objekt ima ustrezno zunanjo podobo,	5
	zunanjo podobo objekta je mogoče obnoviti	3
	zunanja podoba objekta ni privlačna,	0
5. Notranja razporeditev prostorov	notranja razporeditev je ustrezna ob manjših posegih	5
	notranja razporeditev je ustrezna ob večjih posegih	3
	notranjosti ni mogoče ustrezno prilagoditi zaradi statike objekta	0
6. Velikost objekta	velikost objekta je ustrezna	5
	velikost objekta ni popolnoma ustrezna, vendar je objekt mogoče dograditi ali širiti muzej v sosednje objekte	3
	velikost objekta je neustrezna, bodisi je objekt premajhen, brez možnosti dograditve ali pa je prevelik	0
7. Infrastruktura	objekt ima vso potrebno infrastrukturo	5
	objekt nima dela infrastrukture, a jo je mogoče dograditi v realnem času	3
	objekt nima večine infrastrukture in je ni mogoče dograditi v realnem času	0
8. Lastništvo	objekt je v lasti občine in ga je ta pripravljena nameniti za muzej	5
	objekt je v zasebni lasti in ga je možno z razumnimi sredstvi odkupiti	3
	objekt je v zasebni lasti ga bodisi ni mogoče kupiti (ni naprodaj, nejasno lastništvo) ali pa je postavljena cena previsoka	0

9.6. Opis obstoječih objektov na Blokah

avtor: Stane Korenjak

9.6.1. Stara šola v Novi vasi

1. Lokacija: od glavne ceste je oddaljen 500 m.

2. Mikrolokacija: Objekt je na lepem primernem lahko dostopnem kraju, z možnostjo nekaj parkirišč tik ob objektu, do parkirišč v Novi vasi pa je 500 m

3. Trenutno stanje objekta: Šola je bila zgrajena leta 1911. Opravljena so bila nujna vzdrževalna dela. Leta 1995 so bila opravljena večja vzdrževalna dela, vendar nekatera neustrezno. Ocenjujemo, da bi bila potrebna večja vzdrževalna dela.

4. Zunanja podoba objekta: Ta je prijetno všečna in nosi značilnosti podeželske secesije.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt sicer ne ustreza sodobnemu pristopu za urejanje muzejev, vendar bi s primerno adaptacijo lahko uredili smiselne muzejske prostore.

6. Velikost objekta: objekt ima v dveh etažah skupno 600m². Za morebitne dodatne potrebe bi bilo moč verjetno porabiti tudi mansardo ali zgraditi prizidek.

7. Infrastruktura: Lokacija je na dovolj osrednjem mestu tako, da je v neposredni bližini vsa potrebna infrastruktura.

8. Lastništvo: Po izgradnji nove šole, je objekt desetletje propadal in občina mu ni našla namembnosti. Kasneje je bil prodan in sedanji lastnik želi objekt in zemljišče prodati za ceno 500.000 EUR.

9.6.2. Modicova hiša (zadruga)

1. Lokacija: Lokacija je v neposrednem središču Nove vasi in s tega vidika zelo primerna.

2. Mikrolokacija: Objekt grajen tik ob prometni cesti in ne mogoča varnega ustavljanja avtobusov. Od potencialnih parkirišč do objekta je sicer speljan pločnik.

3. Trenutno stanje objekta: Objekt je star približno 120 let. Okoli leta 1973 so pričeli z deli za preureditev v hotel, vendar je projekt na vsemu začetku zastal, ko so komaj naredili rušitvena dela. V funkcionalnem stanju je le okrog 25% površine objekta.

4. Zunanja podoba objekta: Objekt je grajen v podobnem stilu kot stara šola in načeloma ustreza muzejski stavbi.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt je bil grajen za gostilno, trgovino in stanovanje. Takšna razporeditev ni najbolj ustrezna za muzej, ocenjujemo, da bi bili potrebni veliki gradbeni posegi za preureditev.

6. Velikost objekta: Objekt ima v dveh etažah okrog 700m² bruto površine.

7. Infrastruktura: Ker je objekt v strogem središču naselja, ima vso ustrezno infrastrukturo.

8. Lastništvo: Objekt je v Lasti kmetijsko gozdarske zadruga Cerknica. Cerkniška zadruga je lastnino pridobila potem ko je pripojila KZ Bloke. Po novem zakonu o zadrugah je bila leta 1994 ustanovljena kmečka zadruga Bloke, ki je vso prvotno lastnino KZ Bloke zahtevala nazaj. Ker postopek poteka po sodni poti, je sodišče do konca sodnega postopka prepovedalo prodajo objekta.

9.6.3. *Stara mlekarina*

1. Lokacija: Ker je objekt lociran v samem centru Nove vasi, je lokacija odlična.

2. Mikrolokacija: Parkiranje je mogoče v bližini objekta.

3. Trenutno stanje objekta: Objekt že nekaj let ni vzdrževan in je v relativno slabem stanju.

4. Zunanja podoba objekta: Stavba je bila zgrajena kot objekt sodobne arhitekture, ki bi obogatil okolje in hkrati nosil simbolično sporočilo, vendar se ne sklada s preostalo arhitekturno podobo Nove vasi.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt je bil grajen v tridesetih letih prejšnjega stoletja v namen sirarske proizvodnje in stanovanja za sirarja. Za preureditev v muzej je popolnoma neprimeren. Najbrž pa tudi za kakršno koli drugo dejavnost. Objekt je smiselno porušiti in zgraditi novega.

6. Velikost objekta: Trenuten objekt nima ustrezne površine, še posebej ne zaradi neprimerne razporeditve prostorov. Na zemljišču je mogoče zgraditi nov objekt do 1000 m².

7. Infrastruktura: Ker je prostor neposredno v središču ima vso potrebno infrastrukturo.

8. Lastništvo: Lastnik objekta je občina Bloke.

9.6.4. *Gostilna Slamar – Pavletičeva hiša*

1. Lokacija: Lokacija je v središču Nove vasi ter temu primerna.

2. Mikrolokacija: Objekt je umeščen tik ob cesti proti Fari in nima večjih parkirnih površin. Potencialna parkirišča so oddaljena manj kot 500 m.

3. Trenutno stanje objekta: Objekt je bil zgrajen leta 1857 in leta 1981 popolnoma prenovljen v penzion.

4. Zunanja podoba objekta: Zunanja arhitektura objekta je primerna za muzejski objekt.

5. Notranja razporeditev prostorov: Pritličje objekta je urejeno kot gostinski lokal, v nadstropju pa sobe za goste. Za tekočo postavitev razstave bi bilo potrebno objekt notranjost objekta bistveno preurediti, kar pa je vprašljivo z vidika ohranjanja kulturne dediščine, saj je objekt star prek 100 let.

6. Velikost objekta: Po velikosti je objekt popolnoma ustrezen.

7. Infrastruktura: Je urejena.

8. Lastništvo: je urejeno, objekt je naprodaj vključno z vso opremo (ki ni primerna za muzej) za 850.000 €

9.6.5. *Dom pod Licem*

1. Lokacija: Lokacija je sicer v prijetnem okolju, vendar precej oddaljena od osrednje prometne poti.

2. Mikrolokacija: Okoli objekta je na voljo dovolj površin, na katerih bi bilo mogoče urediti parkirišča.

3. Trenutno stanje objekta:

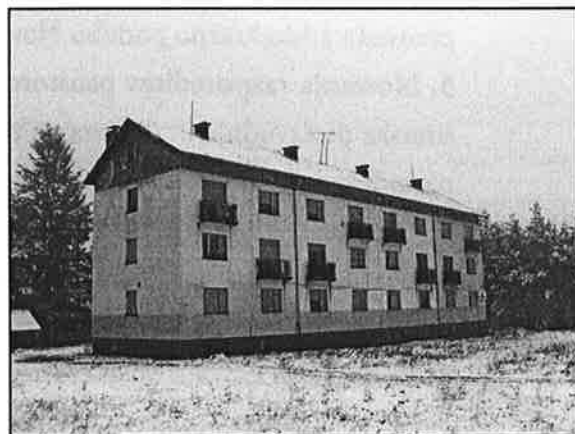
4. Zunanja podoba objekta: Zunanja arhitektura ni posebej atraktivna za muzejsko zgradbo.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt je bil prvotno namenjen za stanovanja, kasneje pa je bil preurejen v mladinski dom. Notranja razporeditev prostorov torej ni ustrezna.

6. Velikost objekta: Po velikosti je objekt ustrezen.

7. Infrastruktura: Le delno urejena.

8. Lastništvo: Popolnoma neurejeno, saj je bil JDRC Pula olastninjen in so objekti na Hrvaškem prešli k novemu lastniku. Lastništvo doma pod Licem pa je popolnoma nejasno.

9.6.6. *Kasarna Velike Bloke*

1. Lokacija: Precej oddaljena od osrednje prometne poti.

2. Mikrolokacija: Okoli objekta je na voljo dovolj površin, na katerih bi bilo mogoče urediti parkirišča. Občina namerava tam oblikovati industrijsko cono, kar ni primerna lokacija za muzejski objekt.

3. Trenutno stanje objekta: Kasarne trenutno v slabem stanju, saj se vanj več let ni vlagalo.

4. Zunanja podoba objekta: Zunanja arhitektura je popolnoma neprimerna za muzej.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt je bil prvotno namenjen za stanovanja, kasneje pa je bil preurejen v mladinski dom. Notranja razporeditev prostorov torej ni ustrezna.

6. Velikost objekta: Po velikosti je objekt ustrezen.

7. Infrastruktura: Le delno urejena.

8. Lastništvo: Urejeno, objekti so v lasti občine Bloke.

9.6.7. *Dvorec Pajkovo*

1. Lokacija: Zelo oddaljena od osrednje prometne poti, dovozna cesta neprimerna za dostop avtobusov.

2. Mikrolokacija: Okoli objekta je na voljo dovolj površin, na katerih bi bilo mogoče urediti parkirišča. Vprašanje je, če bi se dalo urediti dovozno cesto.

3. Trenutno stanje objekta: Večji del objekta je porušen.

4. Zunanja podoba objekta: Od dvorca stoji le še del stolpa. Potrebna bi bila popolna rekonstrukcija objekta, ki pa bi lahko imel zanimivo arhitekturo.

5. Notranja razporeditev prostorov: Objekt bi imel ob rekonstrukciji lahko prilagojeno notranjo razporeditev.

6. Velikost objekta: Po velikosti je objekt ustrezen.

7. Infrastruktura: Ni urejena.

8. Lastništvo: Urejeno, objekt je trenutno v zasebni lasti, vendar se ne prodaja.

9.6.8. *Šolska telovadnica*

1. **Lokacija:** V samem središču Nove vasi in primerna.
2. **Mikrolokacija:** Okoli objekta je že nekaj parkirišč. vendar so v rabi obiskovalcev drugih stavb, zato bi jih bilo potrebno razširiti.
3. **Trenutno stanje objekta:** Zadovoljivo
4. **Zunanja podoba objekta:** Neizrazita arhitektura, vpetost med sosednje objekte tudi ne omogoča bistvenih posegov.
5. **Notranja razporeditev prostorov:** Objekt je trenutno v rabi kot telovadnica in ima v sedanji zasnovi neprimerno razporeditev prostorov, predvsem pa visok strop, tako da velikega dela objekta ni mogoče izkoristiti za muzej.
6. **Velikost objekta:** Ob trenutni zasnovi, verjetno tudi ob večji adaptaciji, premajhen.
7. **Infrastruktura:** Je urejena.
8. **Lastništvo:** Urejeno, objekt je v lasti Občine Bloke.

9.6.9. *Janezkova štala*

1. **Lokacija:** Skoraj v središču Nove vasi in primerna.
2. **Mikrolokacija:** Objekt je umeščen tik ob cesto proti Fari in nima večjih parkirnih površin. Potencialna parkirišča so oddaljena manj kot 500 m.
3. **Trenutno stanje objekta:** Objekt je v slabem stanju.
4. **Zunanja podoba objekta:** Arhitektura je primerna.
5. **Notranja razporeditev prostorov:** Objekt je trenutno v rabi kot delavnica, prostori so večinoma majhni.
6. **Velikost objekta:** Ob trenutni zasnovi, verjetno tudi ob večji adaptaciji, premajhen.
7. **Infrastruktura:** Je urejena.
8. **Lastništvo:** Objekt je v zasebni lasti.

9.7. Točkovanje potencialnih objektov glede na izbrane kriterije

avtorja: Stane Korenjak in Jana Kus Veenvliet

Na podlagi osmih kriterijev, opredeljenih v prejšnjem poglavju, smo ocenili obstoječe objekte. Rezultati so prikazani v Tabeli 5. Analiza je pokazala, da nobeden od obstoječih objektov v trenutni zasnovi ne ustreza potrebam muzejskega objekta. Medtem ko je sta nekaterih stavbah problem že samo lastništvo in visoka nakupna cena, imajo mnogi objekti premajhno površino in neugodno razporeditev notranjih prostorov. V nadaljevanju bo potrebno preučiti ali bi bila adaptacija katerega izmed teh objektov ekonomsko upravičena ali je bolje zgraditi nov, namenski objekt. K slednji rešitvi se nagiba tudi projektna skupina, saj je z namenskim načrtovanjem mogoče objekt prikrojiti postavitvi, v novogradnji pa je tudi lažje izpolniti zakonske standarde javne zgradbe.

Tabela 5. Pregled točkovanja potencialnih objektov za muzej

Objekt	stara šola Fara	Modicova hiša	stara mlekarna	Gostlina Slamar	Dom pod Liscem	kasarna Velike Bloke	Dvorec Pajkovo	telovadnica Nova vas	»Janezkova štala«
Kriterij									
1. Lokacija	5	5	5	5	0	0	0	5	5
2. Mikrolokacija	5	3	5	3	5	5	5	5	3
3. Trenutno stanje objekta	3	0	0	3	0	0	0	3	3
4. Zunanja podoba objekta	5	3	0	5	3	0	0	0	3
5. Notranja razporeditev prostorov	5	3	3	3	0	0	0	0	3
6. Velikost objekta	5	3	3	5	3	3	0	5	0
7. Infrastruktura	5	3	5	5	3	0	0	5	5
8. Lastništvo objekta	0	0	5	0	0	5	0	5	0
SKUPNA OCENA	0	0	0	0	0	0	0	0	0

10. Opredelitev ciljnih skupin obiskovalcev

avtor: Jana Kus Veenvliet

Kot enega zadnjih elementov zasnove muzeja se bomo dotaknili še področja ciljnih skupin obiskovalcev. V tej fazi lahko bolj ali manj vizionarsko pričakujemo, da bodo obiskovalci muzeja tako tisti, ki jih zanima etnologija in kulturna dediščina kot tudi smučarji, bodisi aktivni ali pa taki, ki jih zanima smučanje zgolj kot športni fenomen. Glede na to, da je bloško smučanje vsaj obrobno (včasih tudi napačno) obravnavano v šolskih učbenikih, lahko pričakujemo znaten delež šolskih skupin, še posebej zaradi dejstva, da sta Notranjska in Dolenjska priljubljeni destinaciji šolskih ekskurzij (npr. Cerknjsko jezero, Trubarjeva domačija). Za podrobno določitev ciljnih skupin je potrebno v

nadaljevanju procesa pripraviti posebno analizo pričakovalnih skupin obiskovalcev, ki naj se smiselno poveže z raziskavo trga. To bo pomembno izhodišče tako za dokončno določitev velikosti muzeja, in opredelitev finančne perspektive muzeja. Za ustrezno zasnovo muzejske zbirke in trženje muzeja, pa moramo poznati tudi motivacijo in pričakovanja obiskovalcev, predhodno znanje in prevladujoče starostne skupine.

11. Finančni viri za ustanovitev muzeja

avtor: Lili Mahne

Zasnova, izvedba in upravljanje muzeja je kompleksen projekt, ki zahteva pravilno ravnovesje med vodenjem, ljudmi, strategijo, viri, procesi in predvidenimi rezultati. Projektni cilji morajo biti definirani tako, da kar najbolj upoštevajo potrebe ciljnih skupin, vodstvo pa mora trdno verjeti v svoje poslanstvo in končne rezultate projekta. V projektni zamisli so vključene vrednote Blok, ki so prek ljudi na pravi način prepoznane in uporabljene. Prav tako so za realizacijo ideje identificirani ključni procesi, za katere je predvideno, da bodo ustrezno nadzorovani in spremljani. Kot smo že nakazali v poglavju 4., je pomembno, da se projekt ustrezno umesti v nacionalne in strategije razvoja podeželja, razvoja regij, kulture in turizma. Ta študija je namenjena tudi promociji zamisli o muzeju, z namenom, da se okrepi podpora projektu med lokalnimi prebivalci. Ti morajo v projektu prepoznati potencial za lokalni razvoj in krepitev lastne identitete.

Analiza ustreznih finančnih virov za izvedbo je pokazala, da je virov, ki so primerni za financiranje takšne zamisli dovolj (Tabela 6, Tabela 7), potrebna pa sta ustrezno znanje in sposobnosti za njihovo uspešno in učinkovito črpanje. Del sredstev bo treba zagotoviti tudi iz lastnih virov, poleg tega pa bo treba zagotavljati likvidnost za celotno obdobje izvedbe projekta. Za nadaljnji razvoj projekta je ključno, da se kmalu dokončno določi, kako bo potekalo delovanje muzeja - njegovo upravljanje, trženje in razvoj. Vse to daje njegovi začetni izvedbi pravilen ritem in zaupanje.

Tabela 6. Ocena stroškov posameznih faz vzpostavitve muzeja z navedbami potencialnih finančnih virov.

Projektna faza	vsebina	Okvirna vrednost	Finančni viri in kdo jih lahko koristi
Zemljišče			
Komunalno opremljeno zemljišče	Zemljišče za stavbo in parkiranje	Ocena 200.000 EUR	Predhodno zagotovi občina Bloke
Ocena 2000 m ²	Cestni dostop Priključki na vodovod, elektriko, kanalizacijo, telefon. Komunalni prispevek Parkirišče - 10 parkirnih mest.		

Priprava			
Dokumentacija: Idejni projekt, PGD; PZI, investicijski elaborat, Dokumentacija za prijavo na javne razpise	Idejni projekt Projekt za gradbeno dovoljenje - PGD Projekt za izvedbo – PZI Dokumentacija za prijavo na javne razpise	Ocena 150.000 EUR	a) Program LEADER – 80% sofinanciranje – finančni vir lahko koristi občina Bloke b) Razpis Razvoj regij – 85% sofinanciranje – finančni vir lahko koristi občina Bloke c) Programi čezmejnega sodelovanja s Hrvaško ali Italijo – 95 % sofinanciranje (tudi DDV) – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije in druge javne institucije (v razpisu čezmejnega sodelovanja lahko finančni vir koristijo tudi zasebna podjetja)
Gradnja			
Gradnja – 1025 m ² (1000 EUR/m ²)	Sprejemni prostor, garderoba, razstavni prostor, depoji, predavalnica, delovni prostori zaposlenih, čajna kuhinja, kavarna, trgovina/info pisarna, toaletni prostori	Ocena 1.000.000 EUR	a) Razpis Ministrstva za kulturo – OP krepitev regionalnih razvojnih potencialov – Mreženje kulturnih potencialov - 90% sofinanciranje – finančni vir lahko koristi občina Bloke b) Razpis Razvoj regij – 85% sofinanciranje – finančni vir lahko koristi občina Bloke c) Programi čezmejnega sodelovanja s Hrvaško ali Italijo – 95 % sofinanciranje (tudi DDV) – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije in druge javne institucije (v razpisu čezmejnega sodelovanja lahko finančni vir koristijo tudi zasebna podjetja)
Oprema	Pohištvo, komunikacijska oprema, aaudiovizualna oprema	Ocena 500.000 EUR	
Zbirke	Stalna zbirka Bloškega smučanja Priložnostne zbirke	Ocena 500.000 EUR	
Delovanje			
Ustanovitev podjetja/zavoda	Poslovni načrt Oblikovanje konzorcija zainteresiranih partnerjev Ustanovitev podjetja/zavoda Oblikovanje organov odločanja Kadrovanje in pričetek delovanja	Ocena stroškov: 50.000 EUR	a) program LEADER – 80% sofinanciranje – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije, zasebna podjetja in javne institucije b) konzorcij partnerjev – 20%

Osebj, stroški stavbe (elektrika, voda, komunalno zemljišče, telefon,...), stroški materiala in storitev.	3 delovna mesta : Vodja muzeja Vodja TICa Kustos	Ocena :100.000 EUR letno	a) Programi čezmejnega sodelovanja s Hrvaško ali Italijo – 95 % sofinanciranje (tudi DDV) – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije in druge javne institucije (v razpisu čezmejnega sodelovanja lahko finančni vir koristijo tudi zasebna podjetja) b) Programi aktivne politike zaposlovanja in partnerstvo z občino – 100% sofinanciranje – finančni vir je na razpolago javnim in zasebnim institucijam in podjetjem (%sofinanciranja je odvisen glede na posamezen razpis)
	Letni materialni stroški:	Ocena: 100.000 EUR letno	
Programi	Letni program prireditev	Ocena stroškov: 50.000 EUR letno	a) program LEADER – 80% sofinanciranje - – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije, zasebna podjetja in javne institucije b) Programi čezmejnega sodelovanja s Hrvaško ali Italijo – 95 % sofinanciranje (tudi DDV) – finančni vir lahko koristi občina Bloke, nevladne organizacije in druge javne institucije (v razpisu čezmejnega sodelovanja lahko finančni vir koristijo tudi zasebna podjetja) c) drugi razpisi za prireditve – finančni vir lahko koristijo javni in zasebni partnerji - % sofinanciranja je odvisen od vsakega posameznega razpisa
SKUPAJ:	Vzpostavitev:	2.400.000 EUR	
	Delovanje:	250.000 EUR letno	

Tabela 7. Dodatna pojasnila k posameznim programom potencialnih finančnih virov

Naziv programa	Okvirni roki	Pogoji	Kateri stroški se lahko sofinancirajo	% sofinanciranja
Program LEADER	Vsako leto septembra	Vsebine morajo ustrezati ciljem Lokalne razvojne strategije Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe ter ciljem OP razvoja podeželja RS	Dokumentacija Ustanovitev Letni program prireditev	50% – 100% (DDV ni vključen)
Razpis Razvoj regij	2009, 2010 Ocena 2x letno	Vsebine morajo ustrezati prioritetam Regionalnega razvojnega programa Notranjsko Kraške regije ter prednostni usmeritvi – oblikovanju Ekoregije In pogojem razpisa za razvoj regij	Dokumentacija Gradnja Oprema Zbirke	85% (DDV ni vključen)
Razpis Min za kulturo – mreženje kulturnih potencialov	Ocena april 2009 - 2013	Vsebine morajo ustrezati kriterijem razpisa in OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov Upoštevati je potrebno opredelitve dediščine območja kot ga definira Zakon o varstvu kulturne dediščine	Gradnja Oprema Zbirke	90% (DDV ni vključen)
Programi čezmejnega sodelovanja s Hrvaško in Italijo	1 x letno 2009 - 2013	Vsebine morajo ustrezati prioritetam OP čezmejnega sodelovanja z Italijo in s Hrvaško. Potrebno imeti aktivne čezmejne partnerje na upravičenih območjih na Hrvaškem in v Italiji.	Gradnja Oprema Zbirke Ustanovitev Osebe, mat.str. Programi	95% DDV je vključen
Programi aktivne politike zaposlovanja	Ves čas 2009 - 2013	Vsebine morajo ustrezati kriterijem Aktivne politike zaposlovanja. Potrebno imeti ustrezne kadre in mentorje.	Osebe	50% - 100%

12. Upravljanje muzeja

avtor: Stane Korenjak

12.1. Možnosti javno-zasebnega partnerstva

Ob načrtovanju muzeja ne moremo le snovati muzeja, ne da bi razmislili na kakšen način bo deloval. Razmislek o načinu delovanja je še toliko bolj pomemben, ker se sredstva državnih in lokalnih proračunov za delovanje muzejev zmanjšujejo, zato muzej v veliki meri deluje prosto na trgu in mora večji del prihodkov za delovanje ustvariti sam. Čeprav je pobuda o ustanovitvi muzeja nastala v Turističnem društvu Bloke, si nikakor ne moremo predstavljati, da bi društvo, ki ima trenutno le eno zaposleno osebo, lahko prevzelo nalogo vodenja muzeja. Razmisliti moramo o vidikih upravljanja v dveh fazah nastajanja muzeja:

- a) Faza izgradnje in ureditve muzeja
- b) Faza obratovanja

V fazi a) bi morala nosilno vlogo prevzeti Občina Bloke. To je pomembno predvsem z vidika možnosti za pridobivanje sredstev iz evropskih skladov, ki na različne načine spodbujajo regionalni razvoj. Ti skladi so namenjeni krepitvi in izboljšanju kvalitete življenja lokalnih prebivalcev, zato se kot nosilec takega projekta samoumevno ponuja občina, katere naloga je usmerjanje lokalnega razvoja. Seveda pa so odprte vse možnosti za javno-zasebno partnerstvo, saj se lahko že v tej fazi pridružijo tudi lokalne nevladne organizacije ali podjetja, ki bi v sovlaganju in sodelovanju v razvoju videle svoj poslovni interes.

Obstoječi muzeji v Sloveniji večinoma delujejo kot javna podjetja, ki jih je ustanovila država ali lokalna skupnost in so ustanovljeni kot javni zavodi. V zadnjih letih pa tudi v Sloveniji že sledimo vzorom iz tujine, ko so muzeji ustanovljeni kot profitna podjetja, pri čemer so lahko ustanovitelji konzorciji občin z zasebnimi podjetji. Takšna oblika morda dopušča več možnosti za tržni nastop muzeja. Lahko pa, kot je to primer Kobariškega muzeja, upravljavec muzeja deluje kot popolnoma neodvisno zasebno podjetje, ki ima muzejski objekt v najemu, za katerega plačuje najemnino. Za vse delovanje pa je odgovoren muzej sam.

12.2. Ocena potreb po človeških virih

Za podrobnejšo oceno po človeških virih, je potrebno v nadaljevanju z analizo trga opredeliti pričakovano število obiskovalcev. Dosedanja praksa že nekaterih obstoječih muzejev kaže, da je potrebno na deset tisoč obiskovalcev imeti enega strokovnega delavca – kustosa. Glede na uveljavljeno ceno vstopnine se finančni rezultat izide. Tudi pred oceno števila obiskovalcev pa že zaradi potrebe po različnih strokovnih znanjih lahko opredelimo, da mora imeti muzej vsaj tri zaposlene, in sicer: vodja muzeja (direktor, ki usmerja delo in vodi podjetje), kustos (strokovno vodi muzej, pripravlja zbirke in vodi skupine), vodnik/turistični informator (vodi po zbirki, opravlja pedagoške naloge in tudi nudi turistične informacije obiskovalcem).

Vsaj za skrajšan delovni čas bi morali zaposliti tudi hišnika in čistilke, ki bi vzdrževali objekt. Kot smo že povedali, bi kavarna delovala kot neodvisno podjetje, zato teh potreb po človeških virih ne obravnavamo.

V občini Bloke se relativno veliko mladih izobražuje za družboslovne poklice, vendar trenutno zanj na Blokah skoraj ni primernih zaposlitvenih možnosti. Še posebej za vodjo muzeja in kustosa bi bilo potrebno že v procesu ustanavljanja muzeja iskati primerne kadre, jih usmeriti v dodatno izobraževanje, da bi lahko ob začetku delovanja prevzeli naloge.

12.3. Povezovanje s sorodnimi institucijami

V študiji smo marsikje omenili potrebo po povezovanju z drugimi institucijami. Tu gre bodisi za povezovanje na strokovnem nivoju, z institucijami, ki imajo podobne zbirke, morda celo hranijo, vendar ne razstavljajo nekaterih predmetov, ki bi bili zanimivi za razstavljanje v bloškem muzeju. Drug nivo delovanja pa je t.i. poslovni nivo, ki predvideva sodelovanje z drugimi ponudniki na področju turizma, saj to omogoča promocijo muzeja v širšem regionalnem merilu. Na strokovnem nivoju bi morali od začetka sprejetja odločitve o ustanovitvi muzeja vzpostaviti sodelovanje z naslednjimi ustanovami:

- Slovenskim etnografskim muzejem v Ljubljani, ki je doslej opravil najbolj temeljne raziskave bloškega smučanja.⁷¹ Ta muzej v depojih tudi hrani dragocene eksponate o bloškem smučanju. Te primerke je smiselno razstaviti v našem muzeju. Izkoristiti je potrebno velik intelektualni potencial. Kontakt z njimi je že vzpostavljen in dosežen načelen dogovor o sodelovanju.
- Notranjskim muzejem v Postojni. Muzej ima status lokalne muzejske institucije in je njihovo delovanje zelo pomembno tudi za naše področje.
- Tehniškim muzejem Slovenije v Bistri. Ker so smučiči tudi tehnični predmet je sodelovanje z njimi potrebno.
- Muzejem športa v Ljubljani, ki skuša vzpostaviti pogoje celostnega pregleda smučarske dejavnosti v Sloveniji.
- Avstrijskim Zimsko-športnim muzejem v Mürzzuschlagu. Pripravljenost za sodelovanje nam je bila ponujena ob našem obisku muzeja oktobra 2008. Koristili bi njihove izkušnje in dediščino.
- Trubarjevo domačijo na Rašci, Škrabčevo domačijo in Miklovo hišo v Ribnici.
- s sorodnimi muzeji v Italiji in na Hrvaškem, ker nam to omogoča vključevanje v program INTERREG.

⁷¹ Orel, Boris; Bloške smučiči vprašanje njihovega nastanka in razvoja Ljubljana 1964

Na poslovnem nivoju je potrebno sodelovati s ključnimi turističnimi destinacijami ter nacionalnimi in lokalnimi turističnimi organizacijami.

- Turizem Kras Postojna. To je nosilna turistična organizacija Notranjsko-kraške regije. V zadnjem času snujejo projekt destinacija Postojna, v katerega bi morali vključiti tudi muzej. Muzej bi lahko predstavili kot razširitev regionalne ponudbe, ki bi prispevala tudi k podaljšanju časa, ki ga turisti preživijo v regiji.
- Turistična društva sosednjih občin Cerknica in Loška dolina. Naravne in kulturne znamenitosti tega področja so izredno pomembne. V občinah se v zadnjem času pospešeno gradi na povezovanju ponudnikov in oblikovanju celostne ponudbe.
- Sodelovanje s Slovensko turistično organizacijo ter nacionalnimi in regionalnimi turističnimi agencijami.

C. IZBOR VSEBINSKIH INFORMACIJ ZA MUZEJ

V poglavju B. Zasnova muzeja smo že nanizali številne podatke o bloškem smučanju, vendar smo te podatke postavili v kontekst razvoja vizije muzeja in možnih oblik muzejske postavitve. V tem sklopu pa so zbrane nekatere vsebinske informacije, ki naj služijo kot podlaga za nadaljnje raziskave in oblikovanje muzejske postavitve.

13. Bloške smuči

avtor: Irena Škrabec

13.1. Oblika bloških smuči

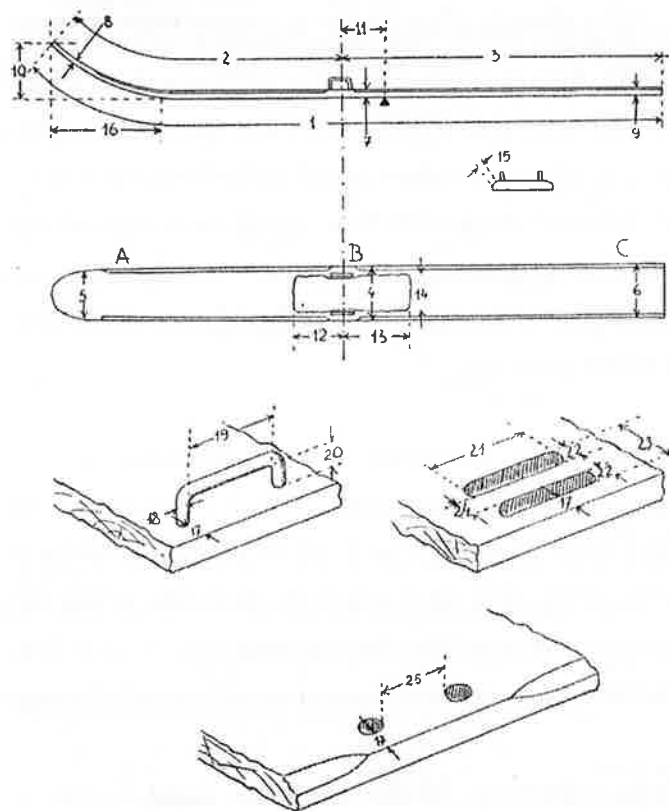
Bloške smuči so po sestavni osnovi primerno dolga, ravna in različno široka, cepljena ali žagana pooblana deska, ki je spredaj ukrivljena navzgor, zadaj ravno odrezana, na sredini pa ima streme, v katerega smučar vtakne stopalo. Stare bloške smuči so bile preprost domači izdelek, zato so ohranjeni eksponati različnih dimenzij, dolge so od 140 do 160 cm, izjemoma tudi do 180 cm, široke od 12 do 16 cm, največ celo 18 cm in debele 1,5 cm. Poleg teh so izdelovali tudi otroške smuči, ki pa so bile veliko krajše.

Drсна ploskev bloških smuči je bila ravna in brez žlebov, zgornji robovi posneti, spodnji rob pa oster zaradi boljše opore na sneg. Dolžina krivine smuči je zavzemala določen odstotek celotne dolžine, in sicer različno, od 20 do 27 odstotkov. Konec krivine je bil različno oblikovan, lahko je bil povsem raven, lahko so bili vogalčki posneti ali pa zaobljeni. Včasih so si domačini v smučko vrezali ali vžgali znamenje, ki je označevalo bodisi inicialke imena, bodisi hišno številko itd.

Streme je bilo pritrjeno nekoliko od težišča smučke proti krivini, tako da je smučka drsela z zadnjim koncem po snegu, ko jo je smučar dvignil pri koraku naprej. Pri starejših smučeh je bilo streme

predolbeno, kar pomeni, da je bilo streme pričvrščeno navpično skozi smuči, v katerih so bile izvrtane luknje. Druga vrsta stremen, ki je bila na Blokah na splošno najbolj razširjena, pa so »stremena na klanfce«. Skozi »klanfce« je bilo potegnjeno streme, ki je bilo iz vrbovine, konjske žime ali usnjenega jermena. Kasneje so stremena naredili tako, da so jermen preprosto pribili na stranski rob smučke ali pa kar na vrhnjo ploskev. Streme je moralo biti tako veliko, da se je tesno prilegalo k obuvalu. Da obuvalo ni drselo s smučke, so pod streme pritrdili velik kos usnja ali klobučevine.

K opremi je spadal še kolec (kouc), ki ga je smučar uporabil za oporo pri hoji in drsenju za odziv ali lovljenje ravnotežja med spusti in med vijuganjem (kljukanjem) po hribu navzdol.

Slika 5. Sestavni deli bloških smuči in njihove mere (povzeto iz: B. Orel, Bloške smuči, 1964)

13.2. Izdelovanje bloških smučí

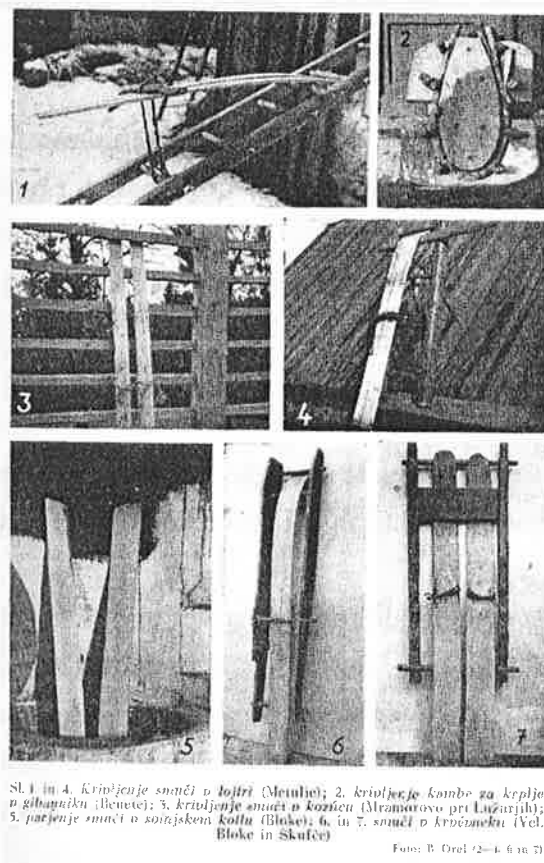
Smučí so si Bločani izdelovali sami, saj so jih pozimi vsakodnevno uporabljali. Najpomembnejša je bila izbira pravega lesa. Za smučí je bil dober predvsem cepilni les, ki je bil trd in nežilav ter je imel goste rasti ali letine. Te so morale potekati ravno, sicer so se smučí rade zvile. Izbirali so les, ki ga je bilo lahko ukriviti. Les je moral biti posekan »med mašami«, to je od 15. avgusta do 8. septembra, saj se les v tem času hitreje suši, zato je bila smučka lahka. V glavnem so smučí izdelovali iz bukovega lesa, pa tudi iz javorovega, jesenovega in češnjevega. Najraje so izbirali spodnji del hloda, ki mu Bločani pravijo »odritek«. Tega so preklali na polovico, nato pa naklali plohe za smučí, ki so jih obtesali s posebno sekíro (žatlaka, malarin). Tako obtesan ploh so obrezovali z rezivnikom na rezivnem stolu toliko časa, da je smučka dobila prave mere in da je bila gladka.

Po obdelavi lesa je sledilo krivljenje smučí. Najprej je bilo potrebno sprednje dele smučí omehčati, da so jih lahko ukrivili. Smučí so omehčevali na različne načine: s parjenjem v gnoju, v segreti ali kurjeni peči, na ognju in naposled tudi v vreli vodi. Tako sparjeno smučko so nato ukrivili. Tudi to so naredili na enostaven način, da so prvi konec smučí vtaknili med dve lati v kozolcu ali med »klince na lojtrici« (lestvi) in smučí privezali ali obtežili. V ta namen so si nekateri omislili poseben pripomoček, ki so ga imenovali krivilnik ali upogibalnik. Ko so smučí ukrivili, so jih v krivilniku pustili toliko časa, da so se dobro presušile, to pa je trajalo dva do tri tedne ali celo mesec dni. Če so se krivine po daljši uporabi zravnale, so jih krivili ponovno.

Ko so bile smučí dobro presušene, jih je bilo potrebno opremiti s podnožjem in stremeni. Najpogosteje so uporabljali usnjene jermene, ki so jih urezali iz svinjskega ali kravjega usnja, za streme pogosto uporabljali staro odrabljeno usnje (staro jermenje živinske opreme) ali pa so stremena spletli iz trte, beke in drabutovega lesa (dobrovite). Za podnožje je bila najprimernejša klobučevina, ki so jo urezali kar iz okrajcev starega klobuka, na smučí pa so jo pribili z žeblički starih čevljev. Pri hoji navkreber so smučí rade drsele nazaj, zato so smučí opremljali z zavirali.

Danes je tradicija izdelovanja bloških smučí že skoraj zamrla. Karol Intihar (roj. 1925), kmet iz Zavrha, po domače »Pouščanov Korle«, še danes dela smučí na tak način kot so to delali njegovi predniki. Spominja se, da jih je večkrat obiskal dr. Boris Orel in nekajkrat naročil bloške smučí pri njegovem očetu, Antonu Intiharju. Najbolj pa se mu je vtisnilo v spomin, ko je moral on, mlad deček, namesto bolnega očeta, prevzeti naročilo dr. Orla in prvič napraviti bloške smučí. Od takrat je napravil že nešteto kopij starih bloških smučí in Karol z rahlo grenkobo ugotavlja, da je večina smučí namenjena v tujino, pri nas pa za to kar ni pravega zanimanja. Na vprašanje ali je svoje znanje izdelovanja smučanja prenesel na naslednji rod, je samo povesil pogled in otožno odkimal.

Tudi Ivan Rot (roj. 1931), kmet iz Nove vasi, že od ranih nog izdeluje smuči, ki so, kot pravi Ivan, njegova ljubezen. Ponosen je na smučarske izdelke iz njegove kmečke mizarske delavnice, najbolj pa se spominja, kako je napravil prvi ponaredek pravih bloških smuči po vzorcu, starem stopetdeset let.

Slika 6. Različni načini krivljenja bloških smuči (povzeto iz: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956)

13.3. Izvor bloških smuči

Kljub dokajšnji obsežnosti znanstvenega gradiva, ki ga je doslej uspelo zbrati kar precejšnjemu številu raziskovalcev: zgodovinarjev, geografov, narodopiscev in celo jezikoslovcev, pravi izvor bloških smuči in zgodovinski čas, v katerega bi mogli postaviti njihov nastanek, še vedno ostaja skrivnost.

Za nastanek bloških smuči tako še zmeraj obstaja več domnev:

- Ali so smuči avtohtonega izvora, to pomeni, da so jih izumili Bločani sami, da bi lažje obvladovali zimske pogoje? Tudi če bi bilo to res, še vedno ne vemo, kdaj bi se to vsaj približno prvič zgodilo.
- Nekateri navajajo možnost, da je morda prinesel smuči v naše kraje iz Rusije v prvi polovici 16. stoletja Žiga Herberstein.

- Ali so jih prinesli s seboj Slovani z naselitvijo iz svoje pradomovine in so se tu ohranile zaradi podobnih vremenskih razmer? Če bi to držalo, potem bi vsaj približno vedeli, od kdaj Bločani smučajo (seveda, če odmislimo novejšo venetsko teorijo).
- Ali so smuči na Bloke prišle mnogo kasneje s posredovanjem rojakov, ki so odhajali v svet in od tam prinašali, kar so videli uporabnega?

Še najbolj se je uveljavila domneva, da so bloške smuči staroslovanskega izvora. To nakazuje tudi dr. Boris Orel, ki se je celovito posvetil raziskovalni študiji bloških smuči in predvsem njihovemu izvoru ter v svojem delu šel tako daleč, da je naredil celo antropološko raziskavo krvnih skupin prebivalcev Blok in Rusije. Nadalje se je opredelil, da za bloško smučko primerjalno prideta v poštev arktični in južni tip smučke (opis na str. 10 in 12).

Opira se tudi na dejstvo, da je naš bloški izraz *sm'či* nedvomno v sorodu z ruskim *smučok*, to je z imenom za ruske prasani ter nadaljuje, da je pustno drsanje na sankah, z enakimi čarodejnimi nameni kakor pustno drsanje na smučeh na Blokah, bilo poznano Rusom, Estoncem, Letoncem in Mazurom.

Za nadaljnje raziskovanje izvora bloških smuči še zdaleč niso izčrpane vse možnosti. V pregledu starih zgodovinskih zapisov bi bilo možno še zaslediti kako značilnost iz življenja takratnih prebivalcev, zato bi mogoče kasnejši raziskovalec dobil dostop do arhiva Stiškega samostana ali mogoče Čedadskega arhiva? V cerkvenih zapisih je namreč v vizitacijskih poročilih poleg verske tematike zaslediti tudi posvetne značilnosti, zato ta pristop k iskanju izvora lahko da nova spoznanja.

Da glede izvora bloških smuči še vedno ne vemo veliko, je k temu prav gotovo pripomoglo tudi dejstvo, da so zgoreli vsi stari zapisi cerkvenega arhiva župnijske cerkve Fara pri Novi vasi.

Pri raziskovanju bloških smuči bi nam bilo v veliko pomoč, če bi na ozemlju Bloške planote, ki je močvirnate narave, (ohranitev lesa je v močvirju možna tudi stoletja ali celo tisočletja dolgo), našli kak primerek bloške smučke ali vsaj njen del. Sestava tal na Blokah je namreč podobna kot na Švedskem, kjer so v močvirnatem svetu naključno odkrili ta zgodovinski izdelek bogate ljudske ustvarjalnosti.

13.4. Bloške smuči kot prometno sredstvo

Na Bloški planoti in v Vidovskih hribih so v zimskem času sneg in snežni zameti popolnoma onemogočili kakršenkoli promet. Tudi ceste včasih niso bile tako vzdrževane kot današnje, še posebno ne stranske. Kolikor bolj posegamo v preteklost, tem slabše so bile prometne razmere pozimi.

V takih razmerah so bili prebivalci primorani hoditi s smučmi po raznih opravkih. Prastaro opravilo na smučeh je bil lov, saj se je lovec na smučeh mogel hitreje gibati po snegu kot pa brez smuči. Tu naj

omenim ljudsko pripoved o lovcu z Vidovskih hribov, ki je znal tako izvrstno krmariti, da je med tekom na smučeh ustrelil srno. Vendarle pa so domačini bolj poredko na smučeh zasledovali divjad.

Smuči so Bločanom služile pri oskrbovanju z različnimi potrebščinami, odnašanju žita v mlin, pri gozdarskih opravilih, v pomoč so jim bile tudi pri trgovanju z živino in nenazadnje so hodili ob nedeljah k maši tako ženske kot moški.

Vendar pa Bločani, ko so šli pozimi po opravkih, niso prehodili po smučeh vse poti do cilja. Čim so prispeli do izhrojene poti, so tam pustili smuči in peš nadaljevali pot.

Smuči pa so uporabljali tudi kot nadomestne sani, ki so jim služile za dovoz različnih potrebščin k hiši ali pa za prevoz drugega blaga, predvsem težjih bremen, saj bi se navadne sani preveč udirale v sneg.

Svojevrstna etnografska posebnost bloško-vidovskega ozemlja pa so pogrebne smuči.

Bločani so poleg smuči uporabljali tudi krplice, vendar najmanj v ravnih predelih planote, še najbolj so jim prišle prav v gozdu, ker so bili z njimi okretnejši. Uporabljali so jih tudi v južnem ali novozapadlem visokem snegu.

Slika 7. Bloški pogreb pozimi (povzeto po: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956).

13.5. Tehnika bloškega smučanja

Bloške smuči so bile glede na njihovo preprosto zgradbo namenjene predvsem hoji po snegu in so bile primerne za vse vrste snega, saj se zaradi širine niso vdirale v sneg. Vendar pa je bloško območje precej hribovito, zato so smuči za hojo in drsenje zahtevale določeno smučarsko tehnično znanje in spretnosti, še posebno pri drsanju v hribih. Ohranilo se je ustno izročilo o posebno spretnih smučarskih posameznikih:

Po pripovedi Andreja Tekavca iz Rudolfovega pri Sv. Vidu je njegov brat znal tako dobro drsati, da je na pobočju s smučmi zarisal številko osem.

V Škufčah pa je še zelo živ spomin na starega Jožlovega Matica (roj. 1842), da je z lahkoto med vožnjo navzdol pobral klobuk.

Valvasorjev smučar je bil prav gotovo doma v Vidovskih hribih, po vsej verjetnosti na Trojiški strani (območje vasi Hiteno, Zavrh in Polšeče), kjer so Turjačani imeli kar dva gradova, najprej grad – tabor - na Nadliškem hribu, od leta 1686 pa grad Nadlišek, poznan tudi kot Pajkovo. Valvasor opisuje:

»Zakaj kjerkoli mu stoji kaka ovira na poti, povsod je kos svoj smuk po kačje smukati in vijugati...«.

Tehniko bloškega smučanja je podrobno preučeval prof. Marjan Jeločnik, ki to opisuje v Notranjskih listih II (1981):

»Po Valvasorju je znano, da se je bloški smučar držal vzravnano, pri tem pa se je nagibal celo navzad in se z vso močjo naslanjal na kolec. Zato je morala biti to nekakšna elementarna tehnika, ki je značilna tudi za številne druge oblike starega smučanja.

Razlago za takšno elementarno tehniko si je moč tolmačiti tako, da je pač človek tudi na smučeh – kot pri vseh drugih oblikah gibanja – želel obdržati vertikalni položaj. Vsakršno gibanje naprej, ki je pri sodobnem krmarjenju na alpskih smučeh neogibno, ga je spravilo v labilen položaj. Pri tem kaže poudariti, da tudi vezi ni imel takih, ki bi omogočale koliko toliko trdno povezavo s smučko. Takšen, za današnje pojmovanje napačen položaj telesa, je smučar dosegel tako, da je stojno nogo znatno upognil v kolenu, nogo na smučki krmarici pa potisnil naprej. Ker se je pri tem opiral na svojo močno palico, ga je to opiranje sililo k zaklanjanju gornjega dela telesa z istočasnim nagibanjem na notranjo stran zavoja. Pri uravnavanju ravnotežja mu je nudilo naslanjanje na kolec (pri čemer je dobilo čvrsto oporo tudi gornje telo) velike prednosti in tudi nekakšno nadomestilo za preproste smuči ter povsem netrdno povezavo nog z njimi.«

13.6. Drsanje za zabavo

Bločani so smuči poznali tudi za zabavo, predvsem mladina: fantje, dekleta in otroci. Fantje so se med seboj kosali, kdo bo hitrejši in spretnejši na smučeh – »kdo bo bolj korajžen, kdo bo huj drsač, kdo bo lepše zaokrožu, kdo bo dalj skoču, kdo zna bolj krečat«. V svoji prešernosti si je mladina izmišljala vrsto različnih načinov drsanja na smučeh. Tako so po bregu navzdol drsali v raznih telesnih držah: sede, kleče, leže na trebuhu ...

Fantje so najraje drsali v nedeljo popoldne, nekaj malega tudi dopoldne, ko so se vračali od maše, ob delavnikih pa zvečer ali ponoči, če je svetil mesec. Dekleta pa so ponavadi drsala proti večeru, kje na skrivnem, da jih ne bi videli fantje.

Svoj višek je drsanje doseglo na pustni torek – »p'st'n dan«. Pustni torek je bil za Bločane posebno imeniten dan, marsikje je veljal kar za nekakšen praznik vseh drsačev. Etnografi tako gorečo vnemo za drsanje na ta dan razlagajo s kmetovo skrbjo za prihodnjo letino. Pustnemu drsanju na smučeh so, podobno kakor pustnemu plesu, pripisovali čarodejno moč, zakaj po starem praznoverju more neko neprekinjeno in dalj časa trajajoče enakomerno gibanje (drsanje, skakanje ali poskakovanje na smučeh) učinkovati na zemljo in njeno rodovitnost, pospeševati rast poljskih pridelkov, med njimi zlasti ajde in lanu.

Običaj nedvomno izvira iz pravadnine.

Pokojna Jerkova mati iz Metulj je še vedela povedati pesmico, ki je veljala tiste dni:

*Le poskakuj, le mencej,
sneg in točo poteptej,
da bo dobro rasel lan,
lan, lan, dober dan.*

*Da bo debela zrasla repa,
da bo Marina vaša lepa!
Le poskoči, le mencej,
sneg in točo poteptej.*

*Da bo dobro rasla ajda,
žela jo bo vaša Majda.
Ajda, ajda, polna ajda,
kako je beštra vaša Majda.*

13.7. Noša bloškega smučarja

Zagotovo bloško smučanje sega daleč v zgodovino tudi pred prvim Valvasorjevim zapisom, zato je bila noša starega Bločana drugačna od Bločana, ki ga poznamo iz Badjurovega filma.

Stojan Batič, akademski kipar, ki je med drugim upodabljal tudi kmečke puntarje, je skupaj s Svetozarjem Gučkom utemeljil nošo starega Bločana. Le-ta naj bi bil oblečen v grobe hlače iz raševine in kamižolo, obut pa naj bi bil v usnje, povito z jermeni in pokrit s kučmo.

V 19. stoletju je bloški smučar nosil obleko, ki jo je uporabljal za domačo rabo ali pa praznično, odvisno od namembnosti njegovih opravkov. Tako so ženske oblečene v krila, ovite v plete in pokrite z ruto, moški pa v hlače in suknjič ter pokriti s klobukom. Obuti so bili v čevlje, ki pa jih pri hiši ni bilo dovolj.

Slika 8. Praznično oblečeni Bločani na smučeh (povzeto po: B. Orel, Slovenski etnograf IX, 1956)

14. Pojav in zaton bloškega smučanja

avtor: Irena Škrabec

14.1. Prvi zapisi o bloškem smučanju

O življenju prebivalcev vojvodine Kranjske je znameniti polihistor baron **Janez Vajkard Valvasor** (1641-1693) napisal za zgodovino Slovencev izredno pomembno delo »Die Ehre des Herzogthums Crain«, Laibach-Nürnberg (Slava vojvodine Kranjske), ki je izšlo leta 1689 v štirih zajetnih knjigah.

Posebno znamenit je Valvasorjev zapis o »čudni hoji po zasneženih gorah« - o starosvetnem bloškem smučanju. Avtor nadrobno opisuje opremo in tehniko hoje, drsenja navzdol in zavijanja na kratkih deščicah in pravilno ugotavlja, da v drugih alpskih deželah smučanja še ne poznajo.

Prvi naslednji zgodovinski zapis o bloških smučeh zasledimo šele v zapisu iz leta 1820, ko je E. Weinzierl – Fischer povzel škofovsko poročilo cesarju Francu I zapisal : »Po škofovskem poročilu iz leta 1820, so se na Notranjem Kranjskem zaradi močnih snežnih zametov pozimi premiki lahko odvijali le s pomočjo dolgih, ozkih, tankih deščic na nogah, s katerimi so drsali po snegu.«

Prvi zapis o bloških smučeh in njihovi rabi pa je šele leta 1845 napisal kaplan na Blokah **Jože Bevk** (1811-1860), ki je pod psevdonimom **Podgrivarski** v Bleiweisovih Kmetijskih in rokodelskih novicah objavil članek z naslovom »Huda zima na Blokah in raba šmečev« (Tretji natečaj, str. 62-63 in 66-67). Iz njegovega članka se da neoporečno razbrati, da je napisan ne le po lastnem opazovanju, ampak tudi po osebni izkušnji.

Krajši zapis o bloških smučeh je v drugi polovici 19. stoletja v slovarskem prispevku podal **Fran Erjavec** (1834-1887) - »*Iz potne torbe*« (Letopis Matice Slovenske 1883-str. 238). Tu so zapisani izrazi o smučeh, in sicer:

»Smučti, smučij, f.pl. Sani; der Schlitten. Vreme in po Krasu sploh; a okrog Loža, Oblók in Lašč imenujejo smuči, f.pl. nekáko naredbo v hôjo po snegu, ki je različna od krpelj. V smuči se pod usak podplat priveže lahka in dolga deska, ter se s to napravo potem jako naglo teče po prhkem in debelem snegu. Podstava: smučáti, smučím, v.impf., gleiten.«

Opredelil pa je tudi izraz:

»Krplje, krpelj, f.pl. Schneeschuhe. Bolc; tudi v Laščah.«

Erjavec je zapisoval razne besede in izraze, ki jih je slišal med ljudstvom in jih je objavljajal z razlagami v stalni rubriki z naslovom »Iz potne torbe«.

Leta 1893 se je bloških smuči pisno dotaknil tudi **E. H. Schollmayer-Lichtenberg**, gozdarski ravnatelj na privatnem veleposestvu v Snežniku pri Starem trgu na Notranjskem. V svojem smučarskem priročniku »Auf Schneeschuhen. Ein Handbuch für Forstleute, Jäger und Touristen« (Klagenfurt, 1893) – Na snežkah. Priročnik za gozdarje, lovce in planince, Celovec 1893, piše:

»Im ganzen Gebiete der österreichischen Alpenländer kennt der Verfasser nur eine einzige Gegend, in welcher sich ein Schneeschuh, ähnlich dem nordischen Ski, aus sich selbst entwickelt hat. Es ist die Gegend von Reifnitz in Krain, wo die Bewohner etwas über einen Meter lange, beiläufig 16 Centimeter breite, vorne aufgebogene dünne Brettchen als Schneeschuh verwenden... Diese Reifnitzer Schneeschuhe, »smerči« genannt, erinnern sehr an die »tungusischen« Skiern...«

(»Na vsem področju avstrijske alpske dežele poznajo pisci eno samo področje, na katerem so se razvile smuči, podobne nordijskim smučem. To je okolica Ribnice na Kranjskem, kjer prebivalci uporabljajo okoli meter dolge, približno 16 centimetrov široke, spredaj zavite tanke deščice kot smuči... Te ribniške smuči, »smerči« imenovane, zelo spominjajo na »tunguzijske« smuči...« - prevod:I.Š.)

Schollmayer bloško smučanje je sicer opisal, vendar pa je dal prednost modernemu 'norveškemu' smučanju, ki je tedaj že prodiralo tudi k nam.

14.2. Novejše raziskave kulture bloškega smučanja

S pojavom skandinavskega smučanja in smuči pri nas se je pričelo tudi zanimanje za smučanje. Prvi, ki se je bolj podrobno posvetil bloškemu smučanju, je bil **Rudolf Badjura**, prvi slovenski smučarski učitelj (1896-1971). Svoje smučarsko znanje je prinesel iz avstro-ogrske vojske leta 1910, ko je bil na orožnih vajah. Bloke je prvič obiskal leta 1912. Vestno je zapisoval vse, kar so mu o bloškem smučanju povedali domačini in iz tega je črpal snov, ki jo je potem objavljajal v svojih člankih in knjigah. Tako je v dveh podlistkih v Slovenskem narodu (7. in 8. februar 1912) zapisal številne podatke o smučeh in njihovi uporabi, saj so takrat še smučali na enak način kot pred nekaj stoletji. Leta 1914 je prav tako v Slovenskem narodu v dveh nadaljevanjih objavil prvo zbirko smuškega izrazja pri nas pod naslovom »Slovenska smuška terminologija«. O bloškem smučanju je pisal tudi v svoji knjigi »Smučar« (l.1924-str.12, 13). Celovito in popolno pa je smuško izrazje in bloško smučanje opisal v svoji zadnji knjigi »Bloško starosvetno smučanje in besedje«, ki je izšla leta 1956. V prvem poglavju Oblike in ustroj starih bloških smuči opisuje izdelavo, mere in oblike bloških smuči, kakršne je našel pri svojih raziskavah, stremena in kol pa tudi krplice. V drugem poglavju Bloško smučarsko besedje pa navaja izraze, ki jih uporabljajo domačini za smuči, za smučanje in spreminjanje smeri, za smučine in teren ter sneg. Rudolf Badjura si je v času med obema vojnama prizadeval, da bi s finančno podporo banske uprave Jugoslovanske športne zveze še bolj podrobno preučili bloško smučanje, vendar, žal prošnja ni naletela na plodna tla.

Za raziskovanje in popularizacijo bloškega smučanja doma in na tujem se je zelo zavzemal **Joso Gorec** (1895-1962) – generalni tajnik Jugoslovanskega zimskosportnega saveza (JZSS) od leta ustanovitve 1922 do 1941, pionir Planice in uspešen smučarski organizator. Pripravljajal je knjigo z naslovom »Zgodovinski pregled smučanja med Slovenci«, ki pa, žal ni izšla. V enem izmed treh poglavij v rokopisu opisuje tudi Bloke in izsledke njegovih raziskovanj v obdobju med letom 1922 in 1936:

»Najmočnejše je razvito smučanje v vasi Metlje, ki leži pod Bloščkom (1039 m) in Velikim Županščkom (1022 m), nezavarovana proti severu in severozahodu in najbolj izpostavljena burji in zametom. Približno enako je razvito v vasi Topol, kakih pet minut severno od Metelj. Nekoliko manj je razvito smučanje v vaseh Ravne, Hudi vrh, Studenec, Runarsko, Velik vrh, Nemška vas, Volčje, Kramplje, Radljek, Studeno, Glina, Bločice, Bloška polica, potem vse vasi, ki spadajo pod faro Sv. Trojice in Sv. Vida. Poleg teh so še nekateri manjši kraji, kjer je smučanje od nekdaj ohranjeno. V vseh teh krajih smučajo ljudje le takrat, kadar zapade toliko snega, da ni mogoče hoditi in pa, dokler ne napravijo gazi. Pač pa smuča mladina tudi za svojo zabavo. Zime na Blokah so hude.

Velika fara na Blokah je Nova vas. V to faro spadata tudi vasi Topol in Metlje. Značilno je, da kmetje v Novi vasi niso uporabljajali smuči, čeprav so videli kmete in kmetice iz okoliških vasi prihajati s smučmi k maši, iz enostavnega razloga, ker niso imeli potrebe hoditi v zimi drugam.

Bloške smuči izdelujejo kmetje sami, vedno le iz bukovega lesa. Uporabljajo žagane deske ali pa les razcepijo za smuči. Deske pooblajo, primerno oblikujejo, nato jih okuhajo v svinjskem kotlu in zakrivate na ta način, da jih pritrldijo v lestev in obteže na spodnjem koncu. Smuči izdelujejo že otroci od desetega leta naprej. Po ravnini palic ne uporabljajo. Le pri smučanju navzdol uporabljajo po eno palico, da se na njo naslanjajo, ali pa tudi, da jo zajahajo v nerodnih strminah.

Starejši ljudje uporabljajo smuči le, kadar imajo kaka pota, bodisi k maši, ali če je treba nesti žito v mlin, sicer pa zelo redko. Zanimivo je, da nosijo žene jervas z žitom na glavi, tudi če so na smučeh. Ako je prav huda zima, opravijo tudi pogreb na smučeh. V to svrho ima običajno ena hiša v vasi posebne smuči, ki se uporabljajo za pritrlditev krste z vijaki na smučko. Tako napravljene sani vlečeta dva smučarja z vrujo na pokopališče, pogrebci pa gredo v sprevodu na smučeh. V poslednjih letih, pravijo domačini, da so zime milejše in je manj snega, zaradi česar starejši opuščajo smučanje, ki jim služi le kot prometno sredstvo. Pač pa smuča mladina mnogo in zanimivi so običaji, ki jih imajo pri smučanju in ki so se ohranili med narodom ...«

Joso Gorec je na Bloke povabil in pripeljal znanega zgodovinarja in urednika nemške smučarske revije »Der Winter«, Nemca **C. J. Luthra**, ta pa je v omenjeni reviji leta 1931 (str. 129-132) o bloškem smučanju napisal obširen članek, ki je v svetu naletel na velik odmev. O svojih opazovanjih je pisal tudi v drugih časopisih in revijah, med drugim tudi v švedskem smuškem zborniku »På Skidor« (l. 1938, str. 136-146) z naslovom »Obisk v smuški domovini Kranjski«.

Za širitev poznavanja bloškega smučanja so med obema vojnoma mnogo truda vložili prof. dr. **Fran Jesenko**, prvi predsednik JZSS in še drugi člani zveze, dr. Ciril Pavlin, Ante Gaber, prof. Drago Ulaga (prispeval je članka: »Stoletja smučanja na Blokah« v reviji Obisk, letnik III/1942, št. 1. in »Naši najstarejši zapiski o smučanju« - Vodnik, št. 5-6, 1951, str.150-153;), Janko Sotošek (Seminarska naloga:»Smučarstvo na Blokah«) in drugi.

Pionirju slovenskega filma **Metodu Badjuri**, bratu Rudolfa Badjure, gre posebna zasluga za film o bloškem smučanju, ki ga je v zimi 1931/32 z mnogimi prizori smuške kulture posnel na Bloški planoti. V tem kratkem dokumentarnem filmu nastopajo prebivalci Blok s svojimi smučmi starih oblik in mer, v oblekah, ki so jih rabili za domačo rabo in za smučanje. Film nam nazorno kaže takratnega bloškega smučarja v njegovem naravnem življenjskem okolju in je dragoceno dokumentacijsko gradivo.

Po drugi svetovni vojni se je raziskovalno delo na tem področju nadaljevalo in v letu 1956 smo dobili najbolj temeljito in najobsežnejšo znanstveno razpravo o bloškem smučanju in bloških smučeh. Avtor te razprave je dr. **Boris Orel** (1903-1962), ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani, ki je svoje raziskovalno delo objavil v »Slovenskem etnografu« (1956) z naslovom Ljudske smuči na Bloški

planoti, v Vidovskih hribih in v njih soseščini. Kasneje je napisal obširno knjigo Bloške smuči, ki je izšla leta 1964, vendar izida ni dočakal. Orel se je raziskovalne študije lotil temeljito kot raziskovalec in etnolog, svoje delo je predstavil tako, da je razumljivo ljubiteljem smučarske zgodovine kot tudi strokovno gradivo znanstvenikom.

Prof. **Marjan Jeločnik**, predavatelj na Visoki šoli za telesno kulturo v Ljubljani, se je posebej ukvarjal s proučevanjem in praktičnim delom na področju alpskega smučanja, posebno s tehniko, zgodovino in razvojem te panoge, zato ga je zanimala in pritegnila tudi tehnika bloškega vijuganja. Pisal je strokovne članke (Povsod je kos po kačje kljukati in vijugati – revija Smuk, 1971-str. 2-3; Pomen ljudskega smučanja na Bloški planoti – Notranjski listi II, 1981, str. 195-202;) in samostojno knjigo »Začetki in razvoj smučanja na Slovenskem in evolucija alpske smučarske tehnike«, ki je izšla v Ljubljani leta 1981.

V letu 1989 je izšla knjiga »Slovenija, zibelka smučanja v srednji Evropi« (Ljubljana, Kmečki glas 1989) avtorja **Svetozarja Gučka** (roj. 1919), napisana poljudno s številnimi povzetki strokovnih del in tako dostopna širšemu krogu bralcev. Svetozar Guček je s svojimi referati o bloškem smučanju sodeloval na raznih mednarodnih seminarjih in kongresih.

Istega leta je **Janez Praprotnik**, učitelj slovenskega jezika na Blokah zbral in napisal tekst za almanah ob tristoletnici prvega opisa bloškega smučanja, ki ga je založil Organizacijski odbor Bloških tekov.

Leta 1998 je izšla obsežna knjiga zgodovine smučanja »Po smučinah od pradavnine«, ki jo je napisal **Aleš Guček** (Ljubljana, Magnolija 1998), v kateri opisuje tudi bloško smučanje.

14.3. Zaznavanje in predstavljanje bloškega smučanja v tujini

Tudi na tujem bloško smučanje ni ostalo neopaženo.

Zanimanje tujih zgodovinarjev je bilo vseskozi prisotno, vendar so se z razpravami bloških smuči le dotikali in svojo pozornost usmerjali v raziskovanja smučarske kulture na njihovih področjih (Artur Zettersten, K. B. Wiklund, Gösta Berg, E. Mehl, N. Lid).

Nemški zgodovinar in urednik nemške revije »Der Winter« C.J. Luther je v omenjeni reviji leta 1931⁷² o bloškem smučanju napisal obširen članek z naslovom »Auf der spur des ältesten alpinen Ski« [Po smučini najstarejših alpskih smuči]. Članek je opremljen s fotografijami, ki prikazujejo staro bloško smučanje. Luther je o tem pisal tudi v drugih evropskih revijah, celo v nizozemski časopis. Luthra je spoznanje tega starosvetnega smučanja tako prevzelo, da je leta 1936 obiskal Bloke in o tem

⁷² Luther, C.J. 1931. Auf der spur des ältesten alpinen Ski, Der Winter. str. 129-132.

napisal poročilo v švedskem smučarskem letopisu »På skidor« (1938). Na Blokah je dobil v dar par pogrebnih smuči, ki pa jih je izročil planinskemu muzeju v Münchnu.

Bloške smuči so eksponirane v tujih muzejih, in sicer v Oslu (zdaj v Holmenkollnu), Stockholmu, Dunaju, Bernu in Münchnu, prav gotovo pa so prisotne tudi v marsikateri zasebni zbirki.

14.4. Prodor modernega smučanja na Bloke

Moderno smučanje se je po Sloveniji začelo širiti od prvih osamljenih primerov v zadnjem desetletju 19. stoletja do vsesplošnega množičnega širjenja po prvi svetovni vojni. Tako ne moremo mimo dejstva, da je moderno smučanje na Bloke prišlo iz drugih krajev Slovenije in delno morda preko vojakov, bloških domačinov, ki so služili v planinskih oddelkih stare avstrijske vojske.

Ko so se na Blokah pojavili prvi smučarji z norveškimi smučmi, so se tamkajšnji prebivalci hitro navdušili za to novost in iznajdljivi domačini, večči izdelovanja smuči, pričeli sami izdelovati kopije norveških smuči.

Leta 1922 je Rudolf Badjura organiziral izlet na Bloke, ki se ga je udeležilo 64 smučarskih navdušencev, JZZS je celo načrtovala tretje državno prvenstvo, v letu 1928 pa je Rudolf Badjura na Blokah izvedel smučarski tečaj. S tega tečaja so ohranjene fotografije, na kateri so tudi bloški domačini na svojih starih smučeh.

Takih tečajev in tekmovanj je bilo v tistem času na Blokah še nekaj, kar je vsekakor vplivalo na širjenje modernega smučanja med tamkajšnjo mladino in tako je sodobno smučanje pričelo izpodrivati starosvetno.

Leta 1932 je na Blokah ustanovljen smučarski odsek pri naprednem Društvu kmetskih fantov in deklet Bloke (DKFiD Bloke), ki je 14.1.1934 organiziralo tekmo, na kateri je nastopilo dvaindvajset domačih smučarjev, ustanovljeno pa je bilo tudi klerikalno društvo »Bloški smučar«.

Društvo kmečkih fantov in deklet je izdalo poseben turistični prospekt, z naslovom »BLOKE domovina slovenskega smučarstva«, razglednice ter organiziralo sprejeme raznih smučarskih skupin, ki so z vlakom preko Rakeka in Velikih Lašč prihajale na Bloke. Bločani so prihajajoče smučarje pričakali s sanmi, jih navezali na vrvi in jih nato privlekli na bloška smučišča (skijöring).

Konec naše stare ljudske smučarske kulture je tesno povezan z drugo svetovno vojno. Leta 1942 je italijanski fašistični okupator na slovenskem ozemlju, zasedenem od Italijanov, odredil zaplembo vseh smuči, tako športnih kot ljudskih. Zavedni Bločani, Vidovci in njihovi sosede večinoma niso hoteli izročiti smuči sovražniku v roke, temveč so jih raje uničili sami. Mnogo smuči pa je pogorelo tudi tedaj, ko je okupator požigal kmečke domove po Blokah in okolici.

Leta 1942 je bila ustanovljena partizanska smučarska četa, ki jo je vodil narodni heroj Stane Semič – Daki. Ustanovitvi čete je botrovala predvsem huda zima v letu 1941-1942, ki je s svojo debelo snežno odejo preprečevala strateško delovanje partizanov na tem območju. Tako se po drugi svetovni vojni starosvetno bloško smučanje vse bolj umika modernejšemu in sodobnejšemu smučanju. Pridobitve boljših prometnih povezav, sodobnejša prometna sredstva, tudi večkratne mile zime so pripomogle k temu, da je prvobitna potreba smučati kot prometnega sredstva izgubila svoj pomen, zato lahko bloško smučko danes vidimo le še kot muzejski eksponat.

15. Pregled razvoja smučanja v drugih deželah

avtor: Irena Škrabec

Razvoju smučanja, ki je danes ena najbolj razširjenih športnih panog, je bilo posvečenih že mnogo raziskav. Kljub temu pa še danes ne moremo z gotovostjo trditi kje na svetu se je začel razvoj smučanja. Najverjetneje se je smučanje razvijalo sočasno na različnih delih sveta, in sicer na območjih z dolgimi sneženimi zimami. Dokaze o zgodovinskih oblikah smučanja imamo tako iz Laponske (danes del Finske in Švedske), severne Rusije in centralne Azije.

Najstarejše zapise o smučanju predstavljajo pietroglifi (skalnimi reliefi). Najstarejše upodobitve smučarja, stare približno 5000 let, so našli na norveškem otoku Rødøy, zato Norveška še danes velja za zibelko smučanja. Na sliki je upodobljen smučar z masko zajca, stoji na približno 4,5 m dolgih smučeh, v rokah pa drži krajšo palico v obliki vesla. Nekoliko mlajše pietroglife so našli tudi na ruskem polotoku Kola, v Zalavrugi ob Belem morju, ob obalah Oneškega jezera v Karelski ruski republiki ter v kraju Böksta na Švedskem. Zelo zanimive so upodobitve ob Oneškem jezeru, ki prikazujejo skupino smučarjev in severnih jelenov ter prizor prve vleke smučarja. Tak način smučanja Skandinavci poznajo tudi še danes in mu pravijo skijöring.

Najstarejše smučali leta 1924 našli v švedskem Kalvaträsku in naj bi bile izdelane približno 3200 let pr.n.št. Smučali so dolge 2 m in široke 15 cm, smučar pa je nart stopala vtaknil v usnjene jermene. Sredi smučali so izvrtane štiri luknje, skozi katere je pritrdil usnjene zanke. Poleg smučali so našli tudi palico, dolgo 1,5 m, na koncu oblikovano kot podaljšano ozko veslo. Leta 1921 sta dva Šveda v predelih Hötinga pri kopanju jarka slučajno naletela na kos lesa, dolg 1,1 m, širok 10 cm in z debelino 1,2 cm. Kos lesa je oblikovan enako kot smučali iz Kalvaträska.

Smučali so imele izreden pomen. Bile so pomembno sredstvo in pripomoček v življenju staroselcev ne le pri gibanju po neprijaznih snežnih prostranstvih, temveč tudi predvsem pri lovu, saj so se lovci v težkih zimskih razmerah z njimi lahko hitreje premikali po snegu ter s tem prihranili veliko energije, ki bi jo sicer porabili pri hoji v globokem snegu. Kasneje se je smučanje pojavilo tudi v drugih oblikah družbenega življenja in tako imelo tudi različne družbeno-zgodovinske vloge.

15.1. Tipi starih smučí

Smučí z različnih področij so se med seboj razlikovale, saj so bile prilagojene krajinskim značilnostim in posebnostim. Smučí pa so se povsod uporabljale z eno palico, ki so jo uporabljali za oporo, drugo roko pa so imeli prosto. Glede na te razlike so strokovnjaki vrste pradavnih smučí razvrstili na tri tipe:

- **Arktični tip** (severni predeli Evrope in Azije): razmeroma kratke smučí – 1,5 m in dokaj široke – 15-20 cm. Smučki sta enako dolgi, podloženi s krznom (tjulnjo ali jelenjo kožo). Stremena so enostavna, vanje je smučar vtaknil stopalo, da je lahko pri hoji potisnil smučko naprej.
- **Nordijski ali skandinavski tip** (območje Skandinavije): Ena smučka je bila dolga 2 do 3 m, druga pa zelo kratka – 20 do 30 cm in se je imenovala öndur. Daljša smučka je bila brez kožne podlage in je bila namenjena drsenju, krajša pa je bila podložena s krznom. S takimi smučmi je bilo gibanje po snegu zelo hitro, zato so jih pogosto uporabljali za lov.
- **Južni tip** (Finska in slovanske dežele ter del Skandinavije): smučki sta enako dolgi, brez krznene obloge na spodnji strani. Na zgornji strani je na sredini vdolbina, v katero je smučar vstavil stopalo.

15.2. Zgodovinski pisni viri o smučanju

Leta 1549 smo se v svetovno zgodovino smučanja posredno vpisali tudi Slovenci.

Žiga (Sigismund) Herberstein (1486 –1566) – vojskovodja, učenjak, še zlasti pa diplomat in plemič, je bil rojen v Vipavi, kjer je živel do svojega osmega leta starosti. V političnem smislu se je štel za Nemca (bil je v službi Habsburžanov), vendar se je brez predsodkov naučil tudi slovenščine v vipavski župnijski šoli in to tako dobro, da mu je bila kasneje osnova za sporazumevanje pri njegovih diplomatskih potovanjih v vzhodnoevropske dežele.

Pomen svojega znanja slovenščine je Herberstein večkrat poudaril v svojih delih, med drugim tudi v predgovoru k prvi nemški izdaji »Moskovskih zapisov«.

Od leta 1515 – 1553 je Herberstein po nalogu cesarjev Maksimiljana I., Karla V. in kralja Ferdinanda I. opravil 69 diplomatskih misij na ozemlje, ki ni bilo habsburško, predvsem pa so bila potovanja povezana z vzhodno politiko Habsburžanov. Najpomembnejši sta bili dve potovanji v Moskvo, ki ju je leta 1549 opisal v znameniti knjigi »*Rerum Moscovitarum Comentariorum*« (Moskovski zapisi). Knjiga je bila napisana v latinščini, do danes pa je zabeleženih 30 izdaj v različnih jezikih, kar kaže na veliko odmevnost tega potopisa.

V prvi izdaji »Moskovskih zapisov« (leta 1549) Herberstein med drugim opisuje tudi smučanje in objavi grafiko (lesorez) smučarjev v guberniji Perm, ki je od Moskve oddaljena 4300 milj.

»Pozimi hodijo na artah, ki jih rabijo tudi po drugih ruskih krajih. Arte so sandale, dolge šest pedi in domačini si jih privežejo na noge.«

Za smučanje je predvsem pomembna nemška izdaja »Moskovskih zapisov« iz leta 1557 (Moscua der Hauptstat in Reisen), v kateri Herberstein piše: *»Arta je deščica, ki je široka en pedenj in dolga dva komolca, v sredini pa toliko vdolbena, da dobijo noge zadosti prostora. Tam so izvrtane luknje, skozi katere potegnejo jermen in jih privežejo na noge. Ko se novozapadli sneg uleže ali ga pomete veter, gredo z njimi na pot. Pri drsanju drže v rokah kratko palico, s katero krmarijo, ohranjajo ravnotežje pri spuščanju z višine, ali pa se, kadar omahnejo, obnjo oprejo, da ne bi padli. V teh krajih potujejo pozimi večinoma na artah.«*

Olaf Manson (1490 – 1557), švedski škof iz Uppsale, z latinskim imenom Olaus Magnus, je med pregnanstvom v Rimu leta 1555 napisal knjigo »Historia de gentibus Septentrionalibus« (Zgodovina severnih narodov), kjer opisuje smučanje naroda Skridfinae (narod Laponcev). Leta 1567 izide nemški prevod knjige z naslovom »Geschichte der mitternächtigen Völker« (Zgodovina polnočnih narodov) in v tem delu so smuči prvič omenjene z imenom *ski*.

Leta 1678 **Jean Scheffer** iz Strasbourga v opisih svojih potovanj Francozom predstavi knjigo, pisano v latinščini, »Zgodovina Laponcev«, v kateri tudi z grafikami ponazori takratnega smučarja.

V istem obdobju tudi Italijan **Francesco Negri** opisuje smučanje Laponcev.

V Angliji prva omemba smučanja sega v 17. stoletje (pokrajina Devonshire, kamor so smučanje po vsej verjetnosti zanesli Norvežani), vendar zvrst ni naletela na plodna tla.

Leta 1689 je izšla knjiga »Die Ehre des Herzogthums Crain« (Slava vojvodine Kranjske) **Janeza Vajkarda Valvasorja** (1641–1693), v kateri kot prvi opisuje smučanje, ki ni doma na Skandinavskem. Opisuje bloško smučanje kot sredstvo za gibanje po zasneženih področjih, je pa tudi prvi, ki je opisal »vijuganje po bregu navzdol«. Pisni dokument nesporno dokazuje, da so Bločani prvi na svetu znali krmariti v zavojih po bregu navzdol. V 18. stoletju sledi več bogatih zapisov o smučanju, vendar Evropejci opisujejo samo smučanje Laponcev.

15.3. Prehod smučanja v športno panogo v Evropi

Na Norveškem so v 18. stoletju že organizirali vojaške tekme na smučeh in prve so bile v glavnem mestu Kristjanija (današnji Oslo) leta 1767. Vojaki so tekmovali v štirih disciplinah: strel iz puške med spustom, spust skozi redko poraščen gozd, smuk po veliki strmini brez palice in tek.

Ustanavljati so začeli prve smučarske klube, leta 1883 je bila ustanovljena »Norveška zveza za promocijo smučanja«.

Veliko navdušenje nad smučanjem je v svetu nastalo po letu 1888, ko je Norvežan **Fridtojf Nansen** (1861 – 1930) s spremljevalci na smučeh prečil Grönland. Nansen je s tem podvigom dokazal, kako koristna je raba smučí pri potovanju po snegu.

Takrat so mnogi nataknili smučí tudi za razvedrilo, za sprehode in igre v zimski naravi. To štejemo za začetek športnega smučanja, ki se je preneslo tudi v alpske dežele in tako so smučí poleg prometnega sredstva dobile tudi drugačno vlogo.

V ZDA je bil prvi smučarski klub ustanovljen leta 1861, le malo kasneje so ga ustanovili tudi na Norveškem. V Nemčiji je bil prvi smučarski klub ustanovljen v letu 1890, prva smučarska tekmovanja pa so pričela z letom 1896. V Švici je bil prvi smučarski klub osnovan leta 1893 in takrat je tudi pričelo zlato obdobje obiskovanja Alp.

Prvi smučarski klub v Sloveniji je nastal na območju Snežnika, letnica ustanovitve, žal, ni poznana. Znana pa je diploma častnih članov »Snežniškega smučarskega kluba Heilo« (Schneeberger Ski-Club Heilo) iz leta 1894/95, ki glasi na Etbina Henrika Schollmayerja in njegovo ženo.

V Franciji, v Chamonixu, leta 1898 pričetki smučanja, ki postaja vedno bolj popularno. Mednarodna smučarska zveza (FIS) je bila ustanovljena leta 1924 v Stockholmu na Švedskem, istega leta pa so bile v Chamonixu v Franciji organizirane prve olimpijske igre.

15.4. Širjenje športnega smučarja na druge celine

Izseljeniški val v Ameriko je zajel tudi Skandinavce. Med prtljago so leta 1825 naložili tudi smučí in jih zanesli na drugo stran Atlantika.

Pionir ameriškega smučanja je Jon Torsteinson Rui iz Telemarka, ki se je z družino z Norveške preselil na zahod Severne Amerike in zaradi pridobitve dokumentov spremenil ime kot John Thompson.

Pomemben je tudi Norvežan Sondre Norheim, ki je prvi ugotovil pomembnost stranskega loka pri smučeh. Ko je bil star 58 let, je leta 1884 emigriral v Ameriko in tam zaradi dobrega znanja smučanja pritegnil vso pozornost tamkajšnjega prebivalstva.

Z ekonomsko emigracijo severnjakov so v Avstralijo in Novo Zelandijo smučiči prispele leta 1855, v Južno Ameriko pa leta 1890.

V avstralskem kraju Kiandra (Novi Južni Wales) so norveški rudarji leta 1861 organizirali prvo tekmovanje v smučanju na tej celini, leta 1878 pa so v istem kraju ustanovili prvi smučarski klub.

16. Vpliv bloške smučarske kulture na širši slovenski prostor

16.1. Pomen bloškega smučanja za razvoj športa v Sloveniji

avtor: Borut Batagelj

Omenjeni naslov, pod katerim naj bi orisali pomen bloškega smučanja za razvoj (smučarskega) športa v Sloveniji, je po svoji vsebini zelo paradoksen. Na nek način vzpostavlja po eni strani konkretna pričakovanja, po drugi strani pa z novim osvetljevanjem historični potencial fenomena bloškega smučanja postavlja v povsem nov, doslej slabo predstavljen okvir. Bloško smučanje namreč ni imelo direktnega vpliva na razvoj smučanja kot modernega športa na Slovenskem in med procesom starosvetnega ljudskega bloškega smučanja in modernega smučanja ne moremo razpoznati kontinuiranega procesa. Prej obratno, moderno smučanje kot športno gibanje je ključno vplivalo tudi na pričetek izumiranja bloške smučarske kulture. Bloško smučanje pa je po drugi strani imelo zelo pomemben indirektni pomen, saj je (na novo odkrita) dediščina bloškega smučanja zelo odločilna zaznamovala proces oblikovanja modernega smučanja v tradicionalno narodno športno prakso. V oblikovanju slovenske smučarske identitete je namreč bloško smučanje nosilo (in še nosi) izredno močan propagandni naboj.

Zgolj dejstvo, da se je predmoderno bloško smučanje na velika vrata vstopilo v slovensko javnost šele z naraščanjem interesa po uvajanju modernega smučanja, je dovolj zgovoren pokazatelj zgoraj omenjene teze. Pred pojavom modernega smučanja je namreč bloško smučanje ostajalo zaprto v kontekst zgolj nekakšne etnološke raritete – tako nekako kot ga je opisal Valvasor⁷³ ali pa Podgrivarski⁷⁴ in je le sem ter tja »zašlo« v kakšen potopis.⁷⁵ S pojavom modernega smučanja pa so se slovenske smučarske perspektive in retrospektive predrugačile.

⁷³ Johann Weichard Valvasor, Die Ehre des Hertzogthums Crain, Laybach 1689, IV. knjiga, str. 583-586. Ruplov prevod: Janez Vajkard Valvasor, Slava Vojvodine Kranjske, Ljubljana 1984, str. 96.

⁷⁴ Podgrivarski, Huda zima na Blokah in raba šmečev, v: Kmetijske in rokodelske novice, 1845, str. 66, 67.

⁷⁵ Reise nach Venedig über Triest, Krain, Kärnten, Steuermark und Salzburg, Frakfurt / Leipzig, 1793, str. 41.

Prvi val zanimanja, ki ga je zaznati za bloško smučanje celo v okviru širšega srednjeevropske prostora se je sprožil v 90-tih letih 19. stoletja. Zapisi Petra Radicsa,⁷⁶ Johanna Frischaufa,⁷⁷ Henrika E. Schollmayerja⁷⁸ in drugih so z bloškim smučanjem seznanjali predvsem nemško beročo publiko.

Prvi bolj izstopajoči slovenski avtor, ki se je ogrel za raziskovanje bloškega smučanja in promocijo njegove dediščine je bil Rudolf Badjura (1881-1963). Pregled njegovih rokopisov razkriva, da se je prvič načrtno raziskovalno na Bloke podal pozimi leta 1912.⁷⁹ V desetletjih, ki so sledila, je Badjura raziskoval preteklo izročilo bloškega smučanja, posebej pa ga je pritegnila izvirna bloška smučka terminologija.⁸⁰ Badjura je bil prvi, ki je začel načrtno kazati na povezavo med starosvetnim bloškim smučanjem in modernim smučanjem na Slovenskem. Ko Bloke imenuje »Kranjski Telemarki« in zapiše, da smo do nedavno pogrešali nekaj, kar smo že davno imeli, je jasno, kam meri. Že tedaj Badjura obžaluje, da se smučanje – tako kot pri Norvežanih – pri Slovencih ni razvilo do »nacijonalnega športa«. Zadeve se je bilo torej treba lotiti znova.

Akcije na pobudo Badjure so se nadaljevale tudi po prvi vojni, tedaj še bolj načrtno in organizirano, saj je bil Badjura eden izmed prvih organizatorjev smučarstva v okviru osrednje državne organizacije – Jugoslovanske zimskošportne zveze (JZŠZ). Zveza je namreč že takoj po svoji vzpostavitvi (1922) organizirala še isto zimo propagandni smučarski izlet v »najugodnejši smučarski rajon.«⁸¹ Ideja propagandnih izletov v »domovino slovenskega smučarstva na Blokah«⁸² je imela za svoj cilj vzpostavitev novega smučarskega okoliša, kamor bi hodili na izlete slovenski in hrvaški smučarji. Po drugi strani pa so za večjo aktivnost – posebej v športnem smislu – hoteli spodbuditi tudi domačine same. Ob isti priložnosti je zveza tako priredila med Bločani, ki so smuči uporabljali pretežno v praktične namene, celo tekmovanje, ko je osmim najboljšim bloškim smučarjem podarila moderne smuči,⁸³ ki naj se uvajajo namesto »težjega in sportno manj pripravnega, četudi staroslavnega

⁷⁶ Peter Radics, Das Skilaufen der krainischen Bauern vor 200 Jahren, v: Oesterreichische Forst-Zeitung, 11/(1893), št. 1, str. 1-2.

⁷⁷ Joh. Frischauf, Zur Geschichte des Schneeschuhes in den österreichischen Alpen, v: Österreichische Touristenzeitung, 1893, str. 23-24. Preko Frischaufove objave je bil z bloškim smučanjem seznanjen pomemben nemški smučarski pionir Wilhelm Paulcke: Wilhelm Paulcke, Auf Skiern im Hochgebirge, v: Zeitschrift des Deutschen und österreichischen Alpenvereins, 1902, str. 170-186. Paulcke je za raziskovanje bloškega smučanja po letu 1903 navdušil rojaka Carla J. Luthra.

⁷⁸ Henrik Ethbin Schollmayer, Auf Schneeschuhen. Ein Handbuch für Forstleute, Jäger und Touristen, Verlag von Joh. Leon sen., Klagenfurt 1893, str. 20-21.

⁷⁹ Prim: Narodna in univerzitetna knjižnica, Rokopisni oddelek, Osebna zapuščina Rudolfa Badjure, Beleznica 1912.

⁸⁰ Prva objava: Rudolf Badiura, Slovenska smučka terminologija, v: Slovenski narod, 6. in 7. 2. 1914.

⁸¹ O omenjenem propagandnem izletu glej: Jutro, 16., 18., 19. in 23. 1. 1923. Glej tudi ohranjeno gradivo Jugoslovanske zimsko-športne zveze, ki ga hrani knjižnica Fakultete za šport.

⁸² JZŠZ, Poročilo načelstva smučarske sekcije za občni zbor JZŠZ v letu 1923 (Rudolf Badjura).

⁸³ Prav tam. Sicer pa je JZŠZ še isto leto obljubila 3 pare smuči (sicer proti odškodnini) tudi šoli v Novi vasi na Blokah. Glej: JZŠZ, prošnja Josipa Jerala, 25. 1. 1923 in JZŠZ, odgovor na prošnjo učiteljstvu, 2. 12. 1923.

domačega bloškega smuškega modela.«⁸⁴ Torej nadvse simbolna gesta. Medtem, ko so »slavili« starosvetno bloško smučanje, so hkrati paradoksalno prispevali k njegovemu funkcionalnemu izumiranju.

Načrti Jugoslovanske zimsko-športne zveze so tudi po umiku Badjure iz njenih vrst leta 1924 bili še vedno usmerjeni zgolj v spodbujanje moderne smučarske dejavnosti na Blokah. Leta 1923 je bilo v okolici Rakeka, torej v neposredni bližini Blok organizirano jugoslovansko državno prvenstvo v smučarskem teku. Skozi daljša obdobja lahko spoznamo, da je zveza gojila resen namen, da bi na Blokah vzpostavila pomembno smučarsko središče. Skozi dvajseta leta 20. stoletja gre tako razbrati, da je bloško smučanje slovenskim organizatorjem dajalo predvsem navdih, iz katerega so črpali energijo za aktualne akcije. Eden glavnih organizatorjev slovenskega smučanja in generalni tajnik Jugoslovanske zimskošportne zveze Joso Gorec je v svojih aktualnih propagandnih akcijah pogosto igral prav na zgodovinske strune bloškega smučanja.⁸⁵

Toda, če je bloško smučanje dajalo samozavest v športno-političnih govorih, to še ne pomeni, da se je za ohranjanje dediščine že kaj načrtno storilo. Na pomen dediščine bloškega smučanja so v Sloveniji postali bolj pozorni, ko se je povečalo zanimanje tujih raziskovalcev. Med temi je bil na prehodu v 30-ta leta 20. stoletja najpomembnejši nemški smučarski organizator in urednik osrednjega (nemškega) srednjeevropskega smučarskega glasila *Der Winter* Carl J. Luther, ki se je v sezonah 1928 in 1929 povezal s slovenskimi smučarskimi tekmovalci, ki so nastopali na nemškem smučarskem prvenstvu ter jih poprosil za sodelovanje. Preko modernega tekmovalnega športnega smučanja se je tako napletla vez, ki je enega od vrhuncev dosegla z objavo izredno odmevnega članka v reviji *Der Winter*⁸⁶ v letu 1931.⁸⁷

Toda iz konteksta dopisovanja med Luthrom in Josom Gorcem kot sekretarjem JZŠZ je moč razbrati tudi bolj problematičen kontekst, ko je bloško smučanje predstavljalo zgolj nekakšno bližnjico ali most do oglaševanja tedanjih jugoslovanskih (predvsem slovenskih) zimskih turističnih destinacij. Spet lahko torej razberemo, da je bloško smučanje predstavljalo nekakšno pomožno sredstvo razvoju športnega smučanja. Šele razvoj modernega smučanja je torej povečal pri nas senzibilnost do dediščine bloškega smučanja in nikakor ne obratno.

Slovenci ob Luthrovih jasnih in poudarjenih navedbah, da so prav oni »najstarejši smučarji v Alpah in Srednji Evropi«, seveda niso ostajali ravnodušni. Luthrov članek jih je seveda podžigal in navduševal,

⁸⁴ Jutro, 23. 1. 1923.

⁸⁵ Primerjaj: JZŠZ, Tajniško poročilo za glavno skupščino jugoslovanske zimsko-športne zveze za leto 1927 (Josu Gorec).

⁸⁶ Carl J. Luther, Auf der spur des ältesten alpinen Ski, v: *Der Winter*, 24/(1930-31), zv. 9, februar 1931, str. 129-132.

⁸⁷ Glej več : Borut Batagelj, Mitološke razsežnosti bloškega smučanja in konstrukt stereotipa o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu, v: *Zgodovinski časopis*, 59/(2005), št. 1/2, str. 147-159.

hkrati pa povzročil tudi pozitivno posledico, da so se postopoma razkrivala nova dejstva v povezavi s starejšo smučarsko in slovensko zgodovino. Ante Gaber je tako v *Slovenskem narodu* aprila 1931 v celostranskem članku kot povod za objavo novih podatkov vzel prav pisanje te nemške revije.⁸⁸ Nihče pred njim namreč še ni pisal, da je »Slovenec« Žiga Herberstein že leta 1549 v njegovih *Rerum Moscoviticarum Commentarii*⁸⁹ pisal o smučarjih v ruskem guberniju Perm. Bloški smučarji so tako dobili na polju zgodovinskih izgovorov, zakaj smo Slovenci zapisani temu, da postane smučanje naš nacionalni šport, novo družbo. Da je šlo pri bloškem smučanju in Slovencih za načrten konstrukt vzpostavljanja mitoloških značilnosti smučanja kot slovenskega nacionalnega športa nam kaže tudi Luthrovo mnenje objavljeno na Švedskem, češ da je edina prava pot za Slovence ta, da najprej raziščejo staro kulturo smučanja v svoji deželi, šele nato bodo pozitivni rezultati teh raziskav tako obogatili mlado jugoslovansko smučanje, da se bodo pri ustvarjanju javnega mnenja o smučarskem športu lahko naslonili na raziskano tradicijo.⁹⁰

Skozi trideseta leta in nato še v čas, ko je druga vojna pri nas že potekala, lahko zasledujemo po časopisju različne objave v povezavi z bloškim smučanjem. Te redko ponudijo kaj revolucionarno novega, četudi bi to lahko obetale. Mesto smučanja v slovenski družbi nam tako lahko razkriva že število in groba analiza vsebine člankov. Skozi analizo nepreglednega števila serijskih publikacij se ne moremo namreč izogniti vtisu, ki nam ga dajejo že naslovi. V več primerih je namreč že v naslovih jasno izpostavljena formulacija: »Smučanje – naš narodni šport«.⁹¹ Da je smučanje torej v času med vojnama postalo oziroma se imenovalo za Slovincem lastni »nacionalni šport«, je velik razlog dokaz obstoja predmodernega bloškega smučanja, ki se je do tedaj že usidralo v slovenski kolektivni zgodovinski spomin.

Stanje kaže, da je bila skozi trideseta leta na Slovenskem sprejeta stereotipna predstava, ki je v marsičem temeljila na vzpostavljanju navidezne kontinuitete med starosvetnim bloškim smučanjem in razvojem modernega smučanja na Slovenskem. Posebne priložnosti in zato formulirane izjave kažejo na to umetno vzpostavljeno vez v tradiciji. Na letaku smučškega kluba Bohinj, ki vabi na njihovo slavnostno akademijo leta 1931, najdemo še en takšen primer retoričnega izuma tradicije: »To je naš davni kulturni spomenik, in izneveriti se tako velikim dobrim pojavom se pravi, pustiti in uničiti delo naših pradedov – svojega naroda. Zato z našim gibanjem obnavljamo nekaj tradicionalnega (sic!), nekaj kar se je rodilo med nami, kar ni bilo zanešeno od drugod.«⁹²

⁸⁸ Ante Gaber, Čez 400 let za sledjo naših smuči, v: Slovenski narod, 4. 4. 1931.

⁸⁹ V slovenskem prevodu: Žiga Herberstein, Moskovski zapiski. Ljubljana: Slovenska matica, 2001.

⁹⁰ Carl J. Luther, Ett besök i Krains skidområde, v: På skidor 1938.

⁹¹ Primera: Smučanje - naš narodni šport, v: Kočevski Slovenec 4/(1941), št. 8, str. 2-3; ali Od Blok do Planice: Smučanje naš narodni šport, v: Družinski tednik 12/(1940), št. 52, str. 17.

⁹² Arhiv JZŠZ, letak SK Bohinj ob priliki akademije kluba ob prvih mednarodnih tekmovanjih 1931.

Pri bloškem smučanju torej lahko iščemo novih nastavkov postopnega oblikovanja slovenske identitete, ki so temeljili na principu zgodovine. Če se je slovenska narodna identiteta v loku daljšega trajanja v prvi vrsti konstantno gradila skozi jezik, jo je vendarle vzporedno vedno zaokroževala tudi interpretacija različnih zgodovinskih dejstev. Pojav starosvetnega bloškega smučanja se tako v tem kontekstu lahko primerja tudi z v slovenskem zgodovinopisju večkrat izpostavljenim karantanskim primerom,⁹³ le da je bil slednji bolj izpostavljen zaradi iskanih »slovenskih državotvornih momentov«, bloški pa teh seveda nima, bil pa je seveda tisti ključni historični moment, ki je že od vseh začetkov modernega smučarstva pri nas utemeljeval stereotip o smučanju kot slovenskem nacionalnem športu.

16.2. Vpliv bloške smučarske kulture na slovensko smučarsko izrazoslovje

avtor: Irena Škrabec

Čeprav so se stare bloške smuči umaknile modernejšemu, tehnološko naprednejšemu materialu na tem področju, pa se je ohranilo in ostalo živo smučarsko besedje. Smo edini narod v srednji Evropi, ki ima svoj izviren izraz za smuči, vsi drugi so namreč smučarsko izrazoslovje poimenovali po skandinavskih smučeh in imajo za osnovo besedo »ski«.

Bločani pravijo paru ali dvojici smuči po starem *sm'či*, ponekod tudi *smúče*. Ena sama je *sm'č* ali *smúč*. Mlajši bloški naziv za smuči, ki se je udomačil v zadnjih nekaj desetletjih, pa so *smúčke*, *smüčke* in *smöčke*. Poleg teh na Blokah najdemo tudi izraz *plôhi* ali *pluóhi*.

Valvasor smučanje opisuje kot *izum*, medtem ko je stopetdeset let kasneje Podgrivarski v svojem članku že uporabljal izraz *šmeče*, Schollmayer *smerči*, proti koncu 19. stoletja pa je F. Erjavec v svojem slovarskem prispevku podal izraza *smučí* in *krplje*, ki sta prisotna tudi v današnjem pravopisu.

Prvi Slovenec, ki si je naročil smuči, je bil goriški rojak učitelj Edmund Čibej (leta 1888). Ker očitno ni vedel za bloško smučanje in pristne slovenske izraze, jih je imenoval *snežke*. Leta 1895 je v Planinskem vestniku pisalo o dveh planincih, ki sta se s *skiji* podala na Šmarno goro.

Prvi, ki je bloško smučarsko izrazoslovje podrobneje proučil, je bil Rudolf Badjura in o tem obširno pisal v knjigi »Bloško starosvetno smučanje in besedje« (1956) ter s tem dal osnovo nadaljnjim raziskovalcem. II. poglavje začenja takole:

»Trajnega obstanka nima na svetu nobena stvar, ne orodje niti najjača zgradba. Vse se spreminja in izpopolnjuje, slabo se ne vzdrži, temveč se prej ali slej umakne boljšemu. Preživele so se tudi starosvetne bloške smuči – nikaka sramota ni to – naprednejši sportni duh je izumel času primernejše. Toda spomin

⁹³ Primerjaj: Peter Štih. O modernem (ne)razumevanju in (ne)poznovanju stare zgodovine na primeru ustoličevanja koroških vojvod. V: Stiplovškov zbornik, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana 2005, str. 33-42.

nanje, njih poslanstvo in podedovana smučarska beseda pa nam bo ostala, dokler bo živel slovenski rod...«

Vsekakor pa je s področja smučarske terminologije v svojem raziskovalnem delu najobširneje pisal dr. Boris Orel, ki mu je bilo to tudi izhodišče in osnova pri določanju hipoteze o izvoru bloških smučí.

17. Druge etnografske posebnosti Bloške planote

avtor: Simona Klaus

V nadaljevanju predstavljamo nekatere etnološke značilnosti, tako iz preteklosti kot iz sedanosti, ki dajejo Bloški planoti in Vidovskim hribom njen specifičen utrip. Poglavje se deli na naravno in kulturno dediščino, v sklopu katerih se določene vsebine bolj, druge pa manj navezujejo na delovanje muzeja bloškega smučanja. Vključenost tistih etnoloških vsebin, ki so neločljivo povezane s prepoznavnostjo bloškega smučanja in načinom življenja na Blokah, bo predstavljena v posebnem poglavju.

17.1. Vpliv klimatskih razmer na razvoj bloške kulture

V tem poglavju ne bo govora o bioloških posebnostih Blok, ampak bo poudarek na geografskih značilnostih, ki so vplivale na razvoj bloške kulture. Bloška planota je zaradi specifičnih vremenskih razmer pogosto imenovana kar slovenski Tibet. Zadnja desetletja je zaradi manjše količine padavin in spremenjenih vremenskih pogojev ta naziv nekoliko utonil v pozabo. Za Bloško planoto so značilne spomladanske pozebe in zgodnje jesenske slane, temperature v zimskih mesecih pa so med najnižjimi v Sloveniji. Bloško planoto zaznamujeta čist zrak in neokrnjena narava, ki omogočata prijetne sprehode in različne športne dejavnosti⁹⁴. Bloke so del regionalnega naravnega parka Snežnik, ki promovira razvoj turizma na tem območju.

Da so si Bločani v preteklosti znali olajšati življenje, dokazujejo veliki vodnjaki v nekaterih vaseh. Največji vodnjaki se nahajajo v vaseh Velike Bloke in Nova vas. Vodnjake napajajo podzemni tokovi bližnjih potokov, v Novi vasi na primer je to Sušica. V preteklosti so vodnjake uporabljali kot vir pitne vode, za napajanje živine in v primerih požarov.

17.2. Bloški vol

Pred prihodom kmetijske mehanizacije je bilo kmetovanje na Blokah odvisno od živine, ki je lajšala težka kmečka opravila. V preteklosti se je razvilo trgovanje z živino ali »blagom«. Kmetje so predvsem v jesenskem času kupovali živino od Ribniške doline do Bele krajine, za kar so potrebovali tudi do dva

⁹⁴ <http://www.slovenia-heritage.net/ik/slo/programi-04.stm>

dni hoje. Če so živino kupili spomladi, ker pozimi sena ni bilo na voljo, so jo redili le tri do štiri mesece čez poletne mesece, v jeseni pa so jo prodali kmetijski zadrugi ali pa na Primorsko. Najbolj pogosto so novo »blago« kupili jeseni, da so ga čez zimo zredili in okrepili, saj se je spomladi začelo delo na polju, ki je trajalo do jeseni. V pozni jeseni so dobro zrejeno »blago« prodali za dobro ceno. Bloški voli so bili na trgu zelo cenjeni, saj so veljali za zelo zdrave, močne in delavne.

S prihodom kmetijske mehanizacije in nastankom prvih tovarn na Blokah v 60. letih 20. stoletja, je trgovanje z voli počasi zamrlo. Do konca 20. stoletja je ostalo le malo primerkov bloških volov, se je pa o njih do danes še vedno ohranila dobra beseda. Lahko bi celo rekli, da je bloški vol na drugem mestu najpomembnejših značilnosti Bloške planote, takoj za bloškimi smučmi.

V zadnjih nekaj desetletjih se delež živinoreje, predvsem konjereje in ovčereje, povečuje, kar je razvidno iz vedno večjega števila obdelovalnih površin, ki se spreminjajo v pašnike. Razvija se turistična ponudba s strani konjerejcev, kot najbolj prepoznaven primer lahko navedemo Ranč Bloke v Novi vasi.

17.3. Kulturna dediščina

Človeško ustvarjanje je brezmejno, pa naj gre za staro ljudsko modrost ali pa umetniške stvaritve. O Blokah lahko slišimo kar nekaj pregovorov, ki govorijo o bloškem značaju in o vremenu. Eden pravi: *»Na Blokah je tri mesece zima, devet mesecev pa mraz.«* oziroma na *»Blokah je šest mesecev zima, šest mesecev pa mraz.«* Drugi primerja zimo z vragom, saj pravi: *»Ko prideš na Bloke, prideš k vrugu v roke.«* O bloškem značaju pa obstaja še en pregovor, ki pravi: *»Ko prideš na Bloke, ti dajo drek v roke. Ko pa greš iz Blok, ti pa še tega vzamejo.«* Ljudsko izročilo o načinu življenja na Blokah lahko naslika svojevrstno podobo boja za obstanek v ostrih vremenskih pogojih, kjer se ni ohranilo le posebno narečje, ampak tudi poseben pogled na svet. V nadaljevanju bo govora o bloškem narečju, pomembnih Bločanih in posebnostih stavbne dediščine, ki priča o različnih obdobjih in razvijanju Blok skozi stoletja.

17.3.1. Stavbna dediščina

Če se po zgodovinskem traku pomikamo od prvih arheoloških najdb do sodobnega časa, lahko opazimo, da na Blokah najdemo vsega po malem. Med najstarejše arheološke ostanke sodijo ostanki **rimskega vojaškega zapornega zidu** (*Clausurae Alpium Iuliarum*) pri vasi Benete, ki meri 638 metrov in je širok 3 metre. Ostanki zidu se nahajajo v gozdu in jih je zaradi poraščenosti z gozdno vegetacijo težje prepoznati⁹⁵. Čeprav so bile Bloke poseljene že v prazgodovini (Japodi), sta po tem prostoru v času antike potekali dve pomembni rimski cesti od Kvarnerja in Ogleja proti Panoniji. Bloke so v pisnih dokumentih prvič omenjene v listini iz leta 1260, s katero je oglejski patriarh Gregor svojim

⁹⁵ Deterding Manfred, Rimski gradbeni dediščina pri nas. Bloški korak 8 (2), 2007, str. 26.

fevdalnim podložnikom Auerspergom (Turjačanom) podelil večji del Blok («das Holz zu Obluch»). Kot prvi kraj je omenjena Nova vas leta 1341. V Velikih Blokah je kamnit most z več oboki čez potok Bloščico. Most je dobil današnjo obliko v času Napoleona, zato je včasih poimenovan kar Napoleonov most. Most je zaščiten kot spomenik s strani Zavoda za spomeniško varstvo RS.

Najstarejše omembe stavbne dediščine so vezane na **sakralne objekte**, ki jih je na tem območju relativno veliko. Na območju sedanje občine Bloke sta dve župniji, Fara in Sveta trojica, od katerih ima vsaka nekaj podružnic, k župniji Fara na primer spada kar 10 podružnic. Farna cerkev, katere zavetnik je sv. Mihael, je prvič omenjena leta 1332. Leta 1366 se je kot samostojen vikariat izločila iz prafare Stari trg. V drugi polovici 15. stoletja so cerkev požgali Turki, zato je bilo potrebno zgraditi novo, ki je dobila današnjo podobo konec 19. stoletja. Večina ostalih cerkva je bil popisana v 16. stoletju, ko je bil na Kranjskem popis kranjskih cerkvenih dragocenosti za potrebe obrambe proti turškim vpadom. Okrog nekaterih cerkva, na primer v Velikih Blokah ali pri cerkvi Sv. Urha, najdemo ostanke taborov. Tudi v primeru, ko se dejanski zid ni ohranil oziroma obstajajo samo ruševine, na namembnost tega mesta opozarja poimenovanje »tabor«, ki ga uporabljajo domačini. Slikovito podobo Blok poleg cerkva ustvarjajo kapelice v vaseh in ob poteh, ter druga znamenja⁹⁶.

Zelo dragocen primer stavbne dediščine je gotovo **Mežnarjeva hiša pri Fari**, katere starost je ocenjena na najmanj tristo let. Najstarejša letnica najdena na vratih omarice je iz leta 1787. Mežnarjeva hiša je od leta 1932 zaščiten kot spomenik, na pobudo slovenskega etnologa dr. Borisa Orla, ki je v tistem času raziskoval Bloke in bloške smuči. Hiša je krita s slamnato kritino in je bila v večji meri obnovljena leta 1965. K hiši sta kot ločena objekta pripadala kašča in skedenj, vendar so danes vidni le stene oziroma temelji. Posebnost hiše je ohranjena črna kuhinja. V kleti pod bivalnim delom hiše je viden kamnit obok. Zelo zanimiva je zidna omarica v hiši, ki ima skrivno mesto za shranjevanje dragocenosti, na kar so lastniki objekta še posebno ponosni, saj po njihovem mnenju odraža bistrost ljudi iz tistega časa⁹⁷. Glede na interes lastnikov objekta za popestritev turistične dejavnosti na Blokah in na pripravljenost za sodelovanje z bodočim muzejem bloškega smučanja, bi bilo objekt v prihodnosti smotrno vključiti v ponudbo muzeja oziroma v predstavitev stavbne dediščine na Blokah.

V preteklosti, ko se je prebivalstvo prehranjevalo z žiti, so bili na vseh potokih mlini. Pogosto so bile ob potokih tudi žage, saj so znali ljudje moč vode prilagoditi svojim potrebam. Večina mlinov in žag je zaradi prenehanja delovanja sčasoma propadla, tako da se jih je do danes ohranilo le nekaj. Eden izmed najbolj ohranjenih mlinov na Blokah je **Bočkov mlin**, ki je v uporabi še danes in deluje že 110 let. Poleg stavbe, v kateri v zgornjih nadstropjih bivata lastnika g. in ga. Pirman, v spodnjem prostoru pa deluje mlin, stoji stoletna **žaga** venecianka, ki sicer obratuje le občasno, ampak je kljub temu

⁹⁶ Šteblaj Tatjana, Škrabec France, Korenjak Stane in Matjaž Žnidaršič, Občina Bloke: turistična karta občine. Nova vas: Geodetski inštitut Slovenije, 2002.

⁹⁷ Sogovornik: g. Vrhovec Franci (korespondenca po elektronski pošti), 13.10.2008.

izredno dobro ohranjena. V preteklosti je bila zraven mlina pogosto zgrajena še žaga, vendar pa so mlini hitreje izumrli, zato lahko v okoliških krajih najdemo le še delujoče žage. Takšni sta na primer Stebrova in Prharjeva žaga⁹⁸.

Na Bloški planoti je kar nekaj gostilen z dolgo tradicijo. Med njimi je izredno zanimiv **penzion Slamar** v središču Nove vasi. Sam objekt spada med najmogočnejše stavbe v občini, saj je izredno dobro obnovljen. Pri Slamarju so v preteklosti poleg navadnih jedilnikov ponujali tudi bloške jedi, njihova specialiteta pa je bila juha s potočnimi raki. Danes so v okviru turistične ponudbe na voljo le prenočišča. Omenjeni objekt je pomemben predvsem zaradi zbirke starega orodja, posod in pohištva, pa tudi smučarske sobe⁹⁹, kjer so bile desetletja edine razstavljenе bloške smuči na območju Blok. Za ponovno celostno ponudbo bi bilo potrebno intenzivno sodelovanje z lastniki v prihodnosti in pa povečanje števila obiskovalcev, k čemer bi gotovo v veliki meri pripomogel muzej bloškega smučanja.

17.3.2. *Bloško narečje in modre misli*

Ena izmed pomembnejših slovenskih jezikovnih posebnosti je gotovo veliko število narečij. Tudi Bloška planota ima svoje značilno bloško narečje, ki se razlikuje od narečij v sosednjih območjih. Lahko bi rekli, da je mešanica med notranjskimi in dolenskim narečji. Zelo izrazit je polglasnik *ə*, ki v določenih momentih nadomesti druge samoglasnike, na primer: *drikəlc*, *jermičək*, *jəglica*, *zuglə*, *uopel*, *lənək*¹⁰⁰... V navedenih primerih gre za narečna imena orodij oziroma delov orodij. Slednje beedilo v bloškem narečju, govori o kolinah v eni izmed bloških vasi, Fari¹⁰¹:

Koline pr' Farə

U Čičkavem pepelə so ano bouho ujelə. Na farouškəmə muostə so jə dalə po kuostə. Pr' Zavrlə so jo odrlə, pr' Žapanə pa špeh cvrlə, puotlej pa dəlilə, de so usi Faroucə suoj tal dobilə. Hmejtej je dobiu rejpek, Kluza tistu k' se muza, Mejžnarjou Jaka tistu k' kaka, Mejžnarjou Luka pa tistu k' kuka, Lastavəc ze dva koline, de sta z Malnarjem cedila sline. Puotlej so pa še farouške dejkle poune škafe čreu damu ulejkle. (Avtor: Mejžnarjev Lovre, povedala Čičkova mama od Fare, zapisal Obloški Tonček malo pred letom 2000).

Bloško narečje je gotovo ena izmed pomembnejših in bolj prepoznavnih posebnosti kulturne dediščine tega prostora. Razlikuje se od narečij okoliških dolin in ostale Notranjske regije in njegova spevnost je izredno prepoznavna.

⁹⁸ Urbas Tone, V Dolini miru tudi "norec" počiva. Bloški korak 6 (1), 2005, str. 8-10.

⁹⁹ Šteblaj Tatjana, Škrabec France, Korenjak Stane in Matjaž Žnidaršič, Občina Bloke: turistična karta občine. Nova vas: Geodetski inštitut Slovenije, 2002.

¹⁰⁰ Škrabec France, Staro bloško izrazje in besedje. Bloški korak 2 (1), 2001, str. 11.

¹⁰¹ Škrabec France, Spomini Obloškega Tončka. Bloški korak 4 (2), 2003, str. 26.

17.3.3. *Znameniti Bločani*

Bloška planota je dom kar nekaj znanih Slovencev. Med njimi je v akademskih krogih najbolj priznan **dr. Božidar Lavrič** (1899-1961), ki je bil v svoji bogati karieri dekan medicinske fakultete in kasneje rektor Ljubljanske univerze¹⁰². Njegov pionirski prispevek v medicini v sredini 20. stoletja, natančneje leta 1958, je prva operacija srca, med katero je pacienta med operacijo pri življenju ohranjala doma sestavljena aparatura. O njegovi človekoljubnosti, profesionalnosti in pomembnosti v svetu medicine priča dejstvo, da je bil izbran za Titovega osebnega zdravnika. Rojstna hiša dr. Lavriča stoji v središču Nove vasi, na njej pa je spominska plošča, ki opozarja na njegovo pomembno delo.

V Novi vasi sta se rodila prevajalec in publicist **Jožef Gruden** (1864 – 1932) in **Joško Prezelj** (1894 – 1969), ki je bil jezikoslovec in prevajalec. V začetku 20. stoletja so iz področja Slovenije začeli odhajati večji valovi izseljencev in tudi Bloke niso bile izjema. Od tod sta odšla kulturni delavec med ameriškimi Slovenci, **Jernej Ponikvar** iz vasi Fara in **Izidor Modic**, jezikoslovec, iz vasi Lahovo.

Na Blokah se je leta 1914 rodil pesnik in pisatelj **Ivan Čampa** (1914-1942). Kljub kratkemu življenju, ki se je končalo med drugo svetovno vojno, je pustil pomemben pečat v širšem slovenskem okolju. Bi je soustanovitelj založbe Literarni klub, kjer je skupaj z nekaterimi drugimi literati objavljajal svoja dela. V svojih dokončanih in nedokončanih delih je opisoval bloški način življenja, ki je nanj že v mladosti naredil velik vtis¹⁰³.

V okviru kulturne dediščine na Blokah je potrebno omeniti tudi **Franceta in Micko Petrač** iz vasi Hudi vrh, ki že desetletja prepevata ljudske pesmi. Njunji nastopi niso zanimivi le zaradi ubranega dvoglasnega petja, temveč tudi zaradi vsebinsko zelo zanimivih besedil. Na svojevrsten način ohranjata ljudsko izročilo z nastopi v živo, o njunem delu pa je bil posnet tudi krajši film.

Akademski slikar **Božidar Strman Mišo** je človek, ki najde navdih v bloških ljudeh in bloški pokrajini. Številni portreti prebivalcev Blok izžarevajo njihov značaj, v upodobitvah narave, je čutiti vpliv vremenskih razmer. Večkrat je zaslediti študije bloškega vola in petelina v različnih tehnikah. Osrednji motiv Božidarja Strmana Miša pa je gotovo sam bloški smučar, ki mu daje vedno nove navdihe. Njegove študije bloškega smučanja v veliki meri prispevajo k večanju zavesti o temu skoraj pozabljenemu delu kulturne dediščine na Blokah.

¹⁰² Praprotnik Janez, Sto let po rojstvu Božidarja Lavriča. Bloški korak 1 (1), 2000, str. 11.

¹⁰³ Škrabec France, Pesnik Ivan Čampa – naš rojak: Ob 90. letnici rojstva. Bloški korak 6 (1), 2005, str. 19.

17.3.4. *Kulinarične posebnosti Blok*

V preteklosti je bila prehrana Bločanov zaradi hladnega podnebja vezana na nekatere vrste žit kot so ajda, pšenica in proso, zato je bila na jedilniku pogosto kaša. Veliko poljščin, kot je na primer koruza, na Blokah namreč ne dozori. Prihod krompirja na Bloke je močno olajšal način življenja in popestril jedilnik. Kot bloško posebnost lahko navedemo **krompirjeve žgance**, zabeljene z ocvirki, ki se jih je z mlekom. Znamenita je tudi kuhana koleraba s korenjem, krompirjem in fižolom oz. »kavra«. Če je vanjo »kaj stopilo« (svinjina), je bilo še toliko bolje. Zima je bila čas kolin, ko so delalil **krvavice**, **pečenice**, **pljučne**, »bele«, »mesene« in še kaj. V širšem slovenskem okolju je sicer znana t.i. Bloška klobasa, ki pa ima po Blokah samo ime, ne pa tudi recepture.

18. Posebnosti naravne dediščine Bloške planote

avtor: Jana Kus Veenvliet

Bloška planota je bivališče mnogim redkim in ogroženim živalskim in rastlinskim vrstam. Prav tako so izjemnega pomena območja nizkih barij, saj močvirna območja vzdolž Bloščice predstavljajo največji kompleks nizkih barij v Sloveniji.

Območje Bloščice je naravna vrednota državnega pomena¹⁰⁴ Prav tako je od leta 2004 vključena v ekološko mrežo območij Natura 2000¹⁰⁵, saj tu živijo nekatere vrste, ki so pomembne tudi v širšem evropskem merilu.

18.1. Geografski oris

Bloščica je s porečjem, ki obsega približno 48 km², največja površinska voda Bloške planote. Glavna struga se polni iz več manjših potočkov, ki izvirajo na nepropustni dolomitni podlagi med Zakrajem in Runarskim. V zgornjem toku Bloščico imenujemo tudi Blatnica. Tudi osrednja struga Bloščice večji del toka teče po neprepustni dolomitni podlagi in izrazito meandrira, sprva v dinarski smeri – proti severozahodu – blizu Sv. Miklavža pa se obrne proti jugu. Številni meandri so posledica majhnega padca, saj potok teče po skoraj ravni planoti. Pri Velikih Blokah Bloščica preide na območje jurskih apnencev in dolomitov, zato začne ponikati. Pri nizkem vodostaju ponikne v požiralnikih pod Velikimi Blokami, pri visokem vodostaju pa po površini teče naprej po sicer suhi strugi mimo Nove vasi in naprej do Fare, kjer dokončno ponikne. Voda z Bloške planote teče v Križno jamo ter v izvire Žerovniščice in Štebrščice na vzhodnem robu Cerkniškega polja. Večji del struge Bloščice je ohranjen v naravnem stanju, spremenjeni so le nekateri deli v bližini naselij.

¹⁰⁴ Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot, Uradni list RS 111/2004, 70/2006.

¹⁰⁵ Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), Uradni list RS 49/2004, 110/2004, 59/2007, 43/2008

18.2. Živalstvo

Na Blokah je bilo do sedaj opravljenih le nekaj sistematičnih raziskav živalstva. Najbolje proučeni so nedvomno kačji pastirji. Zabeleženih je bilo kar 40 vrst kačjih pastirjev. Zelo pogosti so modri bleščavci (*Caleopteryx virgo*), pa tudi popotni porečnik (*Gomphus vulgatissimus*) in bledi peščeneč (*Onychogomphus forcipatus*). Posebne vrste, ki so tudi v slovenskem merilu redke, pa so barjanska deva (*Aeshna juncea*), barjanski lesketnik (*Somatochlora arctica*) ter pasasti kamenjak (*Sympetrum pedemontanum*).¹⁰⁶

Na povirnih barjih Bloške planote najdemo travniško stenico vrste *Teratocoris paludum*. Vrsta sicer živi v severnih delih Evrope, v Sloveniji je bila zabeležena le na Bloški planoti, ki je hkrati tudi najbolj južno nahajališče te vrste v Evropi.¹⁰⁷

V Bloščici in pritokih najdemo nekaj vrst rib. Posebej številčni so globočki (*Gobio gobio*), klen (*Squalius cephalus*) in pisanci (*Phoxinus phoxinus*). Bolj redka je ščuka (*Esox lucius*), ki je morda celo naseljena. Pred leti je bila v Bloško jezero naseljena rdečeperka (*Scardinius erythrophthalmus*), ki se je od tam razširila v Bloščico. V potoku in jezeru so zelo številčni potočni raki ali jelševci (*Astacus astacus*), v nekaterih pritokih pa tudi navadni koščaki (*Austropotamobius torrentium*).

Potoki, mlake, pa tudi v manjše luže vzdolž potokov so domovanje več vrst dvoživk. Najštevilčnejše so navadne krastače (*Bufo bufo*), še posebej v Bloškem jezeru bomo v zgodnjih spomladanskih mesecih našli številne črne paglavce te vrste. V mlakah pa živijo tudi planinski pupki (*Mesotriton alpestris*), navadni pupki (*Lissotriton vulgaris*) in veliki pupki (*Triturus carnifex*). Prav pri meji bloške občine pri Lužarjih se nahaja mlaka, v kateri živijo vse tri vrste pupkov, pa tudi zelena rega (*Hyla arborea*).

Čprav se po številu vrst ptic Bloška planota ne more kosati s Cerknjskim poljem, je tudi tu nekaj vrst, ki bodo pritegnile ljubitelje ptic. Ob sestojih trsja vzdolž Bloščice bomo naleteli na bičjo trstnico (*Acrocephalus schoenobaenus*) in trstnega strnada (*Emberiza schoeniclus*). V gozdnih sestojih pa se spreletavajo mali krivokljuni (*Loxia curvirostra*), pri katerih se zgornji in spodnji del kljuna prekrizano prekrivata, tako da lahko ptice iz storžev izpulijo semena. Vlažni travniki so domovanje nekaterih travniških vrst ptic – repaljščice (*Saxicola rubetra*), poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) in prepelice (*Coturnix coturnix*).

¹⁰⁶ Bedjanič, Matjaž (ur.). Bloška planota, močvirni biser Notranjske. Ljubljana Slovensko odonatološko društvo, 1997.

¹⁰⁷ Bedjanič, Matjaž (ur.). Bloška planota, močvirni biser Notranjske. Ljubljana Slovensko odonatološko društvo, 1997.

Na območju Bloške planote živijo tri velike zveri: rjavi medved (*Ursus arctos*) volk (*Canis lupus*) in ris (*Lynx lynx*). Medtem ko se nekateri medvedi pogosto približujejo naseljem in v njih iščejo hrano, pa volk in ris živita prikrito življenje in se običajno izogneta srečanju s človekom. Ob Bloščici zagotovo živi tudi vidra (*Lutra lutra*). V naravi je bržkone ne bomo opazili, saj se srečanju z ljudmi izogiba. Lahko pa na nekaterih delih najdemo ostanke rakov, s katerimi se prehranjuje.

18.3. Rastlinstvo

Na močvirnih travnikih ob Bloščici uspeva veliko vrst šašev, ki so nekoliko podobni travam. Bloke so eno redkih nahajališč dveh vrst šašev: boljšega šaša (*Carex pullicaris*) in dlakavoplodnega šaša (*Carex lasiocarpa*). Med botaniki so Bloke poznane kot edino slovensko nahajališče orhideje, z imenom poletna škrbica (*Spiranthes aestivalis*). Gre za majhno orhidejo z drobnimi zelenobelimi cvetovi. Uspeva na zelo razmočenih, z minerali revnimi tlemi. Pogosto bomo na teh delih našli tudi dolgolistno rosiko (*Drosera anglica*). Rosika je dobila ime po kapljicah lepljive snovi s prebavnimi sokovi, ki se izločajo na dlačicah listov in izgledajo kot kapljice rose. Na ta način rosika »lovi« žuželke, s katerih nato posrka hranila, ki jih iz revnih tal ne more dobiti. Lepljive pasti izrablja tudi alpska mastnica (*Pinguicula alpina*), ki ima lepljivo površino listov, na katerih se izločajo prebavni sokovi.

V potokih pod vodno gladino uspeva še ena zanimiva mesojedka – mala mešinka (*Utricularia minor*).¹⁰⁸Nad vodno gladino se vzpne le steblo s cvetom, preostali del rastline pa je pod vodo. Na potopljenem stebelu so majhni mešički, v katere rastlina lovi vodne živali in nato iz njih črpa hranila.

Na Bloški planoti pa se ponašamo še z eno redko podvrsto orhideje. Transilvanska prstasta kukavica (*Dactylorhiza maculata transsilvanica*) ima velike snežno bele cvetove, za razliko od bližnje sorodnice pegaste prstaste kukavice, ki ima vijolične cvetove. V Sloveniji so edina znana nahajališča te podvrste na Blokah in v Beli krajini.¹⁰⁹

18.4. Habitatni tipi

Na ravnici ob Bloščici se širijo obsežne travniške površine, ki imajo zaradi namočenosti tal posebno floristično sestavo. Ponekod vlažni travniki prehajajo v nizka barja, na katerih zaradi pomanjkanja hranil uspevajo rastline, ki jih drugod ne najdemo. Barje je poseben tip mokrišča za katerega je značilno stalno ali občasno zastajanje vode. Nizko barje nastane z zamočvirjenem stoječih voda od obrežja proti sredini in s trajno ali občasno poplavljenostjo nekaj kopnih predelov.

¹⁰⁸ Bedjanič, Matjaž (ur.). Bloška planota, močvirni biser Notranjske. Ljubljana Slovensko odonatološko društvo, 1997.

¹⁰⁹ Bedjanič, Matjaž (ur.). Bloška planota, močvirni biser Notranjske. Ljubljana Slovensko odonatološko društvo, 1997.

Nizka barja so bogatejša s hranili kot visoka barja, saj imajo rastline stik s hranili bogato podtalnico. Kljub temu na nizkih barjih najdemo nekaj zanimivih mesojedih rastlin, ki z različnimi mehanizmi lovijo žuželke, iz katerih nato posrkajo dodatna hranila.

Prav tako na Bloški planoti najdemo enega največjih še ohranjenih kompleksov vlažnih travnikov v Sloveniji, ki so marsikje zaradi melioracij in intenziviranja kmetijstva močno ogroženi. Na Bloški planoti pa vlažne travnike najbolj ogroža opuščanje košnje, zaradi česar se travniki postopoma zaraščajo z rdečim borom.

Ob naselju Volčje leži Bloško jezero, ki je umetnega nastanka. Po nekaterih podatkih naj bi jezero nastalo že v grofovskih časih, drugi viri pa navajajo, da je bilo jezero narejeno leta 1964 z zajezitvijo izvira pod pobočjem Ogrnika. Leta 2003 so jezero izpraznili in očistili dno in popravili pregrado ter uredili kopaljšče. Danes Bloško jezero predstavlja osrednjo turistično-rekreacijsko točko v občini. V Bloško jezero je naseljenih več vrst rib, predvsem krapi (*Cyprinus carpio*) in rdečeperke. Nekatere vrste so jezero naselile spontano iz okolice, spomladi v njih najdemo veliko paglavcev navadne krastače. Na jezeru so večji del leta prisotne rase mlakarice (*Anas platyrhynchos*), v spomladanskem in jesenskem obdobju se na obrežjih jezera občasno ustavljajo ptice na selitvi. Južni rob jezera je porasel s trstičjem in nudi zatočišče tudi nekaterim drugim vrstam ptic. V poletnih mesecih na vodni gladini cvetijo tudi lokvanji (*Nymphaea alba*).

ZAHVALA

Ob koncu študije naj se zahvalimo še nekaterim posameznikom, ki so nam s svojim strokovnim znanjem in nasveti pomagali pri oblikovanju študije in razvoju vizije muzeja. Zahvaljujemo se gospe Inji Smrdelj, mag. etn. iz Slovenskega etnografskega muzeja in Iztoku Durjava prof. iz Muzeja športa v Ljubljani. Pri razvijanju idej o muzejski zgradbi nam je nesebično pomagal tudi arhitekt Marjan Loboda. Dobre prakse razvoja muzejev so nam predstavili Jože Šerbec in Željko Cimprič iz Kobariškega muzeja ter Miro Eržen iz Slovenskega planinskega muzeja. V času priprave študije smo si ogledali tudi Tržiški muzej, kjer nas je prijazno sprejela Melanija Primožič, prof. V sklopu projekta BloSki pa smo organizirali ogled Zimsko-športnega muzeja v Mürzzuschlagu. Na tem mestu se za vodenje in sprejem najlepše zahvaljujemo mag. Hannesu Nothnagelu. Nazadnje še zahvala Alešu Gučku, ki je kot velik poznavalec bloškega smučanja z velikim odobravanjem sprejel naš projekt in s kritičnim pregledom študije bistveno izboljšal njeno podobo.

SMUK!

